

E P I S T E M E

edice Jihočeské univerzity
v Českých Budějovicích

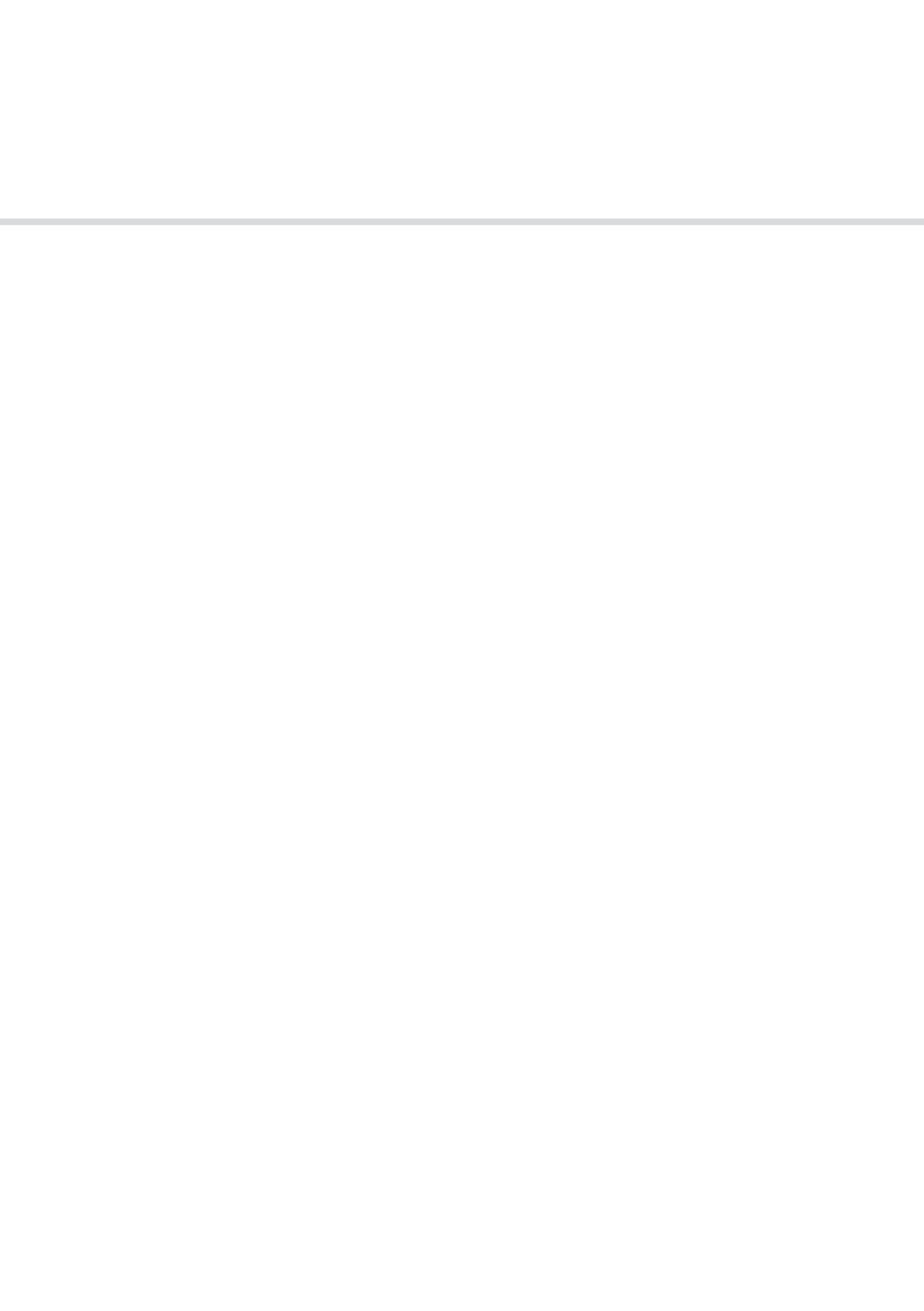
THEORIA

Kontrastivní analýza vybraných významů povahy slovesného děje v češtině a ve španělštině

Jana Pešková

Jana Pešková

České Budějovice
2018

Kontrastivní analýza vybraných významů povahy slovesného děje v češtině a ve španělštině

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Pešková, Jana

Kontrastivní analýza vybraných významů povahy slovesného děje v češtině
a ve španělštině / Jana Pešková. – Vydání první. – České Budějovice:

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2018. – 159 stran. – (Episteme. Theoria)

Anglické resumé

ISBN 978-80-7394-717-0

811.162.3 * 811.134.2 * 81'367.625 * 81-114 * (048.8)

– čeština

– španělština

– slovesa

– kontrastivní lingvistika

– povaha slovesného děje

– monografie

81 - Lingvistika. Jazyky [11]

Tato publikace byla vydána díky finanční podpoře Grantové agentury
Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích
v rámci grantového projektu GA FF/PM02/2015.

Recenzentky:

prof. PhDr. Jana Králová, CSc.

PhDr. Dana Kratochvílová, Ph.D.

© Jana Pešková

© Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2018

ISBN: 978-80-7394-717-0

OBSAH

PODĚKOVÁNÍ.....	7
ÚVOD	9
1. TEORETICKÉ PROBLÉMY SPOJENÉ S POVAHOU SLOVESNÉHO DĚJE VE ŠPANĚLŠTINĚ A V ČEŠTINĚ	11
1.1 Povaha slovesného děje pohledem obou srovnávaných jazyků ...	11
1.2 Povaha slovesného děje ve španělské lingvistice	15
1.3 Povaha slovesného děje v české romanistice.....	26
1.4 Závěrečné zhodnocení a vymezení termínu PSD v této práci.....	31
2. POVAHA SLOVESNÉHO DĚJE V ČEŠTINĚ.....	33
2.1 Možnosti a meze kontrastivního studia	33
2.2 Vymezení významů povahy slovesného děje, stanovení cíle kontrastivní analýzy a postupu	41
3. VÝZNAMY PSD V KONTRASTIVNÍ PERSPEKTIVĚ	49
3.1 Úvod	49
3.2 Významy <i>delimitativnosti, perdurativnosti, exhaustivnosti,</i> <i>saturativnosti a distributivnosti</i>	51
3.2.1 Slovesa typu DELIMITATIVA	51
3.2.2 Slovesa typu PERDURATIVA	58
3.2.3 Slovesa typu EXHAUSTIVA.....	64
3.2.4 Slovesa typu SATURATIVA	73
3.2.5 Slovesa typu DISTRIBUTIVA	80
3.3 Významy <i>terminativnosti, finitivnosti a egresivnosti</i>	88
3.3.1 Slovesa typu TERMINATIVA (KONFEKTIVA)	89
3.3.2 Slovesa typu FINITIVA (KOMPLETIVA)	95
3.3.3 Slovesa typu EGRESIVA	106
3.4 Slovesa, která v češtině vyjadřují počáteční fázi slovesného děje	112
3.4.1 Slovesa typu INCHOATIVA	114
3.4.2 Slovesa typu INGRESIVA.....	122

3.4.2.1 Slovesa s prefixem <i>roz-</i> v kontrastivní perspektivě	122
3.4.2.1.1 Ingresivní slovesa s prefixem <i>roz-</i> , u nichž je valenční pozice podmětu obsazena životným substantivem (slovesa vyjadřující tělesné procesy)	123
3.4.2.1.2 Ingresivní slovesa s prefixem <i>roz-</i> , u nichž je valenční pozice podmětu obsazena životným nebo neživotným substantivem (slovesa pohybu)	130
3.4.2.1.3 Ingresivní slovesa s prefixem <i>roz-</i> , u nichž je valenční pozice podmětu obsazena neživotným substantivem	136
3.4.2.1.4 Sloveso „nadejít“ v kontrastivní perspektivě.....	138
ZÁVĚR	141
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	153
SUMMARY	157
JMENNÝ A VĚCNÝ REJSTŘÍK	158

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda vyjádřila vděčnost všem, bez jejichž přímé či nepřímé podpory a pomoci by tato práce nemohla vzniknout. Na prvním místě bych chtěla poděkovat oběma recenzentkám, prof. PhDr. Janě Králové, CSc., a PhDr. Daně Kratochvílové, Ph.D., za jejich cenné a věcné postřehy a komentáře. Janě Králové jsem mimo jiné vděčná i za řadu obohacujících osobních rozhovorů, během kterých se formoval (a stále formuje) můj pohled na kontrastivní lingvistiku. Děkuji také Grantové agentuře Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích za poskytnutí finanční podpory na vydání této práce a redaktorce Mgr. Kateřině Selner za vynikající spolupráci při úpravách rukopisu. Můj dík patří i prof. PhDr. Jitce Radimské, Dr., která mne přesvědčila, abych se zhruba po deseti letech od obhajoby dizertační práce opět začala badatelsky věnovat otázkám aspektuálnosti. V neposlední řadě děkuji své rodině za čas a prostor, který mi poskytli pro tvůrčí práci.

ÚVOD

Tato práce se zabývá kontrastivní analýzou vybraných významů povahy slovesného děje (PSD) ve španělském a v českém jazyce. Zkoumá možnosti, jimiž lze ve španělštině vyjadřovat významy českých sloves determinovaných některým významem PSD, jako např. *promluvit (si)*, *proschůzovat*, *umlátit*, *odsedět si*, *pozabíjet*, *pročíst*, *dozpívat*, *rozhorlit se* a jiných. V knize se zabýváme také otázkami, zda je vzhledem k rozdílnosti obou jazykových systémů převod těchto sloves vůbec možný, a pokud ano, jaké prostředky jsou k tomu užívány.

Povaha slovesného děje je kategorií, jejíž popis je komplikovaný nejen z hlediska typologických odlišností češtiny a španělštiny, ale také kvůli odlišnému pohledu českých a španělských lingvistů na to, co chápat jako významy povahy slovesného děje. Z tohoto důvodu se v úvodních kapitolách věnujeme způsobům, jimiž je tato kategorie nahlížena v kontextu české a španělské lingvistiky, a následně zdůvodňujeme volbu teoretického rámce, který je aplikován pro naše konkrétní analýzy.

Na tomto základě dále ve třetí kapitole vyslovíme hypotézy o možných respondenčních prostředcích ve španělštině a v češtině s ohledem na významy povahy slovesného děje, které dále blíže analyzujeme. Zabývat se budeme také výhodami a nevýhodami, které pro výzkum povahy slovesného děje mohou mít kontrastivní korpusové analýzy vycházející z dat obsažených v korpusu Intercorp.

Ve čtvrté části práce představujeme konkrétní analýzy vybraných významů povahy slovesného děje (*delimitativnost*, *perdurativnost*, *exhaustivnost*, *saturativnost*, *distributivnost*, *terminativnost*, *finitivnost*, *egresivnost*, *inchoativnost*, *ingresivnost*) na materiálu převážně beletristických textů přeložených z češtiny do španělštiny.

Naši studii chápeme především jako sondu, jejímž účelem je zjistit, jaké respondentní výrazové prostředky se vyskytují v překladových textech (čeština–španělština) pro vyjádření výše uvedených povahovědějových nuancí českého slovesa. V tomto smyslu práce sleduje několikery cíl:

- 1) porovnat přístupy k uchopení toho, čemu se v české a španělské lingvistice říká povaha slovesného děje;
- 2) vymezit postup pro kontrastivní analýzu povahy slovesného děje ve zkoumaných jazycích;
- 3) zdokumentovat na základě sondy v korpusu Intercorp možnosti response;
- 4) zhodnotit (zobecnit) povahu výrazových prostředků dvou typologicky odlišných jazyků ve vztahu k povaze slovesného děje.

Povaha slovesného děje je v češtině i ve španělštině pojímána jako součást problematiky související s videm (aspektem). Jak uvidíme dále v následující kapitole, přesný kalk termínu *povaha slovesného děje* ve španělštině, tedy *carácter/modo/manera de la acción verbal*, je španělskými lingvisty chápán spíše ve smyslu jevů spojených s vnitřní sémantikou jednotlivých predikátů – *aspecto léxico*. Chápeme-li tuto kategorii spíše jako různé „způsoby slovesného děje, kterými se vyjadřují různé druhy dějového průběhu označeného základovým slovesem s určitým vidovým určením“ (*Mluvnice češtiny 2*, 1986: 185), což je pojetí nám bližší, ve španělské odborné literatuře pro označení tohoto obsahu nacházíme pojem *aspecto perifrástico* (např. *RAE-ASALE*, García Fernández). Tato terminologická nejednotnost do jisté míry komplikuje i terminologii používanou v této práci. Z důvodu jednoznačnosti výkladu se budeme držet termínu povaha slovesného děje (PSD), který je minimálně v české lingvistice zavedený. Novou terminologii, např. *perifrastický aspekt*, zavádět nebudeme. Termín povaha slovesného děje může v textu práce občas alternovat s termínem *aspektuálnost (aspektuální)*, který chápeme jako výraz souhrnně označující veškeré dílčí jevy, jež mohou být s danou problematikou napříč oběma studovanými jazyky dávány do přímé souvislosti (zejména vid a povahu slovesného děje u českého slovesa a dále lexikální, gramatický a perifrastický aspekt u sloves španělských).

1. TEORETICKÉ PROBLÉMY SPOJENÉ S POVAHOU SLOVESNÉHO DĚJE VE ŠPANĚLŠTINĚ A V ČEŠTINĚ

Povaha slovesného děje je z kontrastivního pohledu kategorií poměrně složitou, jak již bylo krátce nastíněno v úvodu této studie. Proto se budeme v této části detailněji zabývat tím, jak je povaha slovesného děje chápána španělskými a českými lingvisty, a porovnáme ji také z pohledu obou jazyků.

1.1 Povaha slovesného děje pohledem obou srovnávaných jazyků

Na úvod bychom chtěli zdůraznit, že názory českých a španělských badatelů ohledně toho, co je obsahem pojmu povaha slovesného děje, se dosti výrazně liší. Termín povaha slovesného děje (*modo de acción verbal, manera de acción verbal, carácter de acción verbal, Aktionsart*¹) bývá v některých starších, spíše španělských koncepcích obsahově i terminologicky zaměňován s termínem aspekt (*aspecto*) nebo spojován s jiným obsahem, jak konkrétně uvidíme v kapitole 2.2 a jak podotýkají i B. Zavadil a P. Čermák (2010). Povaha slovesného děje může být také chápána jako jedna ze slovesných kategorií determinujících sloveso z hlediska různých odstínů slovesného děje, jež se významem a povahou výrazových prostředků odlišuje od kategorie příbuzné – vidu (aspektu). Tento přístup, který je založen na důsledném odlišování mezi povahou slovesného děje a videm, je charakteristický zejména pro českou romanistiku (a vesměs i pro slavistické chápání této problematiky). Videm se obecně rozumí rozlišování na děje pojímané dokonavě a nedokonavě (*psát–napsat, vidět–uvidět*), povahou slovesného děje je oproti

¹ Tento termín byl zaveden německými lingvisty a poprvé užil S. Agrellem (1908) při popisu časového systému v polštině v díle *Aspektänderung und Aktionsartbildung beim polnischen Zeitworte: Ein Beitrag zum Studium der indogermanischen Preverbia und ihrer Bedeutungsfunktionen, Lunda Universitets Arss Krift, I, IV, 2.*

tomu míněno vyjadřování různých fází či modifikací průběhu slovesného děje (*vyplakat se, doplakat, naplakat, rozplakat se*).

Pozice vidu a povahy slovesného děje ve slovesném systému příslušných jazyků je často dávana do souvislosti s charakterem výrazových prostředků, kterými se obě kategorie vyjadřují. Ty mohou být různého typu: morfologické (derivační), přemorfologické² (gramatické), lexikální. Derivační výrazové prostředky jsou konstituenty významů povahy slovesného děje a vidu spíše v češtině: *napsat* :: *psát* – dokonavý a nedokonavý děj; *rozběhnout se* – počáteční fáze povahy slovesného děje; *dopsat* – koncová fáze povahy slovesného děje; *mrsknout sebou* – děj jednorázový, kvantifikace slovesného děje; *přeštit* – implikuje opakování slovesného děje; *chodívat* – děj obvykle vykonávaný; *pokulhávat, přizabít se* – implikuje malou intenzitu slovesného děje. Ve španělštině se derivační prostředky na vyjadřování významů povahy slovesného děje podílejí spíše okrajově (*rebuscar* [prohledat, prohledávat]). Prostředky přemorfologické převládají spíše ve španělštině (*se puso a correr* [rozběhl se]), kde jsou zpravidla považovány za konstituenty fázových významů povahy slovesného děje (např. ingresivnost, terminativnost aj.),³ příp. za nositele významů modálních (např. *tener que estudiar* [muset studovat]), jimiž se však v této práci nezabýváme. Vliv lexikálních prostředků je poměrně silně patrný v kontrastivní perspektivě, kdy některým významům, které označíme na pozadí jednoho jazyka jako významy PSD, budou v jazyce druhém odpovídat „parafráze“ daného významu prostřednictvím např. adverbii nebo kvantifikátorů. Jako příklad bychom mohli uvést významy českých intenzifikačních sloves *pokašlávat* nebo *nakašlat se*, které ve španělštině nelze vyjádřit

² Tímto termínem českého romanisty J. Šabršuly (1983) bývají označována veškerá spojení plnovýznamového slovesa se slovesem pomocným, jejichž funkci je doplňovat významy, jež není možno vyjádřit existujícími tvary flexivními. Ve španělštině jimi jsou opisné slovesné vazby (*perífrasis verbales*).

³ L. García Fernández a kol. (2006: 303) uvádí, že ve španělštině nalezneme 9 opisných slovesných vazeb pro postižení začátku slovesného děje (tento význam autoři označují jako *aspecto incoativo*), 5 opisných slovesných vazeb pro postižení slovesného děje, který bezprostředně nastane (*aspecto prospectivo*), 7 opisných slovesných vazeb pro postižení průběhu slovesného (*aspecto imperfecto, progresivo, continuativo*), 4 opisné slovesné vazby pro postižení konečné fáze slovesného děje (*aspecto terminativo*).

derivačně, ale pouze lexikálně, jako např. *toser un poco*, *toser dema-siado*. Dalším příkladem jsou španělské durativní významy PSD, jako např. *llevar trabajando*, které zase v češtině nelze vyjádřit derivačně, nýbrž pouze lexikálním opisem, tedy např. *pracovat už nějakou dobu*. Za konstituenty významů aspektuálních je ve španělštině nejčastěji považována opozice jednoduchého času minulého (*pretérito indefinido*) a imperfekta (*pretérito imperfecto*): *escribió–escribía* [zjednodušeně: napsal–psal].

Výše popsany odlišný charakter výrazových prostředků aspektuálnosti v češtině a ve španělštině není jediným „slabým místem“ kontrastivního studia povahy slovesného děje. Rozhodneme-li se na PSD nahlížet úhlem pohledu buď českým, nebo španělským, a budeme-li se např. snažit zobecnit charakter respondentních výrazových prostředků, narazíme na případy, kdy jeden význam PSD může být v cílovém jazyce gramatikalizován (lexikalizován) i více než jedním způsobem. Jako příklad bychom mohli uvést potenciální nositele významů opakovaného děje (iterativnosti) ve španělštině u českého slovesa *přepsat něco*: *reescribir*, *escribir de nuevo*, *volver a escribir*. Dle jakého kritéria soudíme povahu výrazových prostředků, které tomuto významu ve španělštině odpovídají? Na základě četnosti daných výskytů v korpusu? Na základě naší vlastní intuice? Jiným problémem může být i jistá tendence k „polyfunkčnosti“ některých exponentů povahy slovesného děje. To je zejména příklad českých předpon, z nichž občas tatáž předpona může význam stejného slovesa modifikovat několika odlišnými významy, jako např. *vysmát se (někomu)* – *vysmát se (dosytosti)*. Bude proto náš přístup k dané kategorii veden spíše onomaziologicky, tedy vyjdeme z významů, které je možno v jednom jazyce označit jako významy PSD, a budeme se pro ně snažit v druhém jazyce vyhledávat odpovídající respondentní prostředky? Nebo bude výhodnější postupovat sémasiologicky a pro jednotlivé formy, které označíme jako exponenty významů PSD, budeme vyhledávat všechny významy, jichž mohou vlivem odlišného kontextového okolí nabývat?

Z výše uvedeného vyplývá, že obsahově nelze povahu slovesného děje vymežit jedním invariabilním repertoárem prototypických výrazových exponentů, jak tomu může být u jiných slovních druhů

(např. kategorie čísla a rodu u substantiv či adjektiv), ba i u některých kategorií slovesných (osoba, číslo, způsob a částečně i rod). Jak jsme již uvedli, tato tendence je mnohem silněji patrná v kontrastivní perspektivě, neboť např. ve slovesném systému španělském neexistuje ustálený repertoár výrazových exponentů konstantně implikujících veškeré významy povahy slovesného děje vyjádřitelné v češtině pomocí derivačních prefixů či sufixů. A naopak vidíme, že mnohdy ani derivačně bohatší čeština nedokáže pomocí ustálených derivačních afixů vyjádřit některé ve španělštině gramatikalizované významy povahy slovesného děje (např. durativnost: *ir corriendo* [postupně vycházet], *llevar trabajando* [pracovat už nějakou dobu], *andar diciendo* [všude vykládat]). To je následně příčinou celé řady asymetrií, jež můžeme pozorovat u českých a španělských sloves determinovaných některým významem PSD. Těmto asymetriím se budeme intenzivně věnovat ve 3. kapitole.

Z již zmíněného také vyplývá, že z kontrastivního pohledu nelze jednoznačně určit, zda se při studiu této kategorie budeme pohybovat více na rovině gramatiky, derivační morfologie, rovině lexikální, nebo zcela jiné. **Gramatickému** pojetí nasvědčuje existence opisných slovesných vazeb ve španělštině, které považujeme za významný systémový prostředek PSD v tomto jazyce (zejména u významů počáteční a koncové fáze slovesného děje, významů opakovaných a obvyklých dějů). Oproti tomu spojitost derivační morfologie či lexikologie s problematikou PSD je bližší spíše češtině, pro kterou je charakteristická vysoká četnost derivačních sufixů a/nebo prefixů⁴ modifikujících základní význam slovesa buď z hlediska vidu, nebo z hlediska povahy slovesného děje. Vztah mezi videm a PSD je v češtině velmi těsný: každé sloveso je determinováno z hlediska vidu, nikoliv však z hlediska povahy slovesného děje. Zároveň každé sloveso, které je determinováno z hlediska povahy slovesného děje, je determinováno i vidově. Pohled současné španělské lingvistiky (*Nueva Gramática de la Lengua Española*, *Gramática Descriptiva de la Lengua Española* aj.) na obsah pojmu *Aktionsart*, který považujeme za ekvivalent k našemu označení *povaha slovesného*

⁴ F. Štícha (2013: 241) uvádí, že český jazyk disponuje 19 slovesnými prefixy a 6 slovesnými sufixy, které mohou pozměnit význam základového slovesa.

děje, je dnes zase naopak více nakloněn spíše **lexikálně-sémantické-mu** chápání dané kategorie a přiklání se k tomu, že tzv. aktionsartové významy (*aspecto léxico*) jsou významy, které jsou inherentně obsaženy ve významech jednotlivých sloves. Proto považujeme za nutné se na následujících stranách zabývat těmito otázkami podrobněji a detailněji představit pojetí vybraných španělských lingvistů a českých romanistů.

1.2 Povaha slovesného děje ve španělské lingvistice

Vztah mezi aspektem a povahou slovesného děje je u španělského slovesa velmi volný. Vezmeme-li v úvahu, že řadu významů, které pod významy PSD zahrnujeme a které jsou ve španělské gramatice zahrnuté prostřednictvím některé opisné slovesné vazby (fázovost, repetitivnost, habituálnost), můžeme zpravidla nazírat jak uceleně (komplexně, dokonavě): *se puso a llorar, volvió a escribir*, tak v jejich průběhu (kurzivně, nedokonavě): *se ponía a llorar, volvía a escribir*, je to svým způsobem i logické. Obě kategorie tu fungují prakticky nezávisle na sobě a v rámci studia jevů spjatých s aspektuálností není mnohdy důvod je proti sobě vymezovat tak ostře, jako je tomu v češtině. Ve španělské lingvistice se proto nezdálo setkávat s koncepcemi, které o kategorii PSD vůbec neuvažují, nebo s koncepcemi, které se sice do jisté míry přiklání k odlišování obou pojmů, avšak liší se vymezením povahy jednotlivých výrazových prostředků obou kategorií a mnohdy i obsahovým vymezením samotného pojmu PSD. Španělští lingvisté nejsou jednotní ani v otázce užívané terminologie. S pojmy aspekt (*aspecto, aspecto gramatical*⁵) a povaha slovesného děje (*modo de acción verbal, Aktionsart, aspecto léxico*⁶) se ve španělské lingvistice velice často setkáváme u autorů, kteří zkoumají chování opisných slovesných vazeb (*perífrasis verbales*,⁷ *frases verbales*,⁸ *formas compuestas, formas circunscritas*,

⁵ Např. L. García Fernández (1998, 2006, 2012).

⁶ Např. RAE-ASALE (2009), Y. Morimoto (1998).

⁷ Např. L. Gómez Torrego (1988), RAE (1991), A. Yllera (1999), L. García Fernández (2006).

⁸ Např. S. Gili y Gaya (1961), R. Seco (1967).

*formas analíticas, construcciones perifrásticas*⁹ atd.). Opisnou slovesnou vazbu můžeme charakterizovat jako a/syndetické spojení mezi pomocným slovesem (*verbo auxiliar*), které je nositelem morfologických kategorií, a slovesem v neosobní formě (*verbo auxiliado* – infinitiv, participium, gerundium), které je nositelem významu. Pomocná slovesa jsou tvořena souborem uzavřeného paradigmatu sloves, jež oslabením (někdy až úplnou ztrátou) svého původního lexikálního významu přebírají funkci čistě gramatickou – můžeme říci, že se stávají volně stojícími morfémy kategorie povahy slovesného děje.¹⁰ Repertoár sloves v neosobní formě je oproti tomu poměrně otevřený, ovšem jejich kombinabilita se slovesy pomocnými není zcela volná. To mívá občas za důsledek, že se některá slovesa v neosobní formě v rámci určitých slovesných vazeb vyskytují častěji. Jako konkrétní příklad můžeme uvést slovesné vazby tvořené pomocnými slovesy *echar/romperse + infinitiv*,¹¹ které často preferují jen konkrétní typy sloves v neosobní formě (uzavřené paradigma prvků), a z formálního hlediska se tak často pohybují na hranici mezi perifrastickým spojením a ustáleným souslovím (*locución verbal*): *romper a llorar, echar a correr* atd. Jednotlivá pomocná slovesa se od sebe liší na jedné straně různou sémantickou hodnotou (*haber, tener, ir, empezar* atd.) a na straně druhé rozdílným syntaktickým chováním v rámci jednotlivých slovesných vazeb. Výsledkem jsou často rozcházející se názory jednotlivých autorů na taxonomii opisných slovesných vazeb ve španělštině, což může mít následně vliv na odlišné vymezení výrazových prostředků povahy slovesného děje přemorfologického charakteru. Vzhledem k tomu, že však opisné slovesné vazby nejsou primární otázkou, již se v této práci zabýváme, nebudeme se

⁹ Všechna tato označení nacházíme v publikaci W. Dietricha (1983).

¹⁰ Zde bychom chtěli připomenout, že podobnou roli přisuzuje J. Dubský (1998: 241–242) tzv. podpůrným slovesům ve verbonominálních vazbách: „Los verbos que se usan en las FDVN con sustantivos de acción, de movimiento, de estado, de ruido o sonido, de sensación o sentimiento etc., en sustitución de verbos simples, juegan en las construcciones que nos interesan aquí solo un papel de morfema.“

¹¹ Typologii sloves v neosobní formě u vybraných opisných slovesných vazeb vyjadřujících počátek slovesného děje jsme se zabývali v naší dřívější studii J. Pešková (2005), problematiku rovněž rozebírají D. Kratochvílová (2015) a D. Kratochvílová – J. Jindrová (2017), ve španělské lingvistice se tomuto tématu systematicky věnuje L. García Fernández (2006, 2012).

přesnému vymezení toho, co je a co není opisná slovesná vazba, blíže věnovat.¹² Opisné slovesné vazby jsou ve španělštině nositeli významů modálních (*perífrasis verbales modales*: např. *deber (de) + infinitiv, poder + infinitiv* aj.) a dále také významů, které některé španělské gramatiky označují jako významy aspektuální (*perífrasis verbales aspectuales*). Ve shodě s českými romanisty bychom je spíše nazvali opisnými slovesnými vazbami vyjadřujícími povahu slovesného děje. S tímto označením se částečně setkáváme i v gramatikách **L. Gómeze Torrega** (2002: 194), v nichž autor hovoří o opisných slovesných vazbách *referidas a la acción verbal*. Jak vidíme, vztah mezi povahou slovesného děje, jak jej chápeme v této práci, a opisnými slovesnými vazbami ve španělštině je velice těsný. Lze tudíž předpokládat, že gramatiky, které se těmito výrazovými prostředky zabývají, se budou vyjadřovat i k tomu, jaká je pozice aspektu a povahy slovesného děje ve španělštině. Obecně lze říci, že se řada z nich alespoň minimálním vymezením obsahu pojmu aspekt (*aspecto*) a dalších pojmů s ním souvisejících (*acción verbal, modo de acción verbal* atd.) opravdu zabývá. Zcela zřetelně se však do jednotlivých výkladů promítá stav dané problematiky napříč vývojem španělské lingvistiky. Danou otázku se pokusíme představit u španělských autorů, kteří se podle našeho názoru těmito tématy nejvíce zabývali či zabývají.

Za první závažnější a ucelenou studii o opisných slovesných vazbách ve španělštině, napsanou španělským autorem,¹³ lze považovat studii o opisných slovesných vazbách, kterou napsal **J. Roca Pons** (1958). Ten

¹² Více k otázkám, jak odlišit slovesné vazby od formálně podobných syntagmat podle stupně gramatikalizace pomocného slovesa, tj. podle oslabení jeho původní lexikální hodnoty a převzetí gramatických funkcí, viz např. u S. Gili y Gayi (1961), B. Zavadila (1995), R. Seca (1967) apod. S taxonomií různých kritérií syntaktických, jejichž cílem je na jedné straně ověřit homogenní syntaktické chování útvarů formálně stejných a na straně druhé prokázat nulový vliv pomocného slovesa na fungování celé vazby, a zdůvodnit tak jeho pomocnou funkci i v těch případech, kdy tato slovesa jsou slovesy plnovýznamovými, se můžeme setkat např. u A. Yllerové (1999), L. Gómeze Torrega (1988, 1999), F. Fernández de Castra (1999), L. Garcíi Fernández (2006, 2012) a nověji i v *Akademické mluvnici španělštiny RAE-ASALE* (2009).

¹³ Pro úplnost dodáváme, že Roca Ponsově studii o opisných slovesných vazbách ve španělštině, je-li nám dostatečně známo, předcházely i studie jiné, zahraniční, např. od R. Spauldinga (1926) nebo H. Kenistona (1936), které J. Roca Pons reflektoval.

se snaží terminologicky i obsahově aspekt od povahy slovesného děje oddělovat. Povahu slovesného děje (*modo de acción*) chápe v návaznosti na tradičním pojetí A. Bella jako lexikálně sémantickou kategorii, která je inherentně obsažena v každém slovese: „Nos referimos aquí al carácter de la acción, proceso o estado, contenido en la misma idea verbal“ (1958: 31). Autor v této souvislosti klasifikuje španělská slovesa do deseti sémantických tříd a zabývá se jejich chováním v různých slovesných časech a kontextech. Vzhledem k době, kdy daná studie vznikla, ji lze právem označit za velice podnětnou, neboť autor v ní do jisté míry předjímá vliv kontextového okolí na změny vnitřní sémantiky některých sloves (např. význam iterativní, jehož mohou v imperfektivním užití nabývat slovesa momentánní typu *disparar*), upozornil rovněž na rozdílný stupeň „trvání“ u sloves typu *llorar*, *dormir* a sloves typu *amar*, *creer*, což se ve španělské sémantice začalo prosazovat až mnohem později, díky studiím o tzv. lexikálním aspektu (např. Y. Morimotová, E. De Miguelová, L. García Fernández, J. Cuartelo Otal a nakonec i *Akademická mluvnice španělštiny RAE-ASALE* z roku 2009), jejichž vliv můžeme ve španělské jazykovědě pozorovat zhruba od 90. let minulého století. V otázce aspektu J. Roca Pons zcela netradičně uvažuje o třech aspektech: aspektu imperfektivním (*aspecto imperfectivo*), aspektu bodovém a komplexním (*aspecto puntual y complexivo*) a aspektu perfektivním (*aspecto perfectivo*). Všechny tyto aspektuální významy je podle Rocy Ponse možno ve španělštině vyjádřit jak prostředky flektivními, tak prostředky perifrastickými. Z toho vyplývá, že PSD není v jeho pojetí nazírána způsobem, jímž ji nahlíží čeští romanisté (tedy jakožto omezenou na významy vybraných opisných slovesných vazeb), a dané významy nejsou od významů vidových (aspektových) jednoznačně odlišovány.

Výše uvedený přístup lze následně pozorovat i v dalších relevantních gramatikách a studiích, byť možná s drobnými obměnami spíše rázu terminologického a často také se zřetelnou tendencí k neodlišování významů čistě aspektuálně-temporálních od významů souvisejících s povahou slovesného děje. Tak např. *Akademická mluvnice španělštiny RAE* (1991) užívá termínů aspekt (*aspecto de la acción verbal*) a povaha slovesného děje (*clase de acción verbal*) tak, že jako aspektuální ozna-

čuje jak významy implikované prostředky morfologickými (slovesné časy), tak významy implikované prostředky přemorfologickými (*ir saliendo*) nebo derivačními (*enoiar–enoiarse*). Termín povaha slovesného děje je rezervován pro významy vyplývající ze sémantiky jednotlivých sloves (*verbos momentáneos, verbos durativos, verbos incoativos* atd.). Podstatný vliv na zařazení slovesa do příslušné sémantické třídy se přisuzuje kontextu.

Podobný přístup můžeme pozorovat i v pojetí jiného španělského lingvisty **S. Gili y Gayi** (1961: 147 [1943]). Z metodologických důvodů bychom chtěli upozornit, že vydání z roku 1961, s nímž jsme pracovali, bylo již osmým vydáním této gramatiky o španělské syntaxi. Poprvé byla kniha vydána již ve 40. letech minulého století, a z hlediska časové posloupnosti a případného vývoje dané problematiky je nutno ji tedy datovat ještě před již citovanou studií Rocy Ponse (1958). To nejspíš může vysvětlovat, proč je pojetí námi studovaného jevu v Gili y Gayově gramatice asi nejvíce komplikované. Autor pod pojem aspekt slovesného děje (*aspecto de la acción verbal*) řadí jak významy, které „dependen de la significación del verbo en sí misma“, tak významy, které „dependen del interés del que habla en fijar la atención hacia un aspecto determinado con olvido de otros, según las circunstancias“. Autor jako významy aspektuální označuje jak významy, které vychází ze sémantiky samostatných predikátů (*morir, saltar, saber*), tak významy slovesných dějů, jichž je dosahováno prostředky derivačními (*picotear, golpear*) a gramatickými (přítomnost *se* u *dormirse*, opisné slovesné vazby). Gili y Gaya si je sice vědom, že v některých soudobých španělských gramatikách (např. A. Alonso – P. Henríquez Ureña) byly tyto významy odlišovány tak, jak jsme viděli např. v pozdější studii Roca Ponsově, nicméně z terminologických důvodů (homonymie slova *modo* ve smyslu *modo de la acción verbal* a ve smyslu slovesného způsobu) od ní upouští a navrhuje pouze jemné odlišení užíváním termínů „significado incoativo, perfectivo, iterativo, etc.“, které jsou vyjadřovány prostředky povahy lexikální (*florecer*) nebo gramatické (*dormirse*), a „aspecto incoativo, perfectivo, iterativo, etc.“ pro významy aspektuální, které jsou pouze povahy gramatické. Mezi ně řadí slovesnou flexi a některé opisné slovesné vazby.

Španělští lingvisté, kteří se obě kategorie snaží vnímat jako odlišné, kategorii aspektu vymezují podobným způsobem jako čeští romanisté. Rozdílné jsou však definice spojené s povahou slovesného děje, která je španělskými lingvisty zpravidla chápána jako sémantická kategorie spočívající v odlišování různých typů slovesných predikátů podle jejich inherentních významů jakožto samostatných sloves, příp. podle sémantických interpretací, jichž mohou dané predikáty nabývat vlivem rozdílného obsazení valenčních pozic v jejich kontextovém okolí.

S tímto pojetím se setkáváme např. u **E. Alarcose Lloracha** (1987). Autor svoji pozornost obrací zejména k otázce aspektu; v této souvislosti upozorňuje na zvláštní rys španělského slovesa – existenci dvou aspektů, které nazývá *aspecto flexional* a *aspecto sintagmático*. Flektivní aspekt (*aspecto flexional*) se podle něj ve španělštině realizuje v opozici imperfektum (vyjadřuje proces bez jeho konce – *aspecto no-terminativo*) a jednoduché perfektum (vyjadřuje proces včetně jeho ukončení – *aspecto terminativo*). Tato aspektuální opozice se podle Alarcose Lloracha ve španělštině vyskytuje pouze v rámci časů minulých. Alarcos Llorach polemizuje se závěry K. Togebyho (1953) a B. Pottiera (1958), kteří o opozici *terminativo-no terminativo* uvažují i v rámci času budoucího: *cantaría* – *aspecto imperfectivo versus cantaré* – *aspecto perfectivo*. Oproti tomu tzv. syntagmatický aspekt (*aspecto sintagmático*) se projevuje v rovině časy složené versus časy jednoduché (*canto/he cantado*). Všechny časy jednoduché implikují děje bez ohledu na svůj konec tzv. *aspecto no-delimitativo*, všechny časy složené zase implikují děj včetně jeho konce tzv. *aspecto delimitativo*. Jak vidíme, Alarcos Llorach se věnuje zejména kategorii aspektu. Z jeho studie lze sice vytušit tendenci k odlišování aspektu od významů povahy slovesného děje, přestože o tomto odlišení autor explicitně nehovoří, termín povaha slovesného děje však Alarcos Llorach neužívá. Hovoří o tzv. *variedades de proceso* (*aspecto objetivo, Aktionsart*) neboli *cualidades internas del proceso*, mezi které řadí např. význam implikovaný vazbou *estar + gerundium* (1987: 85). Jako jeden z mála soudobých autorů poukazuje na to, že je vidová problematika v románských a slovanských jazycích odlišná, když tvrdí, že španělské sloveso nemůže opozici dokonavosti a nedokonavosti vyjádřit dvojicí odlišných sloves, nýbrž pouze kon-

textem: „[...] todos los verbos – según el contexto – pueden tomar uno u otro aspecto“ (1987: 77).

Velký posun v otázce vyjadřování aspektuálních a povahovědějových významů je, podle našeho názoru, vidět v přístupu navrhovaném španělskou lingvistkou **E. De Miguelovou** v dílčí studii, která je součástí kolektivní *Deskriptivní gramatiky španělského jazyka (Gramática Descriptiva de la Lengua Española, 1999)*. Úvodem je třeba poznamenat, že podobné pojetí se následně s většími či menšími obměnami objevuje i v dalších současných pracích španělských lingvistů. Zmíníme zejména četné studie **L. Garcíi Fernández** (např. 1998, 2006, 2011), který se v současné době intenzivně zabývá problematikou opisných slovesných vazeb, nebo následně např. i *Akademickou mluvnici španělštiny RAE-SALE* (2009). U E. De Miguelové sice můžeme vytušit, že její postoj vychází čistě ze stavu ve španělštině, což je patrné např. z toho, když uvádí, že aspekt se ve slovanských jazycích vyjadřuje prostřednictvím dvojic sloves, jako např. *skazat* a *govorit* v ruštině (1999: 2980), a když dále také obsah pojmu *Aktionsart* usouvztažňuje toliko k problematice inherentního lexikálně sémantického významu slovesných predikátů, jak jsme to viděli u některých předchozích autorů španělských, a nebere přitom ohled na to, že tento termín je ve slovanských jazycích spojován s naprosto jiným obsahem. Autorka se v dané studii navíc zabývá zejména otázkou tzv. *lexikálního aspektu (aspecto léxico)*. Přesto však E. De Miguelová jako jedna z prvních poukazuje na nutnost odlišování různých významů aspektuálnosti ve španělštině (*aspectualidad*), které následně přehledně terminologicky i obsahově systematizuje (*aspecto léxico, aspecto flexivo* a *aspecto léxico-sintáctico*),¹⁴ což považujeme za velice

¹⁴ S termínem **flexivní aspekt (aspecto flexivo)** se setkáváme u E. De Miguelové (1999), termín **gramatický aspekt (aspecto gramatical)** je pro označení stejného obsahu preferován L. Garcíou Fernándezem (1998) nebo Y. Morimotovou (1998). Oba jsou do jisté míry synonymní i s dalšími termíny: *aspecto morfológico, aspecto verbal, aspecto “stricto sensu”*, které se vyskytují u jiných autorů. Pomineme-li stránku terminologickou, důležité je, že všechny tyto termíny se vztahují ke stejnému obsahu: flexivním aspektem se u španělských autorů rozumí morfologické vyjádření různých odstínů průběhu slovesného děje pomocí slovesných časů. Y. Morimotová (1998) zahrnuje pod výrazové prostředky flexivního aspektu rovněž perifrastické konstrukce. V rámci flexivního aspektu tak na jedné straně uvažuje o prostředcích

důležité. Mezi výrazové prostředky aspektuálnosti zahrnuje prostředky všech jazykových rovin – roviny morfologické, lexikální a přemorfologické. Velký vliv přisuzuje také kontextu. Významy takto pojaté kategorie jsou ve španělštině tvořeny kombinací výrazových prostředků nejrůznější povahy (*naturaleza composicional*): lexikální (*aspecto léxico*), gramatické (*aspecto flexivo*) a lexikálně-syntaktické (*aspecto léxico-sintáctico*). Z hlediska vývoje daného jevu považujeme za nutné upozornit na fakt, že se v práci E. De Miguelové o aspektuálních významech začíná uvažovat i na úrovni větné (*aspectualidad oracional*), kam bychom z našeho úhlu pohledu mohli zařadit mnoho významů PSD, které jsou derivačně vyjadřovány např. některými českými slovesy (např. *zaběhat si, převy-*

čistě gramatických (slovesná flexe) a na druhé straně o prostředcích gramatikalizovaných (perifrastických nebo přemorfologických). Jemněji a snad i výstižněji tuto problematiku chápe E. De Miguelová, která o perifrastických konstrukcích hovoří jako o prostředcích lexikálně-syntaktických. Z důvodu vyváženosti bychom chtěli dodat, že obsah jevů, které španělská lingvistika zahrnuje pod pojem lexikální aspekt (*aspecto léxico*), není neznámý ani romanistice české. Z českých romanistů upozorňoval na důležitost lexikální stránky sloves a její souvislost s aspektem ve francouzštině např. J. Šabršula (1962). Autor v této souvislosti uvažuje o slovesech „konklusivních“ a „nekonklusivních“: „Budeme sami používat termínů slovesa konklusivní a nekonklusivní. Do kategorie sloves konklusivních zařadíme všechny skupiny Poldaufovy, které je možno zkomplexnit, nekonklusivní jsou slovesa vyjadřující děje prostě plynoucí, která nelze zkomplexnit.“ Jedním z testů, kterými J. Šabršula vysvětluje příslušnost sloves do jedné, nebo druhé skupiny, je jeho ne/kompatibilitnost v čase minulém s adverbium *longtemps*: a) slovesa konklusivní: *Je l'ai trouvé longtemps.*; b) slovesa nekonklusivní: *Je l'ai cherché longtemps.* Vedle těchto dvou skupin J. Šabršula uvažuje ještě o slovesech, která mohou být v závislosti na kontextu interpretována jako konklusivní či nekonklusivní (*crier*). Kromě sémantické stránky autor zdůrazňuje i důležitost a vliv kontextu při určování významu slovesa z hlediska povahy slovesného děje (1962: 171): „Nestačí zkoumat izolované slovesné tvary, např. infinitiv. Je třeba přihlídnout ke kontextu (přísluvečným určení, k možnosti, aby sloveso nebo slovesné rčení mělo předmět přímý nebo předložkový, a to v singuláru či plurálu [...]).“ O cílovosti jako „mezikategorii“ mezi videm a povahou děje uvažuje při studiu aspektuálních otázek v itaštině S. Hamplová (1994). Ta se příklání k užívání zavedených termínů telický–atelický. Cílovost autorka chápe jako rys sémantický a rozhodující pro určení, zda je pro ni děj a/telický věcný význam vyplývající ze spojení slovesa s předmětem: *psát knihu (scrivere il libro) – znát/umět latinu (conoscere il latino).*

práveť příběh) a které jsou v rámci aspektuálnosti slovesné (*aspectualidad verbal*) ve španělštině prakticky nevyjádřitelné.

Aspektuálností se zabývá i v současné době jedna z nejobsáhlejších gramatik španělského jazyka *Nueva gramática de la lengua española* (RAE-ASALE, 2009). Porovnáme-li pojetí aspektu a PSD v této gramatice s gramatikami, které jsme představili na předchozích stránkách, vidíme jistý posun. Ten se projevuje zejména větším terminologickým ujasněním a systematizací jevů, jež s aspektuálností souvisejí. RAE-ASALE reflektuje poznatky, k nimž v posledních letech došli ve svých dílčích studiích o aspektuálnosti autoři jako např. E. De Miguelová (1999) nebo L. García Fernández (1998). RAE-ASALE jasně odděluje významy aspektuální od významů temporálních (časových). Významy temporální podle RAE-ASALE vyjadřují vztah mezi okamžikem promluvy a okamžikem, kdy proběhl daný děj (předčasnost, současnost, následnost). Čas je proto označován jako kategorie deiktická, aspekt oproti tomu jako kategorie nedeiktická, jež „informa [...] de la estructura interna de los eventos, es decir, de la manera en que surgen, se terminan o se repiten, pero también de si se perciben en su integridad o se muestran únicamente algunos de sus segmentos“ (RAE-ASALE, 2009: 1685).

Nositeli těchto jemných „sémů“ jsou podle RAE-ASALE prostředky různé povahy, které jsou klasifikovány do tří skupin: (i) *aspecto léxico o modo de acción*, (ii) *aspecto perifrástico*, (iii) *aspecto morfológico o desinencial*. Významy první skupiny (i) vyplývají, jak jsme již viděli i u jiných autorů, ze sémantiky jednotlivých predikátů. RAE-ASALE tak v souvislosti s *aspecto léxico (modo de acción)* odkazuje ke známému dělení na predikáty telické (*escribir una carta* [napsat dopis], *ganar la carrera* [zvíťazít]) a atelické (*ser alto* [být vysoký], *llorar* [plakat], *manejar un coche* [řídít auto]). Tyto inherentní významy mohou být oslabovány, zesilovány či jinak modifikovány vlivem okolního kontextu: „[...] son muchos los casos en los que el modo de acción de los predicados está determinado composicionalmente, en el sentido de configurado por el concurso de diversos componentes de la oración [...]“ (RAE-ASALE, 2009: 1702).

V této souvislosti je poměrně velký prostor věnován např. vlivu, který na lexikální aspekt může mít povaha přímého předmětu u tranzitivních sloves (*escribir la carta, escribir una carta, escribir varias cartas*)

či povaha některých předložkových syntagmat (*escribir cartas en cinco minutos, escribir cartas durante horas*). Termín **aspecto léxico** (*modo de acción, cualidad de la acción verbal* nebo *accionalidad*) je používán zejména ve smyslu toho, zda děj inherentně směřuje, či nesměřuje k určitému cíli. Jako příklad aspektuální opozice tohoto typu se uvádí rozdíl mezi *Llegó a la ciudad* [Přijel do města] a *Vivió en la ciudad* [Žil ve městě], který je v tomto případě pouze tzv. „lexikálně-aspektuální“ (*llegar* implikuje děj směřující k cíli a *vivir* naopak děj necílový, atelický), a nikoliv tzv. „gramaticky-aspektuální“ (oba predikáty jsou chápány komplexně, uzavřeně – vyjadřují stejně pojímaný děj minulý).

Jiné modifikace slovesného děje, jako např. fázovost či kvantitativnost, jsou naopak řazeny do skupiny významů tzv. aspektu perifrastického (**aspecto perifrástico**). Za jeho prototypický výrazový prostředek jsou označovány opisné slovesné vazby.

Významy tzv. aspektu morfologického (**aspecto morfológico o desinencial**) RAE-ASALE studuje zejména v souvislosti s opozicí mezi slovesy ve tvaru jednoduchého času minulého (*pretérito de indicativo*) a imperfekta (*imperfecto de indicativo*). Nevylučuje však ani to, že u některých sloves může být nositelem tohoto aspektu derivační sufix (*florcer*).

I přes některé větší či menší odlišnosti, které jsme mohli pozorovat v předchozích koncepcích, lze tvrdit, že všichni dosud zmínění španělští lingvisté se shodují v tom, že pro španělský jazyk je relevantní a opodstatněné mluvit o kategorii aspektu a eventuálně ji odlišovat od kategorie povahy slovesného děje (byť v tomto druhém případě kategorie velice odlišně chápáné, a to nejenom napříč španělskou lingvistikou, ale zejména v kontrastu s lingvistikou jazyků slovanských). Ovšem ne všichni španělští lingvisté s existencí těchto dvou kategorií ve španělštině souhlasí. Proti pojetí povahy slovesného děje založenému na inherentním významu jednotlivých sloves je např. **F. J. Albertuz** (1995). Jeho kritika je založena na argumentaci proti odlišování dějů (procesů) na základě lexikálního významu (*actividades, estados, efectuaciones, logros*), kterou do lingvistiky zavedl filozof Z. Vendler a z níž vychází řada jeho pokračovatelů (ze španělských autorů jsou to např. již zmiňované autorky E. De Miguelová, Y. Morimotová, dále i V. Demonteová).

F. J. Albertuz soudí, že takto provedená klasifikace má větší význam u klasifikace dějů z hlediska ontologického nežli z hlediska lingvistického. Právě proto autor nesouhlasí s přístupem postulujícím rozlišování mezi aspektem a povahou slovesného děje; kritika se však pohybuje pouze v rámci obecných úvah a autor nenabízí žádné vlastní řešení, ačkoliv lze vytušit určitou náklonnost k unitárnímu přístupu B. Comrieho (1995: 287): „Desde una perspectiva semántica, pues, sólo cabe una descripción amplia del aspecto como territorio genérico. De acuerdo con la definición de Comrie (1976: 3), aspects are different ways of viewing the internal temporal constituency of a situation.”

S tendencí k neodlišování mezi povahou slovesného děje a aspektem se setkáváme i v pojetí **M. Fernándezové Pérezové** (1990, 1993), která uvažuje o aspektu na základě jeho fungování v rámci roviny syntaktické a distancuje se od uvažování o aspektu a povaze slovesného děje z hlediska výrazových prostředků (1993: 225): „En valoración de todos los hechos señalados descansa la estructura de este trabajo, con objeto de proponer finalmente un acercamiento al aspecto como categoría gramatical desde la lingüística general; categoría que se proyecta formalizándose de diversos modos en las distintas lenguas, y cuya relevancia y sistematicidad se deduce antes por sus implicaciones sintácticas (en la combinatoria sintagmática de las palabras) que por los procedimientos y mecanismos de expresión.” Pro úplnost je třeba dodat, že španělskými lingvisty nebývá bez výhrad přijímána ani kategorie aspektu. Proti existenci aspektu ve španělském slovesném systému v četných studiích argumentuje např. **G. Rojo** (1990, 1999), podle něhož aspektuální významy vyvozované na základě opozice časů minulých (*hablé* :: *hablaba*) logicky vyplývají ze vztahů temporálních. Jinými slovy, pokud *hablé* vyjadřuje předčasnost, je logické, že vyjadřuje i děj ukončený (perfektivní), a pokud *hablaba* vyjadřuje současnost, je zase logické, že následně vyjadřuje i děje neukončené (imperfektivní; 1990: 39): „Lo mismo que en el caso de las llamadas formas compuestas, no es necesario defender la existencia del aspecto como categoría funcional en el núcleo del verbo español para justificar el valor normalmente perfecto de *llegué* o el valor normalmente imperfectivo de *llegaba*.” I tento úhel pohledu je třeba při pohledu na španělský slovesný systém brát

v úvahu, neboť podle našeho názoru sekundárně poukazuje na nesnadnou souměřitelnost české a španělské slovesné paradigmaticky. Množství slovesných časů je ve španělštině ve srovnání s češtinou mnohem větší a jejich funkce jsou oproti funkcím slovesných časů v češtině často odlišné. Jako příklad lze uvést opozici jednoduchého času minulého a imperfekta, kterou lze vnímat také jako opozici mezi časem absolutním (*hablé*) a relativním (*hablaba*). Časy relativní (někdy nazývané rovněž jako deiktické) tak vyjadřují procesy (minulost, současnost, následnost) vztahované k okamžiku promluvy a např. děj minulý pojímaný tímto úhlem pohledu je zpravidla vždy chápán jako ukončený. Oproti tomu např. španělské imperfektum je třeba vnímat jako čas vyjadřující simultánnost s jiným dějem minulým (explicitně či implicitně vyjádřeným), a jako takový je tedy chápán anaforicky vzhledem k jinému okamžiku promluvy v rámci určité výpovědi, a tudíž je obvykle nazíraný jako průběhový. Na dvojici českých sloves typu *psát–napsat* takto nahlížet nelze. Tato opozice je realizována nejenom v rámci dějů minulých, ale i budoucích či v rámci infinitivů, a nelze ji vysvětlovat jako časovou, tedy jako vztah mezi předčasností či současností slovesného děje vzhledem k okamžiku promluvy.

1.3 Povaha slovesného děje v české romanistice

Jak jsme již uvedli, přístup, který je založen na důsledném odlišování významů povahy slovesného děje a významů vidových, je příznačný zejména pro českou romanistiku. Čeští romanisté jsou vesměs za jedno v tom, že je aspekt v románských jazycích organizován jiným způsobem než vid v jazycích slovanských. Vid (aspekt) je charakterizován jako morfologická (gramatická) kategorie, která spočívá v odlišování dějů na děje pojímané komplexně, celistvě, globálně a děje pojímané kurzívně, v určitém bodě, neglobálně.¹⁵ Aspekt je v románských jazycích transponován nejčastěji v podobě opozice minulých časů – ve španělštině jednoduchý čas minulý :: imperfektum

¹⁵ S. Hamplová (1994: 7), B. Zavadil (1995: 154).

(*hablé* :: *hablaba*). Ostatní časy se vůči aspektu chovají buď neutrálně (futurum) nebo příznakově (všechny složené časy jsou perfektní). Při vyjadřování vidových opozic se vedle morfologických prostředků uplatňují též prostředky přemorfologické, lexikální a syntaktické.¹⁶ Aspektová opozice dokonavosti a nedokonavosti je chápána jako „proces, jež je subjektivní povahy, který nevyplývá z povahy samotného procesu, ale je dán rozdílným pohledem na děj ze strany mluvčího“.¹⁷

Rozdíl v některých přístupech českých romanistů pozorujeme v otázce přesného vymezení výrazových prostředků, které v pohledech jednotlivých autorů implikují povahu slovesného děje. **B. Zavadil** (1995) a **B. Zavadil** a **P. Čermák** (2010: 315) zužují výrazové prostředky PSD ve španělštině především na konstrukce perifrastické – opisné slovesné vazby (srov. *aspecto perifrástico* výše). Povahu slovesného děje přitom definují jako „[...] významy a významové opozice, které autoři německy psaných prací zahrnují pod název Aktionsart, tedy významy fázové a kvantitativní, vyjadřované ustálenými perifrastickými (přemorfologickými) konstrukcemi, jež můžeme chápat jako tvary věcněvýznamových sloves v nejširším slova smyslu“. **S. Hamplová** (1994: 128–129) při analýze prostředků PSD v italštině stanovuje za hlavní prostředky k označování modifikací dějového průběhu v rámci italského slovesného systému prostředky syntetické (slovesa derivovaná prostřednictvím sufixů a prefixů) a analytické, jež dále rozděluje na samostatně existující slovesa fázová, modální a jiná, která buď mohou stát ve spojení s infinitivem, gerundiem nebo participiem, příp. stojí samostatně, a dále na tzv. verbonominální vazby. K tomuto závěru autorka došla na základě kontrastivní analýzy českého a italského slovesného systému a v tomto ohledu je zcela bezesporu třeba její závěry interpretovat. Její výzkum je pro nás vzhledem k podobné koncepci, jež bude mít tato práce, inspirativní a v následujících kapitolách na něj budeme ještě několikrát odkazovat. Povahu slovesného děje **S. Hamplová** (1994: 9) definuje jako „[...] formálně vyjádřené modifikace základního významu

¹⁶ J. Šabršula (1986: 222). Tento autor vid nevtahuje pouze na třídu sloves, nýbrž uvažuje rovněž o aspektuálních rozdílech, které implikují některá podstatná jména, adjektiva nebo adverbia.

¹⁷ B. Zavadil (1995: 154).

slovesa, které se týkají různých odstínů průběhu děje jako *fázovost* (ingresivnost, durativnost a terminativnost), kvalitativní významy (rezultativnost, změna stavu) a kvantitativní významy (iterativnost, frekventativnost a habituálnost)". Podobně uvažuje i **J. Šabršula** (1962), který rovněž uvádí některé příklady, kdy je jeden odstín povahy slovesného děje ve francouzštině implikován jednotkami verbonominálními, perifrastickými nebo kontextově. Obsah pojmů aspekt a povaha slovesného děje je obdobným způsobem nazírán také v četných studiích věnovaných problematice španělského slovesa u olomouckého hispanisty **J. Černého** (1969, 1971). Z výše uvedeného metodologického rámce vychází též novější studie pražských romanistů (**J. Jindrová, D. Kratochvílová, P. Štichauer, E. Třísková**) pod vedením **P. Čermáka** a **O. Nádvorníkové** (2015), kteří v rámci srovnávací analýzy románských jazyků na pozadí paralelních korpusů analyzují několik jevů, které se námi studované problematiky velmi úzce dotýkají. Konkrétně máme na mysli kapitolu o ingresivních perifrázích v románských jazycích (portugalštině, španělštině, italštině a francouzštině), které, jak vyplývá z textu, jsou autory této kapitoly chápány ve shodě s B. Zavadilem (1995) a B. Zavadilem a P. Čermákem (2010) jako prostředek k vyjádření významů kategorie povahy slovesného děje (2015: 150).

Odlišným způsobem na problematiku aspektu a povahy slovesného děje ve španělštině nahlíží brněnská hispanistka **E. Spitzová** (2001: 60–61), která vid charakterizuje jako kategorii tvořenou dvěma opozicemi: 1) významy perfektivní/imperfektivní vyjadřované ve španělštině opozicí času *perfecto simple* a *imperfecto*, 2) významy aktuální/habituální chápané jako subkategorie imperfektivního aspektu, přičemž výrazovými exponenty jsou ve španělštině perifrastické konstrukce (*estar a + infinitiv / soler + infinitiv*). V pojetí E. Spitzové je patrný vliv španělských gramatik, který se zcela jasně projevuje při charakteristice povahy slovesného děje (*modo de acción*), kterou autorka vztahuje pouze na sémantický obsah sloves, jež klasifikuje do několika skupin na slovesa implikující děje durativní (*dormir*), okamžité (*saltar*), iterativní (*besuquear*), inchoativní (*iniciar*) a terminativní (*rematar*).

Okrajově se problematikou související s povahou slovesného děje zabýval i romanista **J. Dubský**. Ten svoji pozornost zaměřil zejména

na útvary, které bychom v dnešní lingvistické terminologii mohli označit jako verbonominální vazby, příp. vazby s podpůrným slovesem (*dar un salto – dar saltos*).¹⁸ Sám J. Dubský hovoří o tzv. *formas descompuestas verbo-nominales* (1984) a v jedné ze svých starších studií (1956) je označuje za nositele významů tzv. dějového vidu (*aspect/caractère de l'action verbal*). Dějový vid přitom staví do opozice k vidu slovesnému (*aspect du verbe*) a uvádí, že „[...] pour exprimer l'aspect de l'action verbal, chaque langue peut se servir de différents moyens d'expression qui peuvent relever soit du domaine de l'expression verbale, soit celui de l'expression nominale“ (J. Dubský, 1956: 158). Autor poukazuje na silné oslabení komunikativní hodnoty slovesné složky těchto vazeb (*debilitamiento del valor comunicativo del verbo*) u tzv. *verbos de apoyo* (např. *dar, hacer, poner* atd. + jejich stylistických variant). Upozorňuje přitom, že toto oslabování sdělné hodnoty se může projevovat i na rovině syntaktické, např. v otázkách slovosledu antepozicí vybraných predikativních sloves (*verbos de introducción*)¹⁹ nebo u tzv. sloves relačních (*verbos de relación*). Dubského studie jsou pro námi zkoumanou problematiku cenným materiálem, neboť přestože se explicitně nedotýká obecných problémů aspektuálních, poukazuje na formální vlastnosti tzv. verbonominálních vazeb, jež lze za exponenty některých významů PSD považovat. Autor přitom upozorňuje zejména na sémantickou vyprázdňenost tzv. podpůrných sloves, která je typická také pro některé opisné slovesné vazby ve španělštině (např. durativní *andar/ir + gerundium* apod.), a na spíše analytický charakter výrazových prostředků sloužících ve španělštině a francouzštině k vyjádření tzv. dějového vidu vůči syntetickým prostředkům, kterých k tomuto používají např. jazyky slovanské.

Pokud je nám dobře známo, podrobněji se problematice povahy slovesného děje ve španělštině v kontrastu s češtinou nikdo nevěnoval. Odhlédneme-li od přístupu u E. Spitzové, který jako jediný vychází ze soudobých gramatik španělských, nelze českému pojetí povahy slovesného děje ve španělštině (a jevům s tím spojeným) upřít pohled skrze slovanský jazyk, češtinu. To se zcela jistě projevuje i v jasné tendenci

¹⁸ Blíže se k tomuto vyjadřujeme v J. Pešková (2015).

¹⁹ Problematikou slovosledu ve španělštině se v současné době zabývala např. M. Aurová (2010, 2016).

charakterizovat danou kategorii na základě kontrastivního porovnávání jednotlivých výrazových prostředků, jimiž k vyjádření významů PSD oba jazyky disponují. Takový přístup osobně hodnotíme jako vhodný a sami z něj budeme v naší práci vycházet. Na druhou stranu je však třeba rovněž připustit, že tento přístup nemusí být aplikovatelný univerzálně, neboť nemusí poukazovat na ty významy, jež by bylo možné rovněž označit jako významy aspektuální,²⁰ ale které nejsou v systému jazyka, jímž na problematiku nahlížíme (v našem případě čeština), systematizovány. Pojetí gramatik španělských, které je založeno na jiném vnímání této kategorie, proto také respektujeme, avšak z důvodů praktických z něj vycházet nebudeme.

V této souvislosti bychom chtěli ještě poznamenat, že přístup k jevům spojeným s problematikou aspektu a PSD může spočívat v uvažování o univerzální kategorii aspektuálnosti založené na opozici určitých významů vyjadřovaných nejrozličnějšími jazykovými prostředky, jimiž příslušný jazyk disponuje – gramatickými, lexikálními, kontextovými, které se mezi sebou mohou navzájem kombinovat a mohou být v daném jazyce více či méně akcentovány. Z českých romanistů se tomuto úhlu pohledu, který lze vyčíst též z pojetí některých španělských lingvistů (např. E. De Miguelová nebo *RAE-ASALE*), nejvíce přibližuje **J. Štichauer** (2002: 274) v dílčí studii o aspektu, když tvrdí, že: „[...] L'aspectualité – comme concept général à vocation plus ou moins universelle – serait un ensemble de traits comme: [± Temporalité] + [± Aspect morphologiques]

²⁰ V této souvislosti upozorňujeme, že Fernando Lázaro Carreter v *Diccionario de términos filológicos* (1974) poukazuje na zhruba dvacet různých významů, které souhrnně označuje jako významy aspektu (některé z nich jsou podle našeho názoru spíše významy související s povahou slovesného děje) a které je možno pozorovat v různých jazycích: *aspecto durativo, momentáneo, ingresivo, complejo, perfectivo, iterativo, frecuentativo, terminativo, imperfectivo, sintagmático, aorístico, resultativo, intensivo, puntual, progresivo, cursivo, aparicional, comitativo, extensivo*. Jak jsme uvedli, některé z nich se vyskytují pouze v určitých jazycích, k výrazovým prostředkům se výkladový slovník blíže nevyjadřuje (např. tzv. *aspecto aparicional* je charakterizován jako „Aspecto por el cual se denota que una acción o estado parece tener lugar. Existe en lenguas del Senegal y Guinea“). Vezmeme-li tuto skutečnost v úvahu, lze předpokládat, že pohled, který na fungování určité kategorie vytváříme na pozadí jednoho jazyka, může odrážet systém, jenž je danému jazyku vlastní. Pokud bychom tedy na danou problematiku nahlíželi prismatem jazyka jiného, mohlo by být uspořádání dané kategorie jiné.

+ [± Aspect périphrastique] + [± Aktionsart morfologie] + [± Aspect périphrastique] + [± Référentialité temporelle] + [± Détermination, ± SQA] + etc. Dans cet ensemble, les différents traits seraient activés en fonction des paramètres propres à telle ou telle langue [...].“ O aspektuálnosti jako o systému „vzájemně se ovlivňujících kategorií – vidu, povahy slovesného děje a lexikální sémantiky slovesa“ uvažuje ve své monografii o perifrastických konstrukcích v portugalštině i **J. Jindrová** (2016).

Jak jsme však již uvedli výše, v této práci nám nejde o univerzální popis fungování aspektuálnosti ve dvou typologicky odlišných jazycích. V rámci jevů spojených s aspektuálností se zaměřujeme pouze na určitý dílčí okruh významů vyjadřovaných v češtině derivací, jež v souladu s českou bohemistickou tradicí označujeme jako významy povahy (způsobu) slovesného děje. Pro tyto účely považujeme model, který je v české romanistice a bohemistice zavedený, za plně dostačující, a nebudeme jej proto nijak obměňovat.

1.4 Závěrečné zhodnocení a vymezení termínu PSD v této práci

Přístup, kterým na otázku povahy slovesného děje nahlížíme v této práci, bude vycházet z pojetí této problematiky u českých romanistů (zejména B. Zavadil, S. Hamplová a J. Šabršula). Povahu slovesného děje budeme obsahově a terminologicky odlišovat od kategorie aspektu (vidu). Jsme si vědomi toho, že náš přístup je ovlivněn slovanským pojetím této problematiky. Jelikož je však jedním z cílů kontrastivní výzkum vybraných významů povahy slovesného děje implikovaných českými slovesnými predikáty, domníváme se, že zvolenou metodologii lze považovat za adekvátní.

Povahu slovesného děje budeme v této práci nahlížet z tradičního slavistického pohledu jako kategorií vyjadřující prostředky dostupnými pro příslušný jazyk různé typy modifikací základového slovesa (fázové, kvalitativní nebo kvantitativní). Tyto významy souhrnně označujeme jako významy povahy slovesného děje (významy aktionsartové). Každý jazyk disponuje určitým repertoárem prostředků, jimiž je možno tyto

významy vyjádřit. Charakter a frekvence těchto prostředků se mezi jednotlivými jazyky přirozeně liší, dá se tedy předpokládat, že chování příslušných výrazových prostředků implikujících jednotlivé dílčí subtypy této kategorie nebude mezi dvěma typologicky různými jazyky symetrické. Rovněž významy v jednom jazyce pravidelně implikované prostředkem jedním nemusí být v jazyce druhém vyjádřitelné stejně systematicky. Z toho důvodu se prioritně zaměříme na výrazové prostředky, které tendenci k jistému systémovému chování vykazují. Jak jsme již uvedli, při klasifikaci jednotlivých významů povahy slovesného děje pro nás bude výchozím jazykem čeština. Hlavním důvodem je přitom skutečnost, že čeština má tuto kategorii silně významově diferenciovanou, tudíž lze předpokládat existenci relativně rozsáhlého vzorku dat, na nichž bude možno danou kategorii pozorovat v kontrastivní perspektivě se španělštinou. Vzhledem k omezenému rozsahu této práce nebude možné podrobně analyzovat všechny významy povahy slovesného děje, jež jsou českým slovesem vyjadřovány. Z toho důvodu naši pozornost zaměříme jen na několik vybraných dílčích významů: *delimitativnost*, *perdurativnost*, *exhaustivnost*, *saturativnost*, *distributivnost*, *terminativnost*, *finitivnost*, *egresivnost*, *inchoativnost*, *ingresivnost*. V rámci těchto deseti významů povahy slovesného děje vybereme několik deverbálně derivovaných českých sloves, jež budou nositeli daného významu PSD. Naším cílem bude, jak jsme již uvedli v úvodní stati, zdokumentovat na základě korpusové sondy možnosti response daných významů PSD ve španělštině. Naše práce nebude aspirovat na jednoznačné vyřešení problematiky aspektuálnosti v obou jazycích, spíše ji chápeme jako příspěvek k danému tématu, jímž se budeme snažit poukázat na zmíněné potenciální response vybraných dílčích významů povahy slovesného děje v češtině v kontrastu se španělštinou.

Povahu slovesného děje definujeme jako kategorii vyjadřující různé typy modifikací základního významu příslušného slovesa týkající se fáze, kvality nebo kvantity slovesného děje, které jsou implikované dostupnými prostředky v daném jazyce.

2. POVAHA SLOVESNÉHO DĚJE V ČEŠTINĚ

2.1 Možnosti a meze kontrastivního studia

Vzhledem k předpokládané koncepci této práce, která, jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, bude vycházet z chápání povahy slovesného děje ve slovanských jazycích (češtině), považujeme za vhodné shrnout, co je pro dané téma v češtině typické. Na rozdíl od některých jazyků neslovanských, např. španělštiny, jak jsme viděli výše, je ve slovanských jazycích možno poměrně přesně odlišit významy **vidové** (aspektuální) od významů **povahy slovesného děje**. Již jsme zmínili, že toto odlišení je pro češtinu dosti důležité, neboť obě kategorie jsou v našem jazyce vyjadřovány stejným výrazovým prostředkem (zpravidla derivačně), a nutnost nějak je od sebe oddělit je proto v češtině možná naléhavější než ve španělštině. To je ostatně také vysvětlením, proč je v češtině při studiu vidu zpravidla vždy poukazováno rovněž na významy PSD a proč se ve španělštině v rámci aspektu o PSD prakticky nehovoří. Jak budeme ale moci sledovat později, chování obou dvou kategorií nemusí být vždy zcela neproblematické ani v češtině.

Obecně se lze shodnout na tom, že vid je slovesná kategorie, která bývá obvykle chápána jako kategorie morfologicko-lexikální (např. S. Hamplová, P. Jan a kol.). Podstatou českého vidu je schopnost sloves rozlišovat mezi ději pojímanými buď dokonavě (perfektivně,²¹ komplexně), nebo nedokonavě (imperfektivně, kurzivně). Vidová opozice bývá v češtině obvykle realizována absencí či přítomností vidových afixů – nejčastěji prefixů, jak je tomu např. u klasických vidových dvojic: *psát–napsat*, *dělat–udělat* atd.; okrajově i sufixů: *kupovat–koupit*.

²¹ V této souvislosti považujeme za vhodné upozornit na fakt, že je ve španělské terminologii nutné odlišovat děje tzv. perfektivní (*perfectivo*, *oristo*), které rámcově odpovídají českému pojetí dokonavosti, od dějů tzv. perfektních (*perfecto*), které implikují děje aspektuálně perfektivní (dokonavé), jež se odehrály před jiným dějem minulým, přítomným nebo budoucím: *Hace dos días Juan ya había pintado su casa.* (L. García Fernández, 2006; P. Čermák – B. Zavadil, 2011: 279; F. Štícha, 2013: 441).

Za jeden z hlavních problémů vidovosti u českého slovesa považujeme skutečnost, že ne všechny prefixy jsou u všech sloves primárně nositeli opozice dokonavost–nedokonavost.²² Jak např. upozorňují P. Čermák a B. Zavadil (2010: 311): „Problémem českého vidu je to, že vedle základních vidových významů dokonavosti a nedokonavosti vyjadřuje řada derivačních vidových exponentů (zejména předpon) ještě sekundární významy jiné, obsahově příbuzné kategorie, totiž kategorie povahy slovesného děje.“ Nelze tudíž automaticky usuzovat, že určitý prefix bude modifikovat základové sloveso pouze vidově.

To vidíme např. u dvojic *smát se – nasmát se*, *plavat – naplavit se* atd., kde derivační prefix *na-* kromě toho, že původní sloveso determinuje vidově (dokonavý vid), je ještě navíc nositelem významu kvantity (povaha slovesného děje → [*hodně, dosyta*] *se nasmát, se naplavit*). Obecně lze říci, že řada českých sloves, která jsou nějakým způsobem determinována z hlediska povahy slovesného děje, je ve většině případů slovesem dokonavým (*dopsat, přepsat, rozepsat, doplakat, rozplakat, ubít, umlátit, ubodat* atd.), nedokonavými jsou např. některá slovesa iterativní (*dělat*) nebo deminutivní (*pozpěvovat, poblýskávat*). Od řady takto derivovaných sloves (modifikovaných jak vidově – dokonavost, tak z hlediska PSD) je v češtině možno dále tvořit tzv. **sekundární imperfektiva** (F. Štícha, 2013: 445).

Obrázek č. 1

psát_[N] → dopsat_[D, terminativnost], přepsat_[D, iterativnost], rozepsat_[D, ingresivnost]
 → dopisovat_[N, terminativnost], přepisovat_[N, iterativnost], rozepisovat_[N, ingresivnost];
 plakat_[N] → doplakat_[D, terminativnost], rozplakat_[D, ingresivnost]
 → doplakávat_[N, terminativnost], rozplakávat_[N, ingresivnost];
 bít_[N] → ubít_[D, exhaustivum] → ubíjet_[N, exhaustivum]

²² Český vid je pochopitelně zatížen mnohem větším spektrem problémů, které s ohledem na zaměření této práce zůstanou stranou pozornosti. Na některé z nich, např. ty, které jsou relevantní pro kontrastivní výzkum, poukazuje mimo jiné již zmiňovaný článek J. Štíchauera (2002) – viz např. vid u imperativu nebo neutralizace některých vidových opozic v čase minulém, nebo článek M. Sládkové (2012).

Tím dochází k tomu, že se k danému významu jedné modifikace slovesného děje přidružuje ještě další významový odstín – nejčastěji tzv. neaktuálnost, příp. opakovanost děje, tedy určité subtypy nedokonavosti. Zvláštní postavení v tomto ohledu mají sufixálně derivovaná slovesa od sloves stavových (*být* → *bývat*, *mít* → *mívat*), což může částečně napovídat o vlivu sémantiky sloves na významy slovesného děje u českého slovesa (tato otázka by však zasloužila důkladnější prozkoumání). V pojetí některých autorů (F. Kopečný, 1956) bylo dokonce uvažováno o tzv. druhé vidové dvojici: aktuálnost–neaktuálnost. Zajímavý postřeh k této otázce nacházíme u M. Sládkové (2012: 57), která upozorňuje na to, že: „[...] čeština nezná žádnou formu příznakově aktuální, ale zná naopak formu příznakovou co do neaktuálnosti, kdežto v některých jiných jazycích existují naopak zvláštní příznakové formy pro vyjádření aktuálnosti.“ To je příklad španělské opisné slovesné vazby *estar + gerundium*, kterou tak na jedné straně můžeme chápat jako výrazový prostředek průběhu slovesného děje (pojetí např. B. Zavadila a P. Čermáka, 2010) a na straně druhé jako jeden ze slovesných časů (*tiempos verbales actuales*), což je pojetí, které naznačuje např. J. Černý (2000: 124).

Výrazně komplikovaná provázanost vztahů mezi videm a povahou slovesného děje v češtině, již jsme stručně představili v úvodu této kapitoly, má zcela nepochybně vliv i na kontrastivní analýzu, jak se pokusíme nyní krátce popsat na příkladu tří vybraných sloves: *rozplakat se*, *dopsat* a *navariť*. Od všech těchto sloves lze v češtině utvořit příslušný nedokonavý protějšek: *rozplakávat se*, *dopisovat*, *navarovat*, což je patrné také z následujícího jednoduchého schématu.

Obrázek č. 2

rozplakat se [začít plakat]	dopsat [dopis]	navariť [hodně něčeho]
↓	↓	↓
rozplakávat se [začínat plakat]	dopisovat [něco] dopisovat [něco někam] dopisovat [si s někým]	navarovat [něco někam]

Z kontextu uvedeného v hranatých závorkách je však rovněž patrné, že změna vidu jednoho slovesa ve všech případech automaticky neznamená zachování stejného obsazení valenčních aktantů vázaných na dané sloveso, a tedy ani zachování stejného lexikálního významu. To je příklad sloves *dopsat* → *dopisovat* a *navariť* → *navarovat*. Těmto slovesům se nyní budeme věnovat podrobněji.

U slovesa *dopsat* → *dopisovat* vidíme, že ve vidu nedokonavém může mít toto sloveso několik odlišných variant: *dopisovat* [*něco*], *dopisovat* [*něco někam*], *dopisovat* [*si s někým*]. Jeden z významů PSD, které budeme studovat v této práci, nacházíme u tvaru *dopisovat* [*něco* – např. *dopis*] – tj. ukončení slovesného děje. V případě, že dojde k jinému obsazení kontextového okolí, jako např. nepřímým předmětem *dopisovat* [*něco někam*], je význam ukončeného děje oslaben ve prospěch významu aditivního, tedy přidání něčeho někam [*připsat něco někam*]. Obě tato slovesa mohou být užita jako nedokonavá nebo dokonavá. Slovesa *dopisovat* [*něco* – např. *dopis*], příp. *dopisovat si* [*něco* – např. *domácí úkol*] a *dopisovat* [*něco někam*] jsou dále homonymní s významem tzv. sloves desubstantivních (*dopisovat* [*si s někým*] – sloveso derivované od substantiva *dopis*), jež mohou sloveso determinované nějakým významem povahy slovesného děje formálně připomínat. Desubstantivní sloveso *dopisovat* [*si s někým*] je naopak z hlediska vidu tzv. imperfektivem tantum, na rozdíl od nedokonavého slovesa *dopisovat* [*něco*] vyjadřujícího konec slovesného děje, příp. aditivního *dopisovat* [*něco někam*], k nimž, jak jsme již uvedli, čeština disponuje dokonavým terminativním protějškem *dopsat* [*něco*], *dopsat* [*něco někam*]. Všechny tyto skutečnosti ukazují, jak je česká **povaha slovesného děje** nejenom **komplikovaně propojena s videm**, na rozdíl od španělštiny, ale i poměrně **silně vázána na obsazení kontextového okolí**. Tyto faktory je pochopitelně potřeba brát v potaz při posuzování charakteru vzájemných překladových respondentů. Z hlediska metodologického je navíc poměrně obtížné usilovat o kvantifikaci nalezených dat, neboť některá slovesa, jak jsme viděli, význam povahy slovesného děje vyjadřovat nemusejí, byť se tak mohou formálně jevit.

dopisovat – význam A – vid: sloveso nedokonavé, modifikace slovesného děje ve smyslu konce slovesného děje a aktuálnosti

- [1] Por fin, el sábado de la semana siguiente, cuando entré en nuestro cubículo de El Heraldo a las cinco de la tarde Alfonso Fuenmayor ni siquiera levantó la vista para **terminar** su editorial.

Takže v sobotu příštího týdne, když jsem v pět hodin odpoledne přišel do našeho kutlochu v El Heraldu, Alfonso Fuenmayor ani nezvedl oči od úvodníku, který **dopisoval**. (Gabriel García Márquez, *Žít, abych mohl vyprávět*, přeložil: Vladimír Medek, Praha, 2003.)

dopisovat – význam B – vid: sloveso nedokonavé, modifikace slovesného děje ve smyslu prostorovém, přidání něčeho někam

- [2] Ale máme kvůli němu do ústavy **dopisovat**, že z vazby se do sněmovny nejezdí?

¿Debemos, a causa de él, **introducir** en la Constitución que no se puede ir de la prisión directamente a la Cámara de Diputados?

(Rathova one man show v parlamentu, *PressEurop*, 2012.)

dopisovat (si) – význam C – vid: sloveso nedokonavé, desubstantivní sloveso

- [3] Možná že kdyby **si** s nimi byl častěji **dopisoval**, utkvělo by mu jejich jméno, [...].

Es posible que de **haber mantenido** con ellas **una correspondencia** más frecuente, se le hubieran quedado grabados sus nombres, [...].

(Milan Kundera, *Nesmrtelnost*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1998.)

Příklad slovesa *navářit* je oproti slovesu *dopsat* trochu jiný. Někteří autoři (A. V. Isačenko, 1960) toto sloveso nazývají tzv. lexikálně modifikovaným perfektivem (*povařit, navařit*), které „nelze převést do imperfektivního pohledu“. Podle některých příkladů nalezených v Českém národním korpusu (ČNK) však vidíme, že dané sloveso v nedokonavém tvaru existuje:

[4] Tehdy byl trend dělat bohatší účes tím, že se na vaše vlastní vlasy **navářovaly** další pramínky.
(*Týdeník televize*, č. 7/2013.)

[5] Jako alternativu lze na trubky indukčně pájet nebo **navářovat** koncovky podle individuálních požadavků zákazníků.
(*Technik*, č. 10/2012.)

Jak zde vidíme, nedokonavý protějšek sice vytvořit lze, ale význam, který zde implikuje, se již netýká lexikální modifikace ve smyslu kvantity slovesného děje (*hodně vařit*), ale spíše tzv. modifikace ve smyslu prostorovém (umístit nějaký předmět na povrch jiného předmětu – viz analogické *nabít [něco někam]*, *natlouci [něco někam]*, *navrtat [něco někam]* apod.). Nedokonavý protějšek je oproti protějšku dokonavému v tomto případě jinak významově konotován.²³ Změna významu je signalizována i jiným obsazením valenčních pozic lexikálně modifikovaného slovesa dokonavého *navářit [hodně něčeho]* a od něj utvořeného (nedokonavého) sekundárního imperfektiva *navářovat [něco někam]*. Úskalím pro kontrastivní analýzu v tomto případě je, že musíme počítat s tím, že změna vidu ne vždy zaručuje zachování stejné modifikace slovesného děje tak, jak tomu bylo např. u *doplakat*_[D, konec slovesného děje], *rozplakat*_[D, začátek slovesného děje] → *doplakávat*_[N, konec slovesného děje], *rozplakávat*_[N, začátek slovesného děje]. Odpovídající protějšky takto konstituovaných sloves (*navářit, navařo-*

²³ Stejný význam je v tomto případě zachován za předpokladu, že budeme za nedokonavý protějšek považovat sloveso *navářet*, což je další možná nedokonavá varianta příbuzná s dokonavým *navářit*, jež opět poukazuje na to, jak změna vidu u českého slovesa může pozměňovat věcný význam. S tím se ve španělštině nesetkáváme.

vat) v jiném jazyce jsou potom pochopitelně velmi často tvořeny slovesy, jejichž lexikální základ je od základového slovesa českého (např. *vařit*) naprosto odlišný [6]:

[6] Tak [...] a **navañili**²⁴ jsme tam takový držáčky, víte?

Lo **hemos soldado** sobre nuevos soportes.

(Španělské titulky k českému filmu *Kdo chce zabít Jessii*, 1966.)

Výše nastíněná složitá provázanost vztahů mezi videm a povahou slovesného děje v češtině není jediným faktorem, který je třeba mít na paměti při posuzování překladových respondencí jednotlivých významů PSD. V případě, že pracujeme s překladovými texty, nesmíme zapomínat na to, že máme před sebou pouze určité překladatelské řešení vybraného překladatele v rámci jednoho přeloženého díla. Musíme proto počítat s tím, že nalezený respondent může být překladatelem modulován po stránce významové (např. ve smyslu konkrétní–obecné), příp. posunut, jak uvidíme v níže uvedených příkladech ([7] a [8]). Ty tak mohou často vypovídat spíše o překladatelském řešení zvoleném z množiny řešení dalších nežli o systémovém chování jednotlivých významů studovaného jevu. Jednotlivé ukázky nalezené v korpusu je proto třeba s tímto vědomím interpretovat a vzhledem k této skutečnosti relativizovat příslušné závěry.

[7] Mientras Zulema padecía algunas de sus innumerables dolencias encerrada en su habitación, el patrón y yo, ayudados por la maestra Inés y otras vecinas, **hicimos** tanta comida que aquello parecía una boda de las cortes de Bagdad.

²⁴ V paralelním korpusu jsme nenašli vhodný příklad pro význam *navářovat*. Ukázka, kterou uvádíme, sice obsahuje sloveso *navářit* v dokonavém vidu, ovšem vzhledem k tomu, že se v tomto případě domníváme, že by jej šlo bez větší sémantické změny zaměnit za význam *navářovat*, rozhodli jsme se tento příklad pro ilustraci uvést. Připouštíme však, že by bylo vhodnější použít jinou ukázku, ideálně i z oblasti jiných textů, nežli jsou překlady titulků k filmům.

Zulema ve svém pokoji prodělávala hned několik svých nevyčíslitelných chorob, ale my s pánem a s pomocí učitelky Inés a ostatních sousedek jsme **navañili** tolik jídla, že se stoly prohýbaly jako o svatbě na dvoře bagdadského emíra. (Isabel Allende, *Eva Luna*, přeložila: Alena Jurionová, Praha, 2006.)

- [8] A potom, když přišly spřátelené armády a politicky změnily všechno nazpátek až kamsi do základů, tak jsem se zákonem odrazu odmlčel v publikování, ale tím víc jsem psal a rychle **dopisoval** to, co bylo v mém prodlení [...].

Y si tras la intervención de los «ejércitos amigos» volví a enmudecer, fue también a causa de la ley del reflejo, aunque en aquella época yo escribía mucho, **quería decirlo todo**, a mi manera, sobre todo lo que reflejan los acontecimientos políticos en mi país [...]. (Bohumil Hrabal, *Kdo jsem*, přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1989.)

Podobně obezřetní musíme být i při hodnocení respondencí sloves, která jsou sice determinována nějakým významem povahy slovesného děje, ale jejich užití je spíše přenesené, frazeologické:

- [9] [...] y que lo que yo querría es ser como tú, pero lo suficientemente tonta para no saber cómo arreglar este desaguisado **en que** yo misma **me he metido**.

[...] a že bych chtěla být jako ty, ale taky dostatečně hloupá na to, abych nevěděla, jak se vybabrat z té kaše, kterou jsem si sama **navañila**. (Lucía Etxebarria, *Láska, zvědavost, prozac a pochybnosti*, přeložila: Hana Kloubová, Praha, 2007.)

2.2 Vymezení významů povahy slovesného děje, stanovení cíle kontrastivní analýzy a postupu

Jak jsme již několikrát poukázali, pojetí povahy slovesného děje v češtině a ve španělštině je značně odlišné. Připomínáme, že v češtině je PSD chápána spíše jako kategorie lexikálně derivační a že zatímco ve španělštině převažuje tendence nahlížet ji jako kategorii lexikálně sémantickou, u českých romanistů je zase naopak zdůrazňována její povaha gramatická. To samo o sobě napovídá, že škála potenciálních exponentů bude v rámci každé z výše uvedených koncepcí vycházet z jiné jazykové roviny (čeština – derivační prostředky, španělština v pohledu španělské lingvistiky – sémantika jednotlivých predikátů, španělština pohledem českých romanistů – přemorfologické výrazové prostředky). Již jsme na jiném místě v tomto textu naznačili, že považujeme za nerealizovatelné pojmout naši analýzu komplexně a snažit se v kontrastivním studiu zohlednit všechny výše uvedené jazykové roviny. Z toho důvodu jsme se rozhodli vyjít ze stavu v češtině. Ovšem ani zde není situace naprosto jednoznačná a jednoduchá. Jak zmiňuje N. Nübler (2017) při studiu povahy slovesného děje (Nübler pracuje s termínem *způsob slovesného děje*), v současné jazykovědě dominují dva hlavní přístupy. Buď můžeme povahu slovesného děje chápat čistě jako kategorii derivační, přičemž se za „způsoby slovesného děje pokládají slovesa, která jsou derivovaná od jiného slovesa a při této derivaci dochází k modifikaci lexikálního významu“. Nebo ji jako derivační chápat nebudeme a za způsoby slovesného děje budeme označovat „slovesa bez ohledu na to, zda je sloveso derivované od jiného slovesa či nikoliv“. Problémem je, že pro kontrastivní výzkum není ani jeden z výše uvedených přístupů jednoznačně a bez výhrad aplikovatelný. Níže se pokusíme poukázat na některé podněty, které nás přivedly k tomu, že při vymezení sloves, s nimiž budeme pracovat, jsme se nakonec rozhodli pro určitý kompromis mezi oběma zmíněnými koncepcemi. Podotýkáme, že se zaměříme pouze na důvody, které přímo souvisejí s námi zamýšlenou metodologií, a že neaspírujeme na přesné vymezení pozitiv či negativ univerzálně vyplývajících z jedné či druhé koncepce.

První přístup předpokládá přesné vymezení významů, jimiž mohou jednotlivé předpony modifikovat význam českého základového slovesa. To je poměrně složité a čeština má v této otázce podle našeho názoru poněkud komplikovanější pozici nežli španělština. Jak upozorňuje F. Štícha (2013: 443): „Vztah základového slovesa a jeho prefigovaných derivátů je z formálního i významového hlediska velmi nesymetrický a nepravidelný.“ Jinými slovy, různé odstíny povahy slovesného děje mohou být u různých českých sloves derivovány prostřednictvím různých předpon, přičemž jeden prefix může být nositelem různých významů (*usrknout, ubít, usmát se*), a to i u stejného slovesa (viz výše komentovaný příklad slovesa *dopisovat*). Jeden význam může být také vyjádřen různými prefixy (např. terminativnost: *dokončit, odtroubit*; počátek slovesného děje: *nadejít, odstartovat, rozplakat se, vypuknout, zaštkat* aj.). Dovolujeme si v této souvislosti připomenout článek F. Kopečného (1956), podle kterého je jen samotné odlišení předpon měnících lexikální význam sloves od tzv. předpon prostě vidových velmi nelehký úkol. V otázce volby předpony Kopečný připomíná dvě zásady: (i) zásadu tzv. subsumpce: „zdokonavujeme sloveso takovou předponou, jejíž lexikální obsah je ve shodě s obsahem příslušného slovesa, a sice tak, že v předponě je obsažen obecnější pojem, do kterého je možno obsah příslušného slovesa nějak zahrnout (subsumovat)“; a (ii) zásadu analogie: „činnosti nějak podobné, spadající do stejného širšího významového okruhu, mívají stejný perfektivizační prefix“ (F. Kopečný, 1956: 29). Pro češtinu sice existuje několik klasifikací slovesných předpon podle významů, jimiž modifikují základové sloveso (viz např. F. Štícha a kol., 2013), ovšem, jak uvidíme dále, řada takto derivovaných sloves může sekundárně vyjadřovat i významy jiné, u nichž si nejsme jisti, zda je stále považovat za význam PSD, či nikoliv (viz např. *vyspat se* [*dosyta*] – *vyspat se* [*s někým*]). U jiných českých sloves zase mnohdy váháme nad přesným významem daného prefigovaného slovesa: znamená např. sloveso *zaštkat* více začátek slovesného děje [= *začít štkat*], nebo spíše kvantitu slovesného děje [*štkat krátce* – kvantita slovesného děje]? V překladových textech často nacházíme response, které akcentují buď jednu, nebo druhou interpretaci.

- [10] Doktor mi vedl za loket a najednou jsem uviděla rozsvícenou plynovou lucernu a jen jsme vzali za kliku, tak tam na dvoře radostně **zaštěkal** Bobby, když jsme otevřeli dveře, vyběhl nám vstříc a štěkal a skákal, a trvalo dlouho, než se trošku utiřil.

El profesor me tenía cogida por el codo y de golpe me di cuenta de que habíamos llegado bajo el farol de gas encendido; sólo con mover el picaporte de la puerta, Bobby, desde la escalera, **se puso a ladrar** de alegría; cuando abrimos la puerta, se lanzó a nuestro encuentro saltando y ladrando de felicidad, y durante mucho rato no hubo manera de tranquilizarle.

(Bohumil Hrabal, *Svatby v domě*, přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1993.)

- [11] El Zorro volvió a la terraza donde había ocultado las bombas y, después de intercambiar con Bernardo **un breve ladrido** de coyote, se las fue lanzando una a una a la muralla.

Zorro se vrátil na terasu, kde předtím ukryl bomby, a když na sebe s Bernardem krátce **zaštěkali** jako kojoti, což bylo domluvené znamení, začal mu je jednu po druhé házet ke zdi.

(Isabel Allende, *Zorro*, přeložila: Monika Baďurová, Praha, 2005.)

Výše zmíněné problémy spojené s polysémií prefixů nás vedou k tomu, že při kontrastivní analýze PSD nebudeme postupovat podle významů, které mohou jednotlivé české prefixy/sufixy vyjadřovat. Naše analýzy se budou částečně opírat o přístup, dle něhož je možno řadu sloves klasifikovat do skupin podle jejich společných sémantických rysů (příznaků). Naším cílem ale nebude absolutní vymezení všech sloves, jež by naplňovaly rysy dané skupiny, neboť to by náš výzkum neúměrně prodloužilo a není to ani žádoucí.

Jednotlivé sémantické skupiny jsme přebrali od N. Nüblera (2017), který dělí slovesa dle významu do celkem dvaceti šesti skupin, z nichž se my ovšem omezíme pouze na deset: **delimitativnost**, **perdurativnost**, **exhaustivnost**, **saturativnost**, **distributivnost**, **terminativnost**, **finitivnost**, **egresivnost**, **inchoativnost**, **ingresivnost**. Tyto skupiny jsme se snažili vybrat tak, aby zahrnovaly slovesa, která implikují fázové významy povahy slovesného děje: počáteční (*inchoativa*, *ingresiva*) a koncovou (*terminativa*, *finitiva*, *egresiva*) fázi slovesného děje. Rozhodující byla skutečnost, že právě pro postižení fázových významů PSD španělština disponuje poměrně propracovaným systémem výrazových prostředků povahy přemorfologické, a dal se tak předpokládat vhodný materiál pro jejich vzájemné porovnání. Ostatní významy, které jsme do výzkumu zařadili (*delimitativnost*, *perdurativnost*, *exhaustivnost*, *saturativnost*, *distributivnost*), zase mnohdy poukazují na děje, jež trvají nějakou dobu a jsou souběžně kodeterminovány např. kvantitativně nebo kvalitativně. Tyto skupiny sloves nás budou zajímat naopak proto, že ve španělštině řada z těchto významů není gramatikalizována, a lze tak rovněž předpokládat zajímavé výsledky.

V rámci takto vymezených skupin se soustředíme pouze na slovesa derivačně determinovaná z hlediska PSD a zpravidla na slovesa dokonavá. Do analýz nebudeme zahrnovat slovesa, která význam povahy slovesného děje nevyjadřují derivačně, jako např. tzv. *stativa* (*milovat*) nebo *dekurziva* (*zpívat*). To, že i tato slovesa lze chápat jako nositele určitého způsobu slovesného děje, jak uvádí N. Nübler, přitom nijak nechceme zpochybňovat, ovšem domníváme se, že tyto sémantické skupiny pro kontrastivní analýzu PSD výrazné problémy nepředstavují.

Při analýze překladových protějšků vybraných významů PSD (*delimitativnost*, *perdurativnost*, *exhaustivnost*, *saturativnost*, *distributivnost*, *terminativnost*, *finitivnost*, *egresivnost*, *inchoativnost*, *ingresivnost*) nás budou zajímat překladatelská řešení, která můžeme pozorovat v tzv. překladových textech (beletristických textech přeložených z českého jazyka do španělštiny, případně okrajově i obráceně). Jak jsme již uvedli, k vyhledávání jednotlivých příkladů budeme využívat korpusový

nástroj Intercorp (verze 9)²⁵ a jsme si vědomi toho, že tak budeme v první řadě pracovat s překladatelskými řešeními, která pro převod daného významu do druhého jazyka užili jednotliví překladatelé. Vybrané řešení je třeba vždy interpretovat ve vztahu k časovým, prostorovým a sociokulturním parametrům výchozího a cílového textu (J. Králová-Kullová a kol., 2003). Tuto skutečnost máme na paměti, a nebudeme se proto snažit zjištěné výsledky číselně kvantifikovat a ani na jejich základě vyvozovat závěry týkající se systémového uspořádání dané kategorie v obou jazycích. Naše analýzy jsou vedeny spíše kvalitativně: chceme poukázat na to, jak mohou jednotlivé významy PSD v závislosti na kontextu často plynule přecházet jeden v druhý, příp. jakými kontexty mohou být blokovány, a jak tyto přechody ovlivňují volbu vhodného překladového protějšku. Okrajově do jednotlivých analýz zahrnujeme také příklady z textů nebeletristických, u nichž může být směr překladu neznámý. Uvědomujeme si, že to nemusí být považováno za metodologicky vhodné, na druhou stranu se však domníváme, že i takové texty mohou mít určitý význam pro náš výzkum, neboť se jedná o typ textu částečně srovnatelného, a současně tak činíme též z důvodu praktického, protože pro některá slovesa by se nám nepodařilo jiným způsobem získat konkrétní příklady jejich užití v korpusu.

Tím se nepřímo dostáváme k dalšímu kritériu, které jsme při výběru sloves sledovali, a sice k frekvenci daného slovesa v korpusu Intercorp. Pro získání relevantních dat bylo nutno vybrat slovesa, u nichž se dalo předpokládat reprezentativní zastoupení v korpusu. To nebylo jednoduché, neboť řada významů se vyskytuje u sloves, jejichž frekvence je nízká a jež se objevují pouze v určitých typech textů (*poležet si, odsloužit*), zpravidla stylisticky dosti specifických. To byl mimo jiné důvod, proč pracujeme s překlady české beletrie do španělštiny, protože právě zde jsme předpokládali největší zastoupení těchto sloves. Při výběru analyzovaných sloves jsme postupovali dvojím způsobem. Část sloves jsme v korpusu vyhledávali cíleně – to byl především příklad sloves, která

²⁵ V průběhu práce na této monografii byla v září 2017 tato verze nahrazena novější verzí 10, se kterou jsme však již nově nepracovali z důvodu zachování určité homogenity excerpaných příkladů. V rámci verze 9 Intercorpu jsme se opírali zejména o subkorpus překladů českých beletristických textů do španělštiny.

byla podle N. Nüblera (2017) primárně označena za nositele daného významu PSD a jejichž frekvenci jsme intuitivně odhadli jako reprezentativní (např. *prospat*, *dozpívat*, *umlátit*). Ne vždy však byl výskyt námi zadaných sloves relevantní, a proto jsme průběžně jednotlivé analýzy doplňovali také o slovesa jiná. Tato slovesa jsme obvykle získali zadáním tagového dotazu do vyhledávače korpusu Intercorp podle pravidel, která dle potřeby upřesňujeme v jednotlivých kapitolách. Zvolená metoda se nám velice osvědčila, neboť jsme se díky ní dostali i k příkladům některých velmi málo frekventovaných a citově zabarvených sloves s významem povahy slovesného děje (*odzvracet*, *proschůzovat*, *rozkdákat se*).

Během práce s jazykovým materiálem jsme zvažovali možnost doplnit jednotlivé analýzy excerpceci z tzv. textů srovnatelných. Tento záměr se však v průběhu zpracování ukázal jako obtížně realizovatelný, a to jednak kvůli nedostatku dat vhodných k analýze, jednak rovněž z důvodu obtížně vyhledatelných potenciálních respondentů ve španělštině v případech, kdy byly významové nuance implikované jednotlivými exponenty PSD v češtině velmi malé. Jako příklad bychom mohli uvést titulky z českých internetových stránek: „Mladý muž si šel zaběhat před týdnem do parku v Praze, dosud se neozval.“²⁶ V dané větě nás zaujalo sloveso *zaběhat si*, jehož užití je podle našeho názoru (oproti spojení *šel běhat*) primárně nositelem informace o činnosti, kterou daný subjekt realizoval, ale sekundárně i informace o tom, že běhal krátce a pravděpodobně to bylo jeho koníčkem. Následně jsme se tedy pokusili zmapovat výskyt daného významu ve španělských textech zaměřených na problematiku zdravého životního stylu a zjistili jsme, že se poměrně často a opakovaně objevuje *salir a correr*: (a) *Un vicio confesable [...]. Salir a correr cada día a las ocho de la mañana.* – (b) *Hay otros dos grupos caracterizados por su peculiaridad, los que salen a correr de vez en cuando con un armamento de geles, cantimploras, barritas [...] como si en lugar de ir a correr 3 kilómetros fueran el ‘Último Superviviente’ y necesitasen provisiones para todo un año.* Nicméně následná reinterpretace těchto

²⁶ Zdroj: <https://www.novinky.cz/krimi/396192-mlady-muz-si-sel-pred-tydnem-zabehat-do-parku-v-praze-dosud-se-neozval.html> [vyhledáno 3. března 2016].

významů do češtiny nám nedovolila se rozhodnout, zda tento potenciální respondent považovat za úplně, či spíše částečně ekvivalentní vzhledem k tomu, že do češtiny jej lze reinterpretovat i slovesem jinak zabarveným (*vyběhnout* – spíše příklad b) či neutrálním (*jít běhat* – spíše příklad a).

V určitém procentu příkladů jsme byli pro nedostatek dat nuceni uchýlit se k materiálům, v nichž bylo příslušné české sloveso v korpusu dohledatelné pouze jako překladatelské řešení textu přeloženého ze španělštiny. Jsme si plně vědomi, že výpovědní hodnota těchto ilustrativních příkladů je lehce odlišná, i přesto jsme se nakonec rozhodli je do našich analýz zařadit.

3. VÝZNAMY PSD V KONTRASTIVNÍ PERSPEKTIVĚ

3.1 Úvod

V této kapitole se budeme zabývat kontrastivní analýzou vybraných významů povahy slovesného děje a, jak jsme již uvedli, budeme analyzovat celkem deset významů, jejichž přehled uvádíme níže v Tabulce č. 1. Řazení v tabulce odpovídá řazení analyzovaných významů v další části této práce.

Zvolené významy povahy slovesného děje zahrnují jednak slovesa implikující děje, které nějakou dobu trvají a které jsou souběžně koterminovány kvantitativně a/nebo kvalitativně (*delimitativnost, perdurativnost, exhaustivnost, saturativnost, distributivnost*). Jednak jsou zařazena i slovesa vyjadřující různě pojímanou koncovou fází slovesného děje (*terminativa, finitiva, egresiva*) a počáteční fázi slovesného děje (*inchoativa, ingresiva*).

Sémantické nuance, jimiž se některé z výše uvedených významů PSD od významů základových sloves odlišují, jsou mnohdy velice jemné (viz např. *protancovat celou noc – tancovat celou noc*). Velké množství těchto významů může být v češtině explicitováno jiným vhodným lexikálním prostředkem (např. adverbium či výrazem adverbialní povahy, kvalitativním adjektivem apod.), čímž dojde ke zpřesnění daného významu. Možnou explicitaci příslušných významů PSD uvádíme pro přehlednost v posledním sloupečku tabulky. Cílem naší analýzy bude sledovat, jak tyto významové konotace vyjadřované derivovaným slovesem překladaatelé vnímají a jak je vyjadřují ve španělštině. Záměrem je zhodnocení míry response daných významů PSD v češtině a ve španělštině a dále také zdokumentování možností těchto response na základě korpusové sondy. Očekáváme, že v určitém procentu příkladů budou příslušné sémantické konotace (způsoby, jimiž je modifikován význam „základového“ slovesa) více či méně zachovávány. V jiných případech předpokládáme, že některý význam nemusí být do druhého jazyka převeden naprosto přesně. To si nevysvětlujeme jen tím, že by španělština neměla výrazové

Tabulka č. 1 (upraveno podle N. Nübler, 2017)

Význam povahy slovesného děje	Charakteristika daného významu	Vybraná slovesa	Explicitace významu
<i>delimitativa</i>	označují (většinou) krátké trvání děje	<i>poležet (si), promluvit (si)</i>	[chvilku], + si [podle libosti]
<i>perdurativa</i>	označují proces trvající určitou dobu, doba trvání může být explicitována výrazem v akuzativu	<i>prospat, probdít, proplakat</i>	[intenzivně celou noc, den]
<i>exhaustiva</i>	označují trvání děje až do konce, popř. k smrti	<i>ubodat (se), upít (se), upracovat (se)</i>	[k smrti, k vyčerpání]
<i>saturativa</i>	označují trvání děje až k uspokojení subjektu	<i>vynadívat se, vyspat se, naposlouchat se</i>	[podle libosti, dosyta]
<i>distributiva</i>	označují několikanásobný průběh děje v časové posloupnosti	<i>pootvírat, postřítet, popadat</i>	[jedno po druhém]
<i>terminativa/ konfektiva</i>	označují průběh celého děje až do konce	<i>propracovat, pročíst</i>	[důkladně něco od začátku až do konce]
<i>finitiva/ kompletiva</i>	označují konečnou fázi děje	<i>dohrát, dozpívat</i>	[do konce]
<i>egresiva</i>	označují konec děje	<i>odříkat, odsedět, odpracovat</i>	[mít něco za sebou]
<i>inchoativa</i>	označují počátek děje spojený s jeho krátkým trváním	<i>zakřičet, zabolet</i>	[krátce něco začít dělat]
<i>ingresiva</i>	označují počátek děje spojený s kvantifikací jeho nástupu	<i>nadejít, rozběhnout se, rozjet se, rozzářit se</i>	[pomalu nebo rychle něco začít dělat]

prostředky pro podchycení daného sémantického významu (byť k tomu dojít může), ale rovněž tím, že překladatelé mohou „ve shodě s psychologií překladatelské práce mít sami spíše sklon k zobecňování, neutralizaci a opakování“ (J. Levý, 1998: 145). Všechny tyto faktory budeme nyní sledovat na konkrétních příkladech.

3.2 Významy *delimitativnosti*, *perdurativnosti*, *exhaustivnosti*, *saturativnosti* a *distributivnosti*

Společným příznakem této skupiny je postižení dějů, které po nějakou dobu trvaly (trvají, budou trvat). Významy tzv. *delimitativ* a *perdurativ* inherentně směřují k tomu, že implikují děje spíše krátké (*delimitativa* – *pospat chvílku*), nebo spíše dlouhé (*perdurativa* – *protancovat celou noc*). Doba trvání děje implikovaného příslušným slovesem bývá různě dlouhá a u každého z těchto významů PSD jsou sekundárně přítomny i další distinktivní rysy, jimiž se jednotlivé významy odlišují jeden od druhého. Na tyto rysy upozorníme v konkrétní analýze daného významu. U sloves typu *exhaustiva*, *saturativa* a *distributiva* je zase naopak dominantní význam cílovosti (*exhaustiva*), uspokojení (*saturativa*) a několikanásobného děje (*distributiva*), význam trvání u nich není focalizován ve stejném rozsahu jako u *delimitativ* a *perdurativ*.

Zmíněné skutečnosti neumožňují studovat všechny tyto významy v rámci jedné skupiny. Jednotlivé významy proto budeme analyzovat odděleně.

3.2.1 Slovesa typu DELIMITATIVA

Význam povahy slovesného děje	Charakteristika daného významu	Vybraná slovesa	Explicitace významu
<i>delimitativa</i>	označují (většinou) krátké trvání děje	<i>poležet (si)</i> , <i>pospat</i> , <i>pohovořit</i> , <i>posnídat</i> , <i>promluvit (si)</i>	[chvílku], + si [podle libosti]

Ke kontrastivní analýze delimitativního významu slovesného děje jsme zvolili slovesa *poležet (si)*, *pospat (si)* a *promluvit*. Volba těchto sloves byla záměrná: vybrali jsme je proto, že je jako nositele tohoto významu uváděl Nübler. Výskyt prvních dvou sloves byl v překladech české beletrie do španělštiny velice malý. Proto jsme následně pracovali i s dalšími delimitativními slovesy, která jsme získali prostřednictvím tagového dotazu [tag="V.*" & word="po.+"] a následným ručním protříděním všech vyexcerpovaných sloves s prefixem *po-*.

Zjistili jsme, že nositeli delimitativního významu jsou nejčastěji slovesa s prefixem *po-* označující rozmanité činnosti vykonávané životnými subjekty (*poležet*, *pospat*, *pohovořit*, *posnídat*, *políbit*). Delimitativní význam může být u některých z těchto sloves spoluaktivován formantem *si* (*poležet si*, *pospat si*). Jeho přítomnost u tohoto typu sloves však není povinná, jak vidíme v příkladu [12].

[12] Radši se mnou **polež**.

Mejor **acuéstate** conmigo!

(Ivan Klíma, *Láska a smetí*, přeložila: Judit Romeu Labayen, Barcelona, 2007.)

Existují i delimitativní slovesa, která na sebe formant *si* neváží (*poobědvat*, *pocítit*). Podle Nüblera delimitativní slovesa „navíc vyjadřují sémantický rys, podle libosti“, který může být v češtině vyjádřen také lexikálně, jak vidíme na příkladu [13].

[13] Siempre **me ha gustado estar** como ahora estoy. Echado sobre una roca, mirando el mar.

Vždycky jsem **si rád poležel** jako teď. Natáhnout se na skálu a dívat se na moře.

(Mario Benedetti, *Díky za oheň*, přeložila: Libuše Prokopová, Praha, 1986.)

Soubor sémantických rysů, jež dotvářejí finální delimitativní významy, se u mnoha sloves liší. Obecně lze říci, že řada českých delimitativních sloves kumuluje dva významy, a to jednak význam krátkého a ohraničeného trvání slovesného děje (proto je nazýváme jako delimitativa), jednak význam, jímž mluvčí nějak postojově, pragmaticky hodnotí kvalitu děje vyjádřeného příslušným slovesem. Kontrastivní analýzou jsme došli k závěru, že je-li některý z těchto dvou významů současně vyjádřen i jiným, např. lexikálním prostředkem (např. adverbialním komplementem), je tento sémantický rys zpravidla lexikálně podchycen v obou jazycích.

- [14] Nakonec přece jen odešla do kuchyně, aby rychle **poobědvala**.

Al fin fue a la cocina a **almorzar** rápidamente algo.
(Milan Kundera, *Nesnesitelná lehkost bytí*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1985.)

- [15] Při snídani **promluvil** několik významných slov s ženou podobnou jezdeckému koni a v deset hodin, když se vrátil z procedur, čekal ho v pokoji láskyplný dopis od jeho ženy.

Durante el desayuno **cambió algunas palabras** significativas con la mujer parecida a un caballo de carreras y a las diez, al volver de las curas, lo esperaba en la habitación una afectuosa carta de su mujer.
(Milan Kundera, *Směšné lásky*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2000.)

- [16] [...] ale císař jedl tak málo, jen tak si umazal ústa, jen jako vrchní ochutnávač přivoněl, maličko **pojedl** a usrkl vína, aby dál se bavil s ministerským předsedou [...].

[...] pero el emperador comía tan poco, tan sólo se mojaba los labios, tan sólo olía, como si fuera el degustador, olía, **comía**

un poquitín y bebía un sorbo de vino, para seguir hablando con el primer ministro [...].

(Bohumil Hrabal, *Obsluhoval jsem anglického krále*, přeložili: Jitka Mlejnková, Albert Ortiz, Barcelona, 1989.)

Významy postojové, které bývají k delimitativnímu významu rovněž často přidruženy a jimiž mluvčí kvalitativně hodnotí povahu daného slovesného děje, byly v námi nalezených českých příkladech lexikálně explicitovány jen zřídka. Postojový význam bývá přidružen zejména k delimitativním slovesům s formantem *si* (*pospat si* lze interpretovat buď jako *chvíli si pospat* – význam krátkého děje, nebo jako *pěkně si pospat* – význam kvality slovesného děje, ev. přidruženého k významu krátkého děje – *chvíli si pěkně pospat*). V případě, že kvalitativní zhodnocení slovesného děje (napří. prostřednictvím adverbia) bylo přítomno v bezprostředním kontextovém okolí daného delimitativního slovesa, byl příslušný kvalitativní příznak lexikálně vyjádřen rovněž ve španělštině.

[17] [...] paní Františka **si** výborně popovídala [...].

[...] la señora Frantiska quedó encantada con la conversación [...].

(Milan Kundera, *Směšné lásky*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2000.)

[18] Ale že jsme **si** dnes pěkně pobesedovali, co?

¿Pero verdad que **hemos tenido hoy una charla** agradable?

(Karel Čapek, *Kniha apokryfů*, přeložila: Ana Orozco de Falbr, Praha, 1962.)

Chybí-li v češtině komplement, jímž mluvčí specifikuje důraz na krátké trvání děje či na jeho kvalitativní zhodnocení, je pro překladatele velice obtížné odlišit, zda jsou ve významu daného slovesa obsaženy významy oba, či zda převládá pouze některý z nich. V těchto případech

se pak v podstatě pravidelně setkáváme s neutralizací delimitativního významu ve prospěch významu základového slovesa.

- [19] Mamínko, řekl, bylo to strašně hezké, že sis s námi přišla **popovídat**.

Mamá, dijo, has sido muy amable de venir a **charlar** con nosotros.

(Milan Kundera, *Kniha smíchu a zapomnění*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2002.)

- [20] Nezbyvá mi než vstát, **posnídat** a sednout si k psacímu stolu.

No me queda más remedio que levantarme, **desayunar** y sentarme a la mesa de trabajo.

(Milan Kundera, *Nesmrtelnost*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1998.)

- [21] A navečer, když ten agent **povečeřel**, on pak večeřel vždycky tak, že si vzal jídelní lístek, [...].

Y al anochecer, cuando el agente **hubo cenado**, él siempre cenaba de tal manera que cogía la carta [...].

(Bohumil Hrabal, *Obsluhoval jsem anglického krále*, přeložili: Jitka Mlejnková, Albert Ortiz, Barcelona, 1989.)

Významy spojené s kvalitou slovesného děje mohou někdy vyplývat i z konfigurace kontextového okolí dané výpovědi. To můžeme pozorovat např. u následujících příkladů, v nichž je k významu krátkého děje přidružen sémantický rys „přátelský“ a „důvěrně“. Tento význam se vhodně významově doplňuje a prolíná také s podtrženými částmi textu: *mezi čtyřma očima, jako se svou nejlepší přítelkyní*.

- [22] Po snídani jsem měl příležitost **promluvit** se Saturninem mezi čtyřma očima.

Después del desayuno, tuve la oportunidad de **hablar** a solas con Saturnino.

(Zdeněk Jirotko, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Praha, 2004.)

- [23] Klíma **promluví** se zdravotní sestrou jako se svou nejlepší přítelkyní.

Klíma **hablará** con la enfermera como si fuera su mejor amiga.

(Milan Kundera, *Valčík na rozloučenou*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2006.)

Ovšem v řadě jiných případů, jak jsme již uvedli, není často zcela zřejmé, je-li užito příslušného delimitativního slovesa spíše ve smyslu krátkého děje, či ve smyslu poukazání na kvalitativní stránku daného děje. V těchto případech se v překladech do španělštiny setkáváme s užíváním stylisticky neutrálních základových sloves a s nevyjádřením dané modifikace slovesného děje (významový posun).

- [24] Zaparkoval auto, dovedl Růženu k Marxovu domu, **políbil** ji, a když zmizela ve dveřích, **pocítil** v sobě únavu jako po čtyřech probdělých nocích.

Aparcó el coche, llevó a Ruzena hasta el Edificio Marx, la **besó** y, cuando ella desapareció tras la puerta, **sintió** un cansancio como si hubiera pasado cuatro noches en vela.

(Milan Kundera, *Valčík na rozloučenou*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2006.)

- [25] [...] v poledne jsme neměli čas ani **poobědvat**, snědli jsme na sekretariátě Svazu mládeže dvě suché housky [...].

[...] a mediodía no teníamos ni tiempo para **almorzar**, comíamos en el secretariado de la Unión de Juventudes dos panecillos [...].

(Milan Kundera, *Žert*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1994.)

Tyto posuny mohou v některých případech nabývat i takového charakteru, jaký vidíme v příkladu [26], kde delimitativnímu významu dokonavého slovesa *políbit* odpovídá sloveso *besar* [*líbat*] v aspektu imperfektivním, čímž je zároveň oslaben význam krátkého, ukončeného děje.

[26] Pak ji zničehonic přemohl pláč, a když jsme se loučili, když mě v průjezdu **políbila** vlhkými ústy, prosila, abych se nezlobil, že to jí jen ty mraky sklíčily, a slíbila, že mi napíše dopis.

En una ocasión la venció el llanto de repente y, al despedirnos, cuando me **besaba** con sus húmedos labios en el portal, me pidió que no me enfadara, que no eran más que las nubes, que la apesadumbraban, y me prometió que me escribiría una carta.

(Ivan Klíma, *Láska a smetí*, přeložila: Judit Romeu Labayen, Barcelona, 2007.)

Jak vyplynulo z předchozího textu, specifickým rysem delimitativního významu je, že k významu trvání děje se velmi často přidružují další sémantické odstíny. Tyto významy však nemusejí být implikovány konstantně, vlivem kontextu může dojít až k úplnému vymizení obou sémantických rysů. S tím jsme se setkali např. u slovesa *poležet* (*si*), kterého může být v textu použito i ve významu „o nemocném“. Tomu pochopitelně odpovídá charakter potenciálních překladových protějšků. Nalezené překladové respondenty pro význam „o nemocném“ jsou nejčastěji z okruhu těchto sloves: *guardar mucho reposo*, *permanecer en el hospital/en la UVI (dos semanas, un par de días)*.

Podobným příkladem je sloveso *promluvit*, u něhož se ve spojení s předmětem nepřímým částečně oslabuje význam kvalitativního hodnocení slovesného děje, který jsme viděli u příkladů [22] a [23] – *přátelsky* a *důvěrně*, ve prospěch významu delimitativního.

[27] V únoru 1948 vystoupil komunistický vůdce Klement Gottwald na balkón pražského barokního paláce, aby **promluvil** ke statisícům občanů zaplnivším Staroměstské náměstí.

En febrero de 1948, el dirigente comunista Klement Gottwald salió al balcón de un palacio barroco de Praga para **dirigirse** a los cientos de miles de ciudadanos que llenaban la Plaza de la Ciudad Vieja.

(Milan Kundera, *Kniha smíchu a zapomnění*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2002.)

3.2.2 Slovesa typu PERDURATIVA

Význam povahy slovesného děje	Charakteristika daného významu	Vybraná slovesa	Explicitace významu
<i>perdurativa</i>	označují proces trvající určitou dobu, doba trvání může být explicitována výrazem v akuzativu	<i>propracovat, prospat, propít, probdít, proplakat</i>	[noc, den]

Nositeli perdurativního významu jsou v češtině např. slovesa s prefixem *pro-*, Nübler uvádí jako zástupce této sémantické skupiny sloveso *propracovat*. Perdurativní slovesa vyjadřují proces trvající určitou dobu, přičemž doba trvání bývá vyjádřena adverbiálním označením délky daného děje v akuzativu: *měsíc, den, odpoledne, život, sedm hodin*. Jiné obsazení této valenční pozice daný význam blokuje, jak uvidíme

dále u spojení *propít výplatu* nebo *pročíst knihu* (ta řadíme mezi tzv. terminativa a věnujeme se jim v kapitole 3.3.1). Při výběru materiálu pro analýzu tohoto významu jsme se soustředili na slovesa s prefixem *pro-*, která jsme získali prostřednictvím tagového dotazu [tag="V.*" & word="pro.+"] a následným ručním protříděním všech vyexcerpovaných sloves (např. *prospat, propít, probdít, proplakat, prochodit* apod.). Dané české sloveso je z hlediska syntaktického vždy slovesem transitivity, perdurativnost zde nevyplývá výlučně z významu daného prefixu, ale spíše z časového ohraničení (*celou noc*). Význam uceleného trvání slovesného děje může být v češtině podpořen i přítomností adjektiva *celý* u příslušného časového určení.

- [28] Celou noc probděli, pověděla mu, co asi nikdy nezapomene, připomněla mu, co by byl bez ní.

Habían pasado la noche en vela; ella le dijo cosas que no olvidaría nunca, recordándole qué sería él sin ella.

(Ivan Klíma, *Láska a smetí*, přeložila: Judit Romeu Labayen, Barcelona, 2007.)

Vedle významu durativního spojeného s trváním daného slovesného děje je prefix *pro-* u těchto sloves sekundárně také nositelem sému intenzity (*prospat celou noc = intenzivně spát celou noc*). V tom je možno spatřit rozdíl mezi slovesy delimitativními (*pospat si*) a perdurativními (*prospat celou noc*) – trvání u sloves delimitativních může být vázáno na sekundárně vyjádřený význam kvalitativní a trvání sloves perdurativních zase naopak na sekundárně vyjádřený význam intenzity slovesného děje. Zachovat obě tyto konotace (ohraňené trvání a intenzitu slovesného děje) je ve španělštině sice možné, ale rozhodně ne jednoduché, jak jsme již viděli u sloves delimitativních. Ve většině analyzovaných výskytů proto převládá explicitace pouze jedné složky, nejčastěji trvání děje s přesným vymezením doby, po kterou děj trval (*celý + substantivum*). Vypozorovali jsme, že tento význam bývá u sloves s perdurativním významem vyjadřován např. pomocí významového slovesa *pasar* ve spojení s gerundiem daného dějového slovesa.

- [29] Rozmrzelost, a pak přišel čtvrtek a šla jsem s ním na větvičky do lesa na maškarní šaty a celé hodiny jsme spolu **prochodili** a já měla příležitost pohovořit o té naší lásce, či čím se má nazvat ta naše známost.

Disgusto, y luego llegó el jueves y fui con él al bosque, a por ramitas para el vestido del baile de disfraces, y **pasamos horas enteras andando** juntos, y yo tuve la ocasión de hablar de ese amor nuestro, o como deba llamarse esa relación nuestra.

(Bohumil Hrabal, *Morytáty a legendy*, přeložily: Núria Mirabet, Luisa Rancaño, Barcelona, 1976.)

- [30] Ano, nestydí se to říci, celou noc **proplakala**.

Sí, no le daba vergüenza decirlo, **se había pasado llorando** toda la noche.

(Zdeněk Jirotka, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Praha, 2004.)

- [31] Celou noc jsme **prodebatovali**.

Toda la noche la **pasamos discutiendo**.

(Milan Kundera, *Žert*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1994.)

Sém intenzity slovesného děje významově diferencuje spojení *prospat*, *propít*, *probdít* a *proplakat* [*celou noc*] od spojení *spát*, *pít*, *bdít*, *plakat* [*celou noc*]. Odlišná je i syntaktická funkce časových komplementů: u sloves dokonavých jsou v pozici předmětu, u variant nedokonavých naopak ve funkci příslovečného určení. Ve španělštině bychom to mohli přirovnat ke spojení *pasar toda la noche haciendo algo*, což, jak jsme uvedli výše, byl jeden z často nalezených respondentů pro námi analyzovaná slovesa, příp. spojení *quedarse haciendo algo*.

- [32] Přijel jsem totiž tenkrát asi v půli srpna na venkov, abych v dědečkově domě **prolenošil** tři týdny své dovolené, a Saturnin mne doprovázel.

En aquella ocasión me fui al campo a mediados de agosto a **pasar** tres semanas de mis vacaciones **holgazaneando** en casa del abuelo y Saturnino se vino conmigo.

(Zdeněk Jirotka, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Praha, 2004.)

- [33] Právě takhle se asi povaloval na gauči ve své vysokoškolské mansardě, když tam před mnoha lety (to byl ještě Eduard klouček) **prolenošil** a **prochrápal** den Stalinovy smrti [...].

Seguramente habría estado así, como ahora, tumbado en el sofá, cuando hacía muchos años (Eduard era entonces un crío) **se quedó holgazaneando y durmiendo** el día de la muerte de Stalin [...].

(Milan Kundera, *Směšné lásky*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2000.)

Rovněž u perdurativních sloves jsme narazili na případy téměř ustálených, lexikalizovaných spojení. Tuto tendenci jsme pozorovali např. u *probdít/proflámovat celou noc* ([34]–[36]), kterým i ve španělštině několikrát odpovídalo spojení, jež by se dalo považovat za ustálené.

- [34] Neznal jsem nikoho, kdo by se jako já soustavně připravoval na všechny semináře, nevynechal jedinou přednášku a tři noci v týdnu **probděl** nad předepsanou literaturou.

No conocía a nadie que, como yo, se preparara sistemáticamente para todos los exámenes, no dejara abandonada ni

una sola asignatura y tres veces a la semana **se pasara la noche en vela estudiando**.

(Miloš Urban, *Sedmikostelí: gotický román z Prahy*, přeložily: Luisa Rancaño, Núria Mirabet, Barcelona, 2005.)

- [35] Celou noc **probděli**, pověděla mu, co asi nikdy nezapomene, připomněla mu, co by byl bez ní.

Habían pasado la noche en vela; ella le dijo cosas que no olvidaría nunca, recordándole qué sería él sin ella.

(Ivan Klíma, *Láska a smetí*, přeložila: Judit Romeu Labayen, Barcelona, 2007.)

- [36] Měla bych dnes chuť **proflámovat** noc.

Hoy me gustaría **pasar la noche de juerga**.

(Milan Kundera, *Valčík na rozloučenou*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2006.)

V překladech české beletrie do španělštiny jsme narazili také na případy, kdy význam perdurativního slovesa nijak explicitně postižován nebyl a jeho protějškem bylo buď základové sloveso ([37] a [38]), nebo modulace výrazovým prostředkem bez postižení sémantických rysů daného perdurativního významu (příklad [39]).

- [37] Večer se sešel s Alicí, aby spolu jako vždy **probloumali** hodinu dvě po ulici, ale Eduard už ve svém náboženském horlitéství nepokračoval.

Por la tarde se encontró con Alice para **vagar**, como de costumbre, una o dos horas por las calles, pero Eduard no siguió con su fervor religioso.

(Milan Kundera, *Směšné lásky*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2000.)

- [38] O několik dnů později prohlásila na výstavě, že všechny vyvěšené obrazy jsou nemožné, a Christiána jí shodila na zem brýle. Den rozbitých brýlí, den třináctého září, **prožila** Bettina jako velkou porážku.

Unos días más tarde afirmó en la exposición que todos los cuadros expuestos eran imposibles y Christiane le tiró las gafas al suelo. El día de las gafas rotas, el 13 de setiembre, Bettina lo **vivió** como una gran derrota.

(Milan Kundera, *Nesmrtelnost*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1998.)

- [39] Nikdo nemusel předem **proschůzovat** mnoho dní a hádat se, kdo bude Jízdu organizovat a komu připadne její výtěžek.

No había que **perder un montón de días en reuniones** para decidir quién iba a organizar la Cabalgata y a quién le correspondería la recaudación.

(Milan Kundera, *Žert*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1994.)

Již jsme uvedli, že perdurativní význam je zachován pouze za předpokladu prototypického obsazení valenčních pozic daných sloves (sloveso a doba trvání v akuzativu). V případě jiných syntaktických konfigurací dochází k oslabení perdurativního významu. Tak např. sloveso *prospat* ve spojení s formantem *se* na sebe vrství jiný sémantický rys [*podle libosti, dosyta*] a význam perdurativnosti plynule přechází do významu saturativnosti (označujícího trvání děje až k uspokojení subjektu). Sloveso *prospat se* je parafrázovatelné slovesem *odpočinout si, odpočívat*, což dokazují i některé níže uvedené příklady ([40]–[42]). Pro naši analýzu je podstatné, že opět vidíme, jak jsou jednotlivé významy PSD, v tomto případě perdurativnost a saturativnost, v češtině velice silně vázány na prototypickou konfiguraci kontextového okolí a že přisuzovat jednotlivé významy samotným prefixům by bylo velice obtížné.

- [40] Bude potřeba nasbírat dostatečnou zásobu paliva a měli bychom se pokusit usnout co nejdříve, abychom **se trochu prospali** už zvečera, protože k ránu bude citelné chladno.

Sería necesario recoger una cantidad de madera suficiente y deberíamos intentar dormirnos cuanto antes, para poder **descansar algo** en las primeras horas de la noche, porque por la mañana, con toda seguridad, haría un frío considerable.

(Zdeněk Jirotka, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Praha, 2004.)

- [41] Después del almuerzo **dormimos la siesta**.

Po obědě jsme **se** chvilku **prospali**.

(Mayra Monterová, *Jako tvůj posel*, přeložil: Petr Zavadil, Praha, 2002.)

- [42] A když **se prospal**, šel zase na šichtu.

Y cuando ya **había dormido suficientemente** volvía al trabajo.

(Bohumil Hrabal, *Pábitelé*, přeložily: Eva Kruntorádová, Núria Mirabet, Barcelona, 1996.)

3.2.3 Slovesa typu EXHAUSTIVA

Význam povahy slovesného děje	Charakteristika daného významu	Vybraná slovesa	Explicitace významu
<i>exhaustiva</i>	označují trvání děje až do konce, popř. k smrti	<i>ubodat (se), upít (se), ujíst (se), upracovat (se), ukřičet (se)</i>	[k smrti, k vyčerpání]

Do této skupiny jsme zařadili slovesa, která odpovídají chápání exhaustivnosti u L. Veselého (2014: 8) neboli mutační slovesa, jejichž závěrovou situací je usmrcení, likvidace, popř. fyzické a/nebo psychické vyčerpání sémantického účastníka děje. Jedná se o slovesa, která označují trvání děje až do úplného konce, což může být v češtině lexikálně explicitováno (např. výrazem *k smrti*). Exhaustivní význam jsme analyzovali u typově odlišných sloves, zjistili jsme, že se u nich vyskytuje exhaustivita různého charakteru, a proto jsme částečně vyšli z klasifikace exhaustiv L. Veselého.

První skupinou exhaustiv, kterou jsme analyzovali, byla slovesa implikující děj, který vždy končí smrtí. Jednalo se o nereflexivní kauzativa, jež pracovníčně označujeme jako slovesa „násilí“: *ubodat někoho, umlátit někoho, ukopat někoho*. Tato slovesa se v textech nejčastěji vyskytují jakožto transitivní ve valenci s předmětem rodu životného. Ve španělštině u nich lze vypožorovat jistou tendenci k vyjadřování daného děje pomocí určitých prototypických konfigurací (vzorců): explicitní pojmenování nástroje či způsobu, jímž byl daný děj vykonán (*a puñaladas, a cuchilladas* atd.), a slovesa s obecným významem ukončení života (např. *morir, matar*). Tuto skupinu významů jsme podrobili důkladnější analýze. Pro přehlednost jsme zjištěné výsledky shrnuli do Tabulky č. 2 níže. Posuzovali jsme jednak povahu a variabilitu překladových protějšků pěti vybraných exhaustiv (sloves „násilí“) *ubodat někoho, umlátit někoho, ukopat někoho, ubít někoho, umučit někoho* v překladech české beletrie do španělštiny (Sloupec A), jednak povahu a variabilitu výchozích sloves pro tyto české exhaustivní významy v překladech španělské beletrie do češtiny (Sloupec B). Poslední krátká analýza se snažila zmapovat povahu španělských protějšků daných českých exhaustivních významů v textech srovnatelných, za které jsme považovali publicistické texty z *PressEurope* (Sloupec C), u nichž byl jazyk a směr překladu neznámý. Nalezené respondenty jsou řazeny v abecedním pořadí.

Tabulka č. 2 – Exhaustivní význam sloves „násilí“

Sloveso „násilí“	Sloupec A (respondenty sloves „násilí“ nalezené v překladech české beletrie do španělštiny)	Sloupec B (respondenty sloves „násilí“ nalezené v překladech španělské beletrie do češtiny)	Sloupec C (respondenty sloves „násilí“ nalezené v textech <i>PressEurope</i> , jazyk zdrojového textu neznámý)
ubodat	apuñalar	acuchillar asesinar a puñaladas quitarle la vida a alguien a puñaladas coserle la vida a alguien a puñaladas matar a cuchilladas morir a cuchilladas matar a puñaladas matar a navajazos	apuñalar
umlátit	apalea hasta la muerte	matar a golpes a alguien matar a palos matar con fierros azotar a alguien machacarle vivo a alguien	<i>nejsou příklady</i>
ukopat	<i>nejsou příklady</i>	matar a patadas matar a puntapiés	<i>nejsou příklady</i>
ubít	apalea matar a golpes deshacer a golpes de pico o hacha	ajusticiar a pedradas aniquilar asesinar a golpes de remo matar a palos ultimar a palazos y cuchilladas	asesinar a golpes
umučit	martirizar (hasta la muerte) acabar	torturar a muerte matar torturando torturar	torturar hasta morir

Z provedené analýzy jsme mohli vyvodit několik dílčích závěrů – podotýkáme však, že výsledky je nutno interpretovat i ve vztahu k po-

čtu textů, které jsou pro takto zadané parametry součástí korpusového nástroje a který je nižší u překladů české beletrie do španělštiny oproti překladům španělsky psané beletrie do češtiny (v poměru 25 : 127).²⁷

Z tabulky vyplynulo, že rozsah a variabilita španělských protějšků pro exhaustivní významy u „sloves násilí“ byly vyšší při překládání těmito českými slovesy ze španělštiny do češtiny (zejména u slovesa *ubodat*). Nechceme na pozadí tohoto krátkého výzkumu generalizovat, ovšem domníváme se, že dané by mohlo být usouvztažněno se stylistickým ochuzováním, k němuž může během překladatelského procesu docházet „užíváním stylisticky neutrálního slova místo citově zabarveného“, jak upozorňoval J. Levý (1998: 139), a o němž jsme se v této práci již zmiňovali v úvodu 3. kapitoly.

Dále jsme došli k závěru, že jsou ve španělštině některé exhaustivní významy vyjadřovány výrazovým prostředkem, jež lze označit za ustálený. Tímto prostředkem mohou být nejčastěji lexikalizovaná syntetická spojení slovesa *morir* (nebo synonymních výrazů), předložky a substantiva označujícího nástroj zabití. V určitém procentu příkladů (výsledky jsme nekvantifikovali) je respondentem tohoto exhaustivního významu také derivované sloveso (*apuñalar*, *apalear* atd.) a je následně otázkou volby překladatele, který z těchto výrazových prostředků zvolí jako optimální variantu.

Lze tedy tvrdit, že exhaustivita je významem povahy slovesného děje, jenž je ve španělštině u sloves „násilí“ zpravidla postižitelný. Charakter nalezených respondentů je oproti češtině spíše analytické, lexikální povahy, a z tohoto úhlu pohledu proto nemusí být nutně pocíťován jako význam, který by měl být stavěn do protikladu vůči jiným významům, jež česká lingvistika označuje jako významy povahy slovesného děje.

Slovesa „násilí“ se někdy vyskytují též ve valenci s předmětem rodu neživotného. Příkladem může být sloveso *ubít* – *ubít čas/den*. Respondentním prostředkem je v tomto případě opisné vyjádření (příklad [43]) nebo užití základového slovesa (příklad [44]). Domníváme se, že tato syntaktická konfigurace exhaustivitu vybraného slovesa částečně

²⁷ Zdroj: [http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:intercorp:verze9?s\[\]=po%C4%8Det&s\[\]=text%C5%AF#pocet_textu_v_jadru_korpusu_podle_jazyka_textu_a_jazyka_originalu](http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:intercorp:verze9?s[]=po%C4%8Det&s[]=text%C5%AF#pocet_textu_v_jadru_korpusu_podle_jazyka_textu_a_jazyka_originalu) [vyhledáno 3. června 2017].

oslabuje, což nás opět utvrzuje v našem přesvědčení, že rozličné modifikace slovesných dějů, jež v češtině souhrnně označujeme jako PSD, jsou silně podmíněny užitím v určitém prototypickém kontextovém okolí.

- [43] Maje na paměti půldruhé hodiny, kterou musím **ubít**, dal jsem se za nimi.

Pensando en la hora y media que **me quedaba por esperar**, fui tras ellos.

(Milan Kundera, *Žert*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1994.)

- [44] Nemohl jsem číst, nemohl jsem pracovat, chodil jsem třikrát denně do biografu na všechna odpolední i večerní představení, jak jdou za sebou, jen abych nějak **ubil čas**, jen abych nějak přehlušil houkavý sůví hlas, který vydávalo nepřetržitě mé nitro.

No podía leer, no podía trabajar, iba tres veces por día al cine, a todas las funciones de tarde y de noche, una tras otra, sólo para **matar el tiempo**, para acallar de alguna manera la penetrante voz de lechuza que salía permanentemente desde dentro de mí.

(Milan Kundera, *Žert*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1994.)

Druhou skupinou sloves s exhaustivním významem byla slovesa, která implikují děje někdy zakončené smrtí, jindy zakončené únavou či vyčerpáním, jako jsou *upít (se)*, *ujít (se)*, *upracovat (se)*, *utrápit (se)*. Nejčastěji nalezenými respondenty těchto exhaustiv bylo užití základového slovesa. Ve velkém množství případů zároveň převládala explicitace závěrové situace prostřednictvím předložky *hasta* ([46]–[48]).

- [45] Říkával, že kdyby nebylo alkoholu, mohl zde ve zdraví být ještě jeho ujec, který předčasně odešel, když **se** byl **upil** před šedesáti lety svého věku.

Solía decir que, de no existir el alcohol, aún viviría el hermano de su madre, **al que mató la bebida** antes de cumplir los sesenta.

(Zdeněk Jirotka, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Praha, 2004.)

- [46] Zadarmo to máte dávat jako on – a jaký prý to je chlebiček: bílý, křoupavý a voňavý, že by **se** na něm člověk **ujedl**.

Gratis los deberíais dar, como Él. ¡Y vaya pan que era! Blanco, tostadito y con un aroma... Uno **hubiera comido hasta reventar**.

(Karel Čapek, *Knihapokryfů*, přeložila: Ana Orozco de Falbr, Praha, 1962.)

- [47] Pane bože, za mladých let, vzpomněl si pan notář, tehle kočí **utrápil** dvě manželky **k smrti**, tu první, ta, když mu nechtěla být po vůli, tu přitáhl za vlasy k lodnímu kufru, zdvihl víko a přivřel tam ten rozpuštěný cop a zamkl ten kufr [...].

¡Dios mío, durante su juventud! recordaba el señor notario, aquel cochero **había maltratado** a sus dos mujeres **hasta matarlas**. A la primera, si no quería complacerlo, la arrastraba por el pelo hasta un baúl de marinero, levantaba la tapa y metía dentro su trenza deshecha [...].

(Bohumil Hrabal, *Pábitelé*, přeložily: Eva Kruntorádová, Núria Mirabet, Barcelona, 1996.)

- [48] Nemohli se ani z pokrytectví odvolávat na zájem svého národa nebo Říše, mučili a vraždili z rozkoše, vyráželi zuby a ušní bubínky, vytlačovali oči, rozkopávali pohlaví, obnažovali mozek mučených a **ubíjeli** až k smrti z krutosti, která neměla důvodu než v sobě samé.

No han tenido ni la excusa hipócrita de la lucha por su pueblo o por el Reich. Han torturado y asesinado por voluptuosidad; han roto los dientes y perforado los tímpanos, han saltado los ojos, despedazado los órganos sexuales, abierto la cabeza y **golpeado hasta la muerte** a los torturados, empujados por una crueldad sin otro móvil que la crueldad misma.

(Julius Fučík, *Reportáž psaná na oprátce*, přeložila: Libuše Prokopová, Kolumbie, 1978.)

U první i druhé skupiny sloves s exhaustivním významem jsme stejně jako u významů delimitativních a perdurativních vyzorovali tendenci k utváření lexikalizovaných ustálených spojení typu *užrat se vztekem*, *umlátit se smíchy*. Respondentní prostředky mají v těchto případech velice variabilní povahu, ve všech případech se jedná o opisná vyjádření, v některých případech jde rovněž o vyjádření lexikalizovaná ([49]–[51]).

- [49] Valášku, já žiju a já si budu žít do sta let, ještě deset let budu klást věnce k pomníku hraběte Strozziho, a ty zatím pojdeš a **užereš se** vztekem!

Valášek, a mí todavía me queda una decena de años y los pienso pasar poniendo coronas al monumento del conté Strozzi, ¡mientras que tú te estarás pudriendo en la tumba, porque **habrás reventado de rabia**, carcamal!

(Bohumil Hrabal, *Městečko, kde se zastavil čas*, přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1995.)

- [50] No crean que la sogá es cuestión de músculos, también de inteligencia y de astucia, de estrategia común, no es fácil armonizar el esfuerzo, **me muero de risa**.

Nemyslete si, že lano je pouhá záležitost svalů, je k tomu zapotřebí také důvtipu a lstivosti, společné strategie, není snadné sladit úsilí, můžu **se umlátit smíchy**.
(Mario Vargas Llosa, *Město a psi*, přeložil: Miloš Veselý, Praha, 2004.)

- [51] El que tiene más medallas y **me voy a quedar seco de risa** si me acuerdo del micro, el colmo de la mala suerte, cómo nos divertimos, me voy a hacer pis de risa, me corto la cabeza que si está Gamboa, voy a reventar de tanta risa si me acuerdo del micro.

Toho, co je samý metál, můžu **se umlátit smíchy**, když si vzpomenu na mikrák, to byla směla jako hrom, to jsme se teda pobavili, pochčiju se smíchy, ať mi hlavu useknou, jestli to není Gamboa, můžu se umlátit smíchy, když si vzpomenu na ten mikrák.
(Mario Vargas Llosa, *Město a psi*, přeložil: Miloš Veselý, Praha, 2004.)

Třetí skupinou sloves s exhaustivním významem jsou slovesa typu *umluvit (se)*, *ukolébat (se)*, *ukřičet (se)*. Tato slovesa zpravidla neimplikují smrt, ale spíše jen únavu, vyčerpání. Jejich obsah lze vlastně subsumovat do významu obecnějšího slovesa *unavit (se)*, viz F. Kopečný (1956; zde zmíněno v kapitole 2.2). Počet výskytů, které jsme pro tuto významovou konotaci v korpuse dohledali, byl malý. Zahrnuli jsme proto také jeden příklad z překladu španělské beletrie do češtiny. Povaha respondentních prostředků této skupiny je velice rozmanitá a lze tvrdit, že převládají buď užití základového slovesa, nebo modulace. V příkladech [52]–[54] navíc můžeme pozorovat, že je exhaustivní význam zachován i za předpokladu, že závěrovou situací je vyčerpání objektu vyjádřeného buď životným,

nebo i neživotným substantivem, na rozdíl od příkladů jiných, kde je podmět zpravidla vyjádřený životným substantivem (sloveso je navíc užito bez exponentu *se*).

- [52] Y, en medio del tumulto, llegaban otras negras, y otras negras más, que echaban a correr por la playa, perseguidas por los marinos, creyendo ayudar con ello a Barthélemy, que **se desgañitaba** en insultos, amenazas y órdenes que nadie oía, los negros, armados de estacas, se arrojaron sobre los blancos.

A uprostřed tohoto vzruchu přijížděly další černošky, a ještě další a rozběhly se po pláži, pronásledovány námořníky, domnívajíce se, že tím pomohou Barthélémymu, který **se** mohl **ukřičet** nadávkami, hrozbami a rozkazy, jež nikdo neslyšel, černoši, ozbrojení klacky, se vrhli na bělochy.

(Alejo Carpentier, *Výbuch v katedrále [Osvícené století]*, přeložil: Eduard Hodoušek, Praha, 1969.)

- [53] No es acaso todo esto un sueño de Dios o de quien sea, que se desvanecerá en cuanto Él despierte, y por eso le rezamos y elevamos a Él cánticos a himnos, para adormecerle, para **cunar** su sueño?

Modlíme se k němu, přejeme na jeho počest chvalozpěvy a hymny, abychom ho uspali, **ukolébali** ho do sna.

(Miguel Unamuno, *Mlha*, přeložila: Alena Ondrušková, Praha, 1971.)

- [54] Mohla si jazyk **umluvit** a pořád se smála.

Ella **no paraba de hablar** y sonreía permanentemente.

(Milan Kundera, *Žert*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1994.)

3.2.4 Slovesa typu SATURATIVA

Význam povahy slovesného děje	Charakteristika daného významu	Vybraná slovesa	Explicitace významu
saturativa	označují trvání děje až k uspokojení subjektu	<i>vynadívat se, vysmát se, vyspat se, vykřičet se, nalokat se, naposlouchat se</i>	[podle libosti, dosyta]

Do této skupiny řadíme slovesa, která podle N. Nüblera (2017) „označují trvání děje až k uspokojení subjektu“. Stejně jako v případě sloves exhaustivních, jimiž jsme se zabývali v minulé kapitole, je u saturativních sloves poukazováno na děj, jenž trvá až do úplného konce. Konec slovesného děje chápaného saturativně však není vztažen k fyzickému vyčerpání subjektu, jak tomu bylo u exhaustiv (*uplakat se k smrti*), ale je vnímán spíše ve vztahu k dosažení subjektivního pocitu uspokojení (*vyplakat se podle libosti, dosyta*). Proto význam těchto sloves může být explicitován spojením *podle libosti, dosyta* neboli výrazovým prostředkem, který bývá zároveň i jakýmsi kvalitativním ukazatelem dané povahy slovesného děje.

Povaha výrazových exponentů (prefixů) u sloves tohoto typu je velice neprediktabilní. Jen Nübler uvádí jako možné nositele saturativního významu slovesa *najíst se* a *vyspat se*. V našich analýzách jsme se rozhodli zmapovat respondenci českých saturativních sloves ve španělštině pouze u sloves s prefixem *vy-*, která jsme opět získali zadáním tagového dotazu [tag="V.*" & word="vy.+"]. Následně jsme tedy pracovali s těmito slovesy: *vynadívat se, vysmát se, vyspat se, vykřičet se, vyplakat se*. Jejich společným prvkem je přítomnost zvrtného zájmena *se*: *vynadívat se, vysmát se, vyspat se, vykřičet se, nalokat se, naposlouchat se*. Slovesům saturativním jsme se již částečně věnovali také v rámci tzv. sloves perdurativních (sloveso *prospat se*).

Považujeme za příznačné, že u některých sloves tohoto typu bývá význam saturativnosti aktivován pouze v určitých kontextech. V řadě případů se stejné sloveso vyskytuje i ve významech „nesaturativních“. Příkladem může být např. sloveso *vysmát se*, u něhož je saturativní

význam aktivován pouze tehdy, není-li obsazena valenční pozice nepřímého předmětu (*vysmát se někomu*). Významů, které vyhovují této definici, jsme v korpusu našli málo. Ve španělštině byl saturativní význam vyjádřen prostřednictvím vazby *hartarse de + infinitiv*.²⁸

[55] Když **se vysmáli**, povídá pan prezident: [...].

Cuando **se hartaron de reír**, el señor presidente dijo: [...].
(Bohumil Hrabal, *Pábitelé*, přeložily: Eva Kruntorádová, Núria Mirabet, Barcelona, 1996.)

[56] A on mne poslal do prdele a casnoval sebou, ale nemohl vstát, bylo to krásné, ten muž zajatý a obsypaný zralými meruňkami, a ty dvě ženské **se vysmály**, teď zvedaly ty větve, aby se mohl ten mužský zvednout, teď se mu podařilo kleknout a vstát, první, co udělal, že hned si nasadil rádiovku na holou hlavu [...].

Y él me mandó a tomar por el culo y se revolvió, pero no podía levantarse, fue maravilloso, aquel hombre preso y rodeado de albaricoques maduros, y esas dos mujeres **se hartaron de reír** y entonces levantaron las ramas [...].
(Bohumil Hrabal, *Obsluhoval jsem anglického krále*, přeložili: Jitka Mlejnková, Albert Ortiz, Barcelona, 1989.)

Tato vazba byla použita jako respondent saturativního významu rovněž u slovesa *nalokat se*.²⁹

²⁸ Podle L. García Fernández de a kol. (2006) není daná vazba zařazena mezi tzv. „*perífrasis verbales*“. Z tohoto důvodu ji ani my v této práci neoznačujeme jako opisnou slovesnou vazbu.

²⁹ Dotaz byl do korpusu zadán jako [lemma="hartar"][lemma="de"][tag="VLinf"].

- [57] Teta Kateřina byla netrpělivá a pravila, že se půjde nalokat čerstvého vzduchu, a dědeček bručel, že **se** ho ksakru **naloká** ještě **dost**.

La tía estaba impaciente y dijo que se iba a respirar un poco de aire fresco. El abuelo gruñó que, por todos los demonios, se iba a **hartar de respirar** aire fresco.

(Zdeněk Jirotka, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Praha, 2004.)

V případě, že byla u slovesa *vysmát se* obsazena valenční pozice nepřímého předmětu (*vysmát se někomu*), dané sloveso již nebylo nositelem významu saturativnosti a nabývalo částečně synonymního významu se slovesy *smát se někomu*, *zesměšnit*, *zostudit někoho*. V těchto případech se v překladech české beletrie do španělštiny vyskytuje značné množství velice rozmanitých respondentů, přičemž převládala modulace stylisticky i významově neutrálním slovesem *reírse*.

- [58] [...] jednou **se mi vysmál**, že trávím jak blbec vycházky v kasárnách, a vytáhl mne s partou ven.

[...] en una oportunidad **se rió** de mí porque pasaba los permisos como un idiota en el cuartel y me hizo salir con todo el grupo.

(Milan Kundera, *Žert*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1994.)

- [59] Nejmladší z hochů se hned hlásil jako první, ale starší bratři **se** mu hned **vysmáli**: [...].

El más joven de los muchachos inmediatamente se alistó primero, pero los hermanos mayores **se burlaron** de él: [...].

(Oldřich Kašpar, *Kojot a oposum a jiné mexické pohádky*, přeložila: Ludmila Holková, Praha, 2006.)

V beletristických textech, v nichž bylo sloveso *vysmát se někomu* užito pro překlad ze španělštiny, se zdrojových protějšků vyskytovalo více: *reírse de alguien, burlarse de alguien, tomarle el pelo a alguien, tomar todo en joda, mofarse de algo, hacer bromas sobre algo, hacer burla de algo, largarle a alguien la risa en la cara*.

Tendenci k podobně polysémnímu chování jsme pozorovali i u slovesa *vyspat se*. V čistě saturativním významu jsme se s tímto slovesem v korpusu setkali poměrně málo ([60] a [61]). Ve španělštině byl saturativní význam vyjádřen lexikálně, zpravidla užitím kvalitativního adverbia, jehož bylo s těmito významy užito také v češtině, ve spojení se základovým slovesem.

[60] Svět je půvabný za krásného dne, když **ses dobře vyspal**.

El mundo resulta encantador cuando el día es hermoso y tú **has dormido bien**.

(Julius Fučík, *Reportáž psaná na oprátce*, přeložila: Libuše Prokopová, Kolumbie, 1978.)

[61] Nečekal jsem, že se mnou bude jednat, jako kdybych mu přinesl objednávku na milión obývacích pokojů, ale také mne cestou netrápily úvahy, jestli **se** pan velkovýrobce **dobře vyspal** a jestli snad nepřijdu nevhod.

No esperaba que tratara conmigo como si le trajera un encargo para amueblar un millón de salas de estar, pero tampoco por el camino me atormentó ninguna consideración acerca de si el señor fabricante **había dormido bien** la noche anterior o si acaso me iba a presentar en un momento poco apropiado.

(Zdeněk Jirotka, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Praha, 2004.)

Mnohem častější však byly v případě slovesa *vyspat se* významy „nesaturativní“, silně lexikalizované, sekundárně implikující též významem jednorázově pojímaného slovesného děje.

- [62] Jak jsem ho znal, **vyspal se** s ní jednou a od té doby ji neviděl.

Por lo que yo sabía de él, deducía que **se había acostado** una vez con ella y desde entonces no ha bía vuelto a verla.
(Milan Kundera, *Nesmrtelnost*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1998.)

Několikrát jsme v korpusu narazili na případy, kdy byl v překladech saturativních sloves akcentován jiný význam PSD. U příkladu [63] např. saturativní význam není reflektován a místo něj je prostřednictvím opisné slovesné vazby vyjádřen význam konečné fáze slovesného děje. To by mohlo opět utvrdit naši hypotézu, že sémantická hodnota některých významů PSD je občas chápána jako doplňková složka, která zdánlivě nemá zásadní vliv na význam celého výpovědního celku a která může sloužit jako prostředek k významovému rozrůznění výpovědi.

- [63] [...] a když **se** na mne **vykřičel**, že to je blbost, že půjdu před válečný soud, že jsem český šovinista, tak byl poplach v táboře [...].

[...] y cuando **terminó de gritarme** que aquello era una estupidez, que iba a mandarme ante un consejo de guerra, que yo era un chauvinista checo, en ese instante hubo una alarma en el campamento [...].
(Bohumil Hrabal, *Obsluhoval jsem anglického krále*, přeložili: Jitka Mlejnková, Albert Ortiz, Barcelona, 1989.)

Na druhou stranu je však třeba připustit, že rozpoznání saturativního významu není vždy jednoduché. Významy některých sloves nabízejí

dvojí interpretaci, což může být dalším zdrojem některých významových asymetrií nalezených v korpusu. Např. význam příkladu [64] může být interpretován buď ve shodě s překladatelem (tzn. ve smyslu krátkého trvání děje – slovesa delimitativní), anebo ve smyslu saturativním (*dosyta, podle libosti*), ovšem pak by bylo logicky vhodnější obsadit valenční pozici adverbialního komplementu ve španělštině výrazem jiným (např. *suficientemente, bien*). S podobným případem se setkáváme u příkladu [65] – v překladu vidíme akcentování saturativního významu, přestože bychom mohli vzhledem k přítomnosti adverbia *trochu* v českém zdrojovém textu uvažovat i o významu delimitativním.

[64] Uvařím ti čaj a **vyspíš se**.

Te prepararé un té y **dormirás** un rato.

(Karel Čapek, *Krakatit*, přeložila: Patricia Gonzalo de Jesús, Madrid, 2010.)

[65] Když **se trochu vyplakal**, bylo mu v hlavě jasněji.

Cuando **se hartó de llorar**, sintió que tenía la cabeza algo más despejada.

(Karel Čapek, *Krakatit*, přeložila: Patricia Gonzalo de Jesús, Madrid, 2010.)

Výše uvedené příklady potvrzují, že řada českých významů povahy slovesného je velmi silně vázána kontextově. Konkrétní konfigurace valenčního okolí daného slovesa nezřídka automaticky a konstantně implikují určitý konkrétní význam. Takto se chovají i další slovesa se saturativním významem – slovesa modifikovaná od sloves smyslového vnímání typu *vypovídat se, vynadívát se, naposlouchat se*. Tato slovesa mají tendenci se v korpusu vyskytovat v určitých konstantních kontextech: *vynadívát se dosyta / dostatečně / dosytosti / dost – nemoci se vynadívát*. Povaha potenciálních respondentů saturativních významů těchto sloves je velmi rozmanitá. Často přitom narážíme na příklady, kdy bývá sém saturativnosti zachováván, a to zpravidla užitím vhodného lexikálního

opisu ([66] a [67]) nebo volbou odpovídajícího slovesa s inherentním významem saturativnosti (příklad [68]).

- [66] A když **se vynadávali** do modrého nebe, dívali se užasle na výpravčího Hubičku, který byl najednou krásný.

Y cuando **se quedaron satisfechos de mirar** al cielo azul, se pusieron a mirar asombrados al factor Hubicka, que de pronto era hermoso.

(Bohumil Hrabal, *Ostře sledované vlaky*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1997.)

- [67] Když **se** pan Bamba dosyta **vynadával** přes kamennou zídku, prohlásil: [...].

Quando el señor Bamba ya **estaba harto de mirar** por encima del muro de piedra exclamó: [...].

(Bohumil Hrabal, *Pábitelé*, přeložily: Eva Kruntorádová, Núria Mirabet, Barcelona, 1996.)

- [68] A pan Walden pil a v pauzách ukazoval na bankovky a hovořil tiše a vládně jako ta minerálka, já vím, tys už tady byl, a já jsem tě nechal **vynadívat** [...].

Y el señor Walden bebió y entre trago y trago señalaba a los billetes y hablaba en voz baja y amablemente, como esa agua mineral: yo sé que ya estuviste aquí, te he dejado **saciarle con la mirada** [...].

(Bohumil Hrabal, *Obsluhoval jsem anglického krále*, přeložili: Jitka Mlejnková, Albert Ortiz, Barcelona, 1989.)

Obecně lze říci, že saturativní významy jsou překladateli vnímány poměrně silně a je zjevná snaha je v překladu zachovat (příklad [69]), oproti např. významům sloves delimitativních, u nichž mnohem více převládala neutralizace daného významu základovým slovesem.

[69] [...] když **se vykašlal** a **vychrchlal**, začal tančit a ta slečna musela přidat a generál teď uvolnil ruce a jednu ruku zvedl [...].

[...] cuando **se hartó de toser** y **de echar flemas**, se puso a bailar y la señorita tuvo que subir el ritmo y el general ahora soltó los brazos [...].

(Bohumil Hrabal, *Obsluhoval jsem anglického krále*, přeložili: Jitka Mlejnková, Albert Ortiz, Barcelona, 1989.)

Přesto však také u saturativního významu občas narazíme na příklady, kdy saturativnost nijak postižena není.

[70] [...] když se nemohl a nemohl odvážit nám do očí říci, co proti nám má, a proto to všechno **vyřikal** do světlíku a potom sestupoval dolů už klidný a vyčištěný, protože když se nevykřičel do světlíku, **vyřval se** na svou ženu, hrozné věci jí říkal [...].

[...] cuando no se atrevía a decirnos a la cara lo que tenía contra nosotros, y por eso lo **decía** todo al patio interior y después ya bajaba tranquilo y limpio, porque cuando no se desquitaba gritando al patio interior le **gritaba** a su mujer [...].

(Bohumil Hrabal, *Ostře sledované vlaky*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1997.)

3.2.5 Slovesa typu DISTRIBUTIVA

Význam povahy slovesného děje	Charakteristika daného významu	Vybraná slovesa	Explicitace významu
<i>distributiva</i>	označují několikanásobný průběh děje v časové posloupnosti	<i>pootvírat, pozhasínat, pomrznout, postřílet, pobodat, povraždit, pomřít, posedat si, poklekat, povstávat, popadat</i>	[jedno po druhém]

Do této skupiny zahrnujeme slovesa, která „vyjadřují několikanásobný průběh děje v časové posloupnosti“ (N. Nübler). Jejich společným rysem je schopnost implikovat členitost uvnitř jednoho děje, na rozdíl od sloves násobených (iterativních), jež spíše akcentují děje, které se jako celek vícekrát opakují (S. Hamplová, 1994: 115). Respondentní prostředky ve španělštině jsme zkoumali u distributiv objektových (*pootvírat okna*) i subjektivních (*lidé pomřeli*). Frekvence distributivních sloves v korpusu české beletrie přeložené do španělštiny nebyla velká, volba příkladů k analýze proto nebyla jednoduchá a z toho důvodu jsme primárně vybírali slovesa, která byla v korpusu dohledatelná. Zároveň jsme usilovali o co nejrozmanitější vzorek a do výběru distributivních sloves jsme se snažili zahrnout zástupce označující různé významové vztahy v rámci daného významu. Částečně jsme přitom vyšli z klasifikace distributiv L. Veselého (2014: 26–27) a zvolili jsme tato distributiva: **distributiva s rysem „uvést něco do nějakého stavu“** (*pootvírat, zotvírat, pozotvírat, pozhasínat*), **distributiva implikující konec existence** (*pomrznout, pobít, postřílet, povraždit, pomřít*) a **distributiva s významem zaujetí tělesné polohy** (*posedat si, poklekat, povstávat, popadat*).

Příkladem **distributiv s rysem „uvést něco do nějakého stavu“** byla slovesa *pootvírat, zotvírat, pozotvírat, pozhasínat*. Zjistili jsme, že distributivní významy u těchto sloves jsou aktivovány v určitých prototypických kontextových konfiguracích, a to nejčastěji ve spojení s přímými předměty označujícími neživotné předměty v plurálu ze sémantického pole „předměty a části domu“ (*okna, dveře, skříňky, zásuvky, vrátka, rakve, kobky*), příp. ve spojení s pronominálními komplementy (*vše, všechno*). Jedná se o distributiva objektová. Distributivní interpretaci mají v těchto kontextech slovesa *pootvírat, zotvírat* a *pozotvírat*, jež lze minimálně v níže uvedených případech považovat za stylistická synonyma. Např. sloveso *zotvírat* vnímáme jako výraz archaičtější. Za zmínku možná stojí i to, že slovesa *pootvírat* a *pozotvírat* jsou v korpusu zadokumentována pouze u překladů ze španělštiny ([71] a [72]) do češtiny („volba překladatelů“), oproti tomu sloveso *zotvírat* bylo použito v tvorbě L. Klímy, Z. Jirotky (příklad [73]) a B. Hrabala.

- [71] La hizo lavar y pintar, cambió los muebles, restauró el jardín y sembró flores nuevas, y **abrió puertas y ventanas** para que entrara hasta los dormitorios la deslumbrante claridad del verano.

Dala ho umýt a vymalovat, vyměnila nábytek, dala do pořádku zahradu a nanasla nové květiny a **pootvírala okna i dveře** dokořán, aby oslňující letní jas pronikl až do ložnic.

(Gabriel García Márquez, *Sto roků samoty*, přeložil: Vladimír Medek, Praha, 2003.)

- [72] A la muerte de Úrsula, la casa volvió a caer en un abandono del cual no la podría rescatar ni siquiera una voluntad tan resuelta y vigorosa como la de Amaranta Úrsula, que muchos años después, siendo una mujer sin prejuicios, alegre y moderna, con los pies bien asentados en el mundo, **abrió puertas y ventanas** para espantar la ruina, restauró el jardín, exterminó las hormigas coloradas que ya andaban a pleno día por el corredor, y trató inútilmente de despertar el olvidado espíritu de hospitalidad.

Po Úrsulině smrti začal dům znovu pustnout, a tentokrát už ho nebyla s to zachránit ani osoba nadaná tak pevnou vůlí a rozhodností jako Amaranta Úrsula, žena bez jakýchkoli předsudků, veselá, moderní a stojící oběma nohama na pevné zemi, když mnoho let nato **pozotvírala** všesky **dveře i okna**, aby zaplašila zkázu, dala do pořádku zahradu, vyhubila červené mravence, kteří už lezli po verandě i za bílého dne, a marně se pokoušela přivést k životu zapomenutou pohostinnost.

(Gabriel García Márquez, *Sto roků samoty*, přeložil: Vladimír Medek, Praha, 2003.)

- [73] Ostatní členové naší společnosti už naplnili srub, **zotvírali okenice** a **okna** a přivítali nás otázkou, kde jsme, ačkoliv viděli, že stojíme před nimi.

El resto de los miembros del grupo ocupaba ya la cabaña del doctor Vlach, **habían abierto** las **ventanas** y nos recibieron preguntándonos a ver dónde estábamos, a pesar de que veían que estábamos delante de sus narices.

(Zdeněk Jirotka, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Praha, 2004.)

Jiné obsazení valenčních pozic výše uvedených sloves (s výjimkou *zotvírat*), např. neživotné předměty v plurálu ze sémantického pole „části lidského těla“ (ústa, oči) či jiného na pozici přímého předmětu, má za následek „blokaci“ distributivního významu ve prospěch významu kvantitativního – malé míry slovesného děje. V blízkosti daného slovesa se v tomto významu velmi často vyskytuje adverbium míry (*trochu*, *malounko*), které bývá zachováno i v překladu do španělštiny.

- [74] Ale trochu **pootvírám oči** a zpod řas mlhavě rozeznávám dvě ženy a doktora, který je cítit po antiseptikách: z jeho zpocených rukou, jež teď pod košilí prohmatávají mou hrud, stoupá křeč odpařujícího se alkoholu.

Pero **abro los ojos un poco** y entre las pestañas distingo a las dos mujeres, al médico que huele a cosas asépticas: de sus manos sudorosas, que ahora palpan debajo de la camisa mi pecho, asciende un pasmo de alcohol ventilado.

(Carlos Fuentes, *Smrt Artemia Cruze*, přeložila: Helena Posseltová, Praha, 1966.)

- [75] Dojde-li snad k zachycení vlasu v síťce, kterážto se obyčejně v řečených výlevkách vyskytuje, pak postačí malounko **potevřít vodovodní kohoutek**, a ztratí se z dohledu.

Si este pelo se engancha en la rejilla que suele cundir en dichos agujeros, bastará **abrir un poco la canilla** para que se pierda de vista.

(Julio Cortázar, *Příběhy o kronopech a fámech*, přeložila: Lada Hazaiová, Praha, 2004.)

V překladech do španělštiny jsou výše uvedené distributivní významy v naprosté většině případů převáděny slovesy, jež mohou být použita i jako protějšky českých sloves z hlediska PSD nijak nedeterminovaných: *pootevřít* → *abrir* [otevřít], *pozhasínat* → *apagar* [zhasnout]. Ostatně, jak konstatuje rovněž S. Hamplová (1994) u podobného výzkumu na slovesech italských, jiná možnost převodu v románských jazycích prakticky neexistuje, neboť oba jazykové systémy fungují z tohoto úhlu pohledu odlišně. Tento rys pozorujeme také u dalších skupin distributiv: **distributiv implikujících konec existence** (*pomrznout, pobít, postřílet, povraždit, pomřít*) a **distributiv s významem zaujetí tělesné polohy** (*posedat si, poklekat, povstávat, popadat*). Jejich respondenty jsou ve všech případech základová slovesa, tj. slovesa z hlediska PSD nespecifická. Distributivní význam vyplývá pouze z plurálového (příp. kolektivního) objektu nebo podmětu. Nalezené respondenty jsme pro přehlednost shrnuli do Tabulek č. 3 a 4.

Tabulka č. 3 – Překladatelská řešení pro významy distributivnosti (distributiva implikující konec existence)

<p>pomrznout Zvířata zakopávala, padala na zem, mnohá cestou pomrzla nebo zahynula hladem a jen některá se vrátila zase zpátky do svých skrýší.</p>	<p>Los animales se tropezaban, caían al suelo, muchos se congelaron en el camino o murieron de hambre. (Oldřich Kašpar, <i>Kojot a oposum a jiné mexické pohádky</i>, přeložila: Ludmila Holková, Praha, 2006.)</p>
<p>pobít Ty vaše děti bych nejradši pobila a zapálila potom barák!</p>	<p>¡A estos hijos vuestros los masacraría con mucho gusto, y después pegaría fuego a la casa! (Bohumil Hrabal, <i>Pábitelé</i>, přeložily: Eva Kruntorádová, Núria Mirabet, Barcelona, 1996.)</p>

<p>postřílet Strážný vnikl tedy do domu, ani tam je nenašel, a tak z nashromážděné žárlivosti postřílel mladíkovy rodiče a dva bratry.</p>	<p>[...] de manera que el guardián forzó la puerta de la casa, pero tampoco estaban allí, así que, a causa de la envidia acumulada que llevaba dentro, mató a los padres y a los dos hermanos del muchacho. (Josef Škvorecký, <i>Hřichy pro pátera Knoxe</i>, přeložila: Anita Gómez de Cardenas, Barcelona, 1999.)</p>
<p>povraždít Co když je povraždil všechny tři, zatímco mu chromá noha – skutečně těžce pochroumaná, vždyť jsme to viděli na vlastní oči – poskytovala stoprocentní alibi?</p>	<p>¿Y si los hubiera asesinado a los tres, mientras su pie lisiado – destrozado, de hecho, lo vimos con nuestros propios ojos – le ofrecía una coartada infalible? (Miloš Urban, <i>Sedmikostelí: gotický román z Prahy</i>, přeložily: Luisa Rancaño, Núria Mirabet, Barcelona, 2005.)</p>
<p>pomřít A jako poslední toho lazaretu jel otevřený kastlák, dva saniteráci tam vysvlékali z lazaretního kabátku mrtvolu, kterou potom hodili na hromadu ztuhlých mrtvol, vojáků, kteří pomřeli cestou [...].</p>	<p>Y el último de aquel hospital era un furgón abierto, dos enfermeros desnudaban allí del hábito hospitalario a un cadáver al que después tiraron a un montón de cadáveres rígidos de soldados que habían muerto durante el viaje [...]. (Bohumil Hrabal, <i>Ostře sledované vlaky</i>, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1997.)</p>

Tabulka č. 4 – Překladatelská řešení pro významy distributivnosti (distributiva s významem zaujetí tělesné polohy)

<p>posedat si Když mne jim pak Jaroslav představil slavnostně jako starého veterána, jednoho ze zakladatelů kapely, a tedy čestného klarinetistu, posedali jsme si na židličky kolem lípy a začali hrát.</p>	<p>Después de que Jaroslav me presentara ceremoniosamente como músico veterano, uno de los fundadores de la orquesta y, por lo tanto, clarinetista honorífico, nos sentamos en las sillitas alrededor del tilo y empezamos a tocar. (Milan Kundera, <i>Žert</i>, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1994.)</p>
<p>poklekat [...] běželi jsme přes dvůr a otevřenými vraty a do žlutého světla svíce jsme vbíhali do kaple a ne poklekali, ale padali na kolena [...].</p>	<p>[...] corrimos a través del patio, y por la puerta abierta hacia la luz amarilla de las velas entramos corriendo a la capilla y no es que nos arrodillásemos, sino que caíamos de rodillas [...]. (Bohumil Hrabal, <i>Obsluhoval jsem anglického krále</i>, přeložili: Jitka Mlejnková, Albert Ortiz, Barcelona, 1989.)</p>
<p>povstávat Publikum povstávalo ze židlí a volalo: [...].</p>	<p>El público se levantaba de sus asientos y gritaba: [...]. (Milan Kundera, <i>Valčík na rozloučenou</i>, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2006.)</p>

Některá analyzovaná slovesa vykazují i poměrně bohatý repertoár ustálených kolokací, u nichž je distributivní význam potlačen způsobem, který jsme mohli vidět např. již u významů saturativních. Těmto homonymním slovesům následně odpovídá také povaha nalezených překladových protějšků: *popadat dech* (např. *jadear con dificultad*, *apenas respirar*, *sofocar* atd.), *popadat se smíchy za břicho* (např. *reírse sin respiración*, *ahogarse de risa*, *morirse de risa*, *retorcerse de risa* atd.).

[76] „To jsou nebezpečné hry,“ bručel, zatímco princezna, úplně vyčerpána, stěží **popadala dechu** [...].

Éste es un juego peligroso – rezongó, mientras la princesa, totalmente agotada, **jadeaba con dificultad** [...].

(Karel Čapek, *Krakatit*, přeložila: Patricia Gonzalo de Jesús, Madrid, 2010.)

Výše uvedené nás opět utvrzuje v přesvědčení, že řada českých významů povahy slovesného děje je do jisté míry vázána na užití v určitém prototypickém kontextovém okolí (vliv může mít např. povaha přímého předmětu).

U distributivního významu dále vidíme, že tento význam povahy slovesného děje může být vázán rovněž na užití u určitého konkrétního slovesného predikátu. Také v češtině je distributivní význam u řady sloves derivačně nevyjádřitelný (viz níže *pokoupat se*). Distributivnost je v těchto případech signalizována prostředky lexikálními (např. *jeden za druhým, jeden po druhém*). V těchto případech je lexikálně vyjádřený distributivní význam zachován i v překladech (např. spojení *uno tras otro*).

[77] A já jsem tento večer přišla domů pozdě, protože závodní rada uznala, že po takové zabíjačce, kterou si rada vymyslela, že máme právo se vykoupat, kdo nemá doma koupelnu, **vykoupat se jeden po druhém** v koupelně volného hotelového pokoje. (*??pokoupat se*)

Aquella noche llegué tarde a casa porque el consejo de empresa decidió que después de aquella fiesta del cerdo, que había inventado ese mismo consejo, los empleados teníamos derecho a un baño: los que no tenían un cuarto de baño en su casa se podían **bañar, uno tras otro**, en el cuarto de baño de una habitación libre.

(Bohumil Hrabal, *Svatby v domě*, přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1993.)

3.3 Významy *terminativnosti*, *finitivnosti* a *egresivnosti*

Tyto významy se vyznačují tím, že fokalizují koncovou fází slovesného děje, jež je pokaždé nazírána z poněkud odlišné perspektivy. **Terminativa** poukazují na děj, který probíhá od začátku až do konce (*pročíst knihu od začátku do konce*), druhotným rysem, jež tento význam doplňuje, je význam kvality slovesného děje často explicitovaný vhodným výrazovým prostředkem (*důkladně pročíst knihu od začátku do konce*). Oproti tomu **finitiva** zase spíše fokalizují dokončení slovesného děje, zdůrazňují jeho konec. Velice často je tato povaha slovesného děje vyjadřována prostřednictvím dějových sloves (*dohrát, dozpívat*). V případě **egresiv** je fokalizován děj po jeho ukončení – ve významu „vykonat nějakou činnost“ (*odrecitovat, odpracovat*).

Výrazové prostředky pro postžení významů koncové fáze slovesného děje existují i ve španělštině. Jedná se zejména o rozličné opisné slovesné vazby. Významy, které implikují, jsou však oproti češtině jiné. S poměrně detailní diferenciací jednotlivých subtypů koncové fáze slovesného děje se setkáváme např. v koncepci B. Zavadila (1995) – viz Tabulku č. 5 níže. Vedle dějů bezprostředně skončených (*egresivní terminativnost*³⁰) autor upozorňuje ještě na rozdíl mezi *cessativní* a *konkluzivní terminativností* neboli na rozdíl mezi ději, jejichž realizace ustala, a ději dokončenými nebo dokončovány v poslední fázi. Mezi významy PSD ve španělštině B. Zavadil řadí také významy *konsumativní terminativnosti* (děje nějakým způsobem zakončené, dovršené) a *finitní terminativnosti* (děj dosažený a dovršený po určitém čase). V pojetí některých autorů španělských (např. F. Fernández de Castro, 1999) jsou významy konsumativní a finitní terminativnosti zahrnovány pod významy dispozitivní povahy slovesného děje. L. García Fernández (2006) zase opisné slovesné vazby *terminar/acabar por + infinitiv* velmi inspirativně řadí mezi tzv. diskurzivní opisné slovesné vazby (*perífrasis discursivas*), tedy mezi prostředky sloužící k označení poslední činnosti v rámci nějakého výčtu.

³⁰ Autor používá termín „terminativnost“ pro souhrnné označení významů koncové fáze slovesného děje.

Tabulka č. 5 – Významy koncové fáze slovesného děje a příslušné výrazové prostředky (upraveno podle B. Zavadil, 1995: 172–174)

Subtyp terminativnosti	Výrazový prostředek přemorfologického charakteru
Egresivní terminativnost	<i>acabar de + infinitiv (venir de + infinitiv)</i>
Cessativní terminativnost	<i>dejar / cesar / parar de + infinitiv</i>
Konkluzivní terminativnost	<i>terminar / acabar / concluir de + infinitiv</i>
Konsumativní terminativnost	<i>venir a + infinitiv, llegar a + infinitiv</i>
Finitivní terminativnost	<i>terminar/acabar por + infinitiv</i>

Vidíme, že oproti předchozím významům PSD implikovaným českými slovesy (*delimitativnosti, perdurativnosti, exhaustivnosti, satura-tivnosti, distributivnosti*) ve španělštině výrazové prostředky pro vyjádření významů konce slovesného děje existují. Jejich vnitřní organizace je však jiná. Jediné významy, o nichž bychom mohli tvrdit, že v obou jazycích fokalizují srovnatelný odstín PSD, jsou významy tzv. konkluzivní terminativnosti (španělština – *terminar de escribir*) a finitivnosti (čeština – *dopsat*). Ostatním významům, kterým se budeme věnovat dále (*terminativa, egresiva*), v klasifikaci španělských subtypů terminativnosti srovnatelné významy neodpovídají.

3.3.1 Slovesa typu TERMINATIVA (KONFEKTIVA)

Význam povahy slovesného děje	Charakteristika daného významu	Vybraná slovesa	Explicitace významu
<i>terminativa/konfektiva</i>	označují průběh celého děje až do konce	<i>propracovat (něco), přečíst</i>	[důkladně něco od začátku až do konce]

Vymezení skupiny sloves, která implikují významy terminativnosti, pro nás bylo nejméně obtížné. N. Nübler terminativní slovesa definuje jako „vyjadřující průběh celého děje až do konce“ a jako příklad uvádí slovesa *propracovat* a *přečíst*. Terminativnost chápe jako termín synonymní

s termínem teličnost, a dle tohoto pojetí lze tedy jako terminativní označovat všechna slovesa, jež „označují děj, který se rozvíjí k vnitřní hranici a při jejímž dosažení přirozeným způsobem končí“. Nahlízet na slovesný děj tímto úhlem pohledu není naším cílem, neboť takto definovaná skupina sloves by mohla obsahovat i syntagmata typu *napsat dopis, říci* apod., jimiž se nezabýváme. Rozhodli jsme se proto, že budeme obsah tohoto pojmu pro účely naší analýzy lehce modifikovat. Jako terminativní budeme označovat slovesa vyjadřující děj, který se postupně rozvíjí od začátku až do konce (směřuje k dosažení určitého konce/cíle) a který je zároveň determinován z hlediska kvality a/nebo kvantity (míry) slovesného děje. Toto kritérium naplňují např. některá česká slovesa s prefixem *pro-*, jako jsou např. *propracovat, promyslet, prohledat, prozkoumat* atd.

Abychom mohli daná slovesa chápat jako terminativní, je třeba, aby jejich objektem bylo substantivum, které „povoluje“ interpretovat příslušný děj jako vykonávaný postupně, po částech, od začátku až do konce, jako např. *propracovat herecké výkony, promyslet plán, projednat návrh*. Přidruženým významem těchto syntagmat bývá intenzifikační sém kvality slovesného děje, který může být kontextově explicitován vhodným prostředkem (např. *k dokonalosti*). Vedle toho jako terminativní chápeme také významy implikované slovesy *propít, prostudovat, prohledat*. S těmito slovesy jsme se setkali již u významu perdurativnosti ve spojení s časovými komplementy typu *celou noc*. Společně s objektovými substantivy označujícími neživotné konkrétní předměty, jako např. *propít peníze, prostudovat knihu, prohledat byt*, je klasifikujeme jako terminativa. K terminativnosti je v těchto případech sekundárně přidružen význam kvantity slovesného děje, jež může být opět vhodně explicitován: *propít všechny peníze, prostudovat celou knihu, prohledat celý byt*.

Poměrně velkým úskalím sloves typu *propracovat něco, promyslet něco* může být jejich relativně nestabilní význam. Terminativní interpretace (*postupně od začátku až do konce*) je u nich totiž někdy oslabována ve prospěch **kvality** slovesného děje (*lépe, dále*). V některých případech se nabízí interpretace obojí. Vyjádřit tyto jemné významové nuance je ve španělštině velice obtížné. Nalezené překladové protějšky

mají proto velice heterogenní povahu. Explicitován u nich obvykle bývá přidružený význam **kvality** slovesného děje, a to zejména v případech, kdy je tomu tak i v češtině (příklad [78]).

- [78] Zřejmě **měl** všechno dobře **promyšleno**, protože ji poměrně rychlým krokem vedl do opuštěné chodby pod dosti hloupou záminkou obrazu, který jí chce ukázat.

Al parecer lo **tenía** todo muy **pensado**, porque a paso bastante rápido la condujo hasta un pasillo desierto, con la tonta excusa de enseñarle un cuadro.
(Milan Kundera, *Žert*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1994.)

Velmi často bývají významy sloves typu *propracovat něco*, *promyslet něco* konstituovány prostřednictvím základových sloves nemodifikovaných danými významy PSD nebo jejich stylistickými synonymy.

- [79] Všechno je **propracováno**, **promyšleno**, **procítěno**, nic není ponecháno náhodě, ale ta obrovská dokonalost nás přesahuje, přesahuje kapacitu naší paměti, naši schopnost soustředění, takže i posluchač nejfanatičtěji pozorný nepojme z té symfonie víc než jednu setinu, a to určitě tu, na které Mahlerovi nejméně záleželo.

Todo está **elaborado**, **pensado**, **sentido**, nada se deja librado a la casualidad, pero esa enorme perfección nos supera, supera la capacidad de nuestra memoria, nuestra capacidad de concentración, de modo que ni el oyente más fanáticamente atento es capaz de abarcar de esa sinfonía más de una centésima parte, y seguro que aquella que menos le importaba a Mahler.
(Milan Kundera, *Nesmrtelnost*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1998.)

Tato tendence byla výraznější u nebeletristických textů, v nichž např. významu slovesa *propracovat něco* často odpovídala slovesa *precisar, perfeccionar, trabajar más, delimitar más exactamente*.

U terminativních sloves typu *propít něco, prostudovat něco, prohledat něco* je povaha respondentních prostředků podobná. Na rozdíl od předchozích sloves se u nich projevuje tendence explicitovat význam **kvantity** slovesného děje, a to nejčastěji prostřednictvím výrazu implikujícího celistvost slovesného děje (zájmeno *todo*).

- [80] **Proslídil** už všechny prostory první třídy, **prostudoval** seznamy jejich pasažérů a dal si číšníkem ukázat všechny dámy, jejichž jména zněla slovensky.

Había recorrido toda el área de Primera Clase, **había mirado todas** las listas de pasajeros, y le había pedido a los camareros que le señalaran a todas las señoras que tuvieran apellidos eslavos.

(Josef Škvorecký, *Hříchy pro pátera Knoxe*, přeložila: Anita Gómez de Cardenas, Barcelona, 1999.)

- [81] Dyk **propijou** vejplatu, pak roztřískají nábytek!

¡Si no **se gastarán todo** el sueldo y después romperán los muebles!

(Bohumil Hrabal, *Pábitelé*, přeložily: Eva Kruntorádová, Núria Mirabet, Barcelona, 1996.)

Terminativní význam sloves typu *pročíst knihu* je velmi silně vázán na vid příslušného slovesa. Dojde-li ke změně dokonavého vidu (*pročíst knihu*) na vid nedokonavý (*pročítat knihu*), sémantický rys terminativnosti (směřování k určitému cíli) ustupuje do pozadí ve prospěchu tzv. aktuálnosti, tedy postupně probíhajícího děje. Význam kvality, příp. kvantity (míry) slovesného děje obvykle zůstane přítomen. V případě, že se objektem nedokonavého slovesa *pročítat* stane substantivum v plurálu *knihy*, je rovněž možno uvažovat o přidružení dalšího

sémantického rysu – distributivnosti (*jednu knihu po druhé*). Tyto významové nuance jsou však natolik jemné, že v překladech mnohdy nebývají postihovány žádnými specifickými výrazovými prostředky a implicitně vyplývají z významu překládaného výpovědního celku. Dané sloveso přitom obvykle bývá překládáno jen slovesem vyjadřujícím jeho základní význam (srov. příklad [82] a volbu stejného slovesa [*leer*] pro význam *pročítat* i *číst*).

- [82] Jaromil vnímavě procítoval to kouzlo a **pročítal** knihy zcela jinak než maminka, která je četla pečlivě od á až do zet jako učebnici, z níž bude zkoušena.

Jaromil ponía toda su atención en este encanto fascinante y **leía** los libros de un modo muy diferente al de su mamá, quien los **leía** minuciosamente desde la A hasta la Zeta, como si se tratara de manuales sobre los que debiera examinarse.

(Zdeněk Jirotko, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Praha, 2004.)

- [83] Sehnal všechna předešlá čísla toho časopisu a pečlivě pročeti v všechna pokračování románu Mezi dvěma muži.

Se hizo con todos los números anteriores de aquella revista y **leyó** atentamente todas las entregas de la novela "Entre dos hombres".

(Zdeněk Jirotko, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Praha, 2004.)

U jiných příkladů je možno sloveso determinované z hlediska terminativního významu PSD interpretovat dvojím způsobem. Např. u ukázky [84] lze slovní spojení *prohledat byt* chápat v terminativně-kvalitativním významu *prohledat důkladně celý byt od začátku do konce* nebo také ve významu spíše prostorové modifikace slovesného děje *prohledat prostor bytu*. Ani jedna interpretace však v ukázce zohledněna není.

- [84] Za svůj život byl tatínek dvakrát uvězněný, dvě různé tajné policie **prohledaly** náš byt – nejspíš mluvil o nějakých dopisech anebo dokumentech.

A mi padre lo habían detenido dos veces en la vida; agentes de dos policías secretas diferentes **registraron** nuestro piso: pensé que en ese momento quizá se refiriera a cartas o documentos.

(Ivan Klíma, *Láska a smetí*, přeložila: Judit Romeu Labayen, Barcelona, 2007.)

Některá slovesa tohoto typu se mohou v úzu kombinovat i s reflexivním zájmenem „se“ (*propracovat se*), přičemž občas dojde k částečné lexikalizaci původního významu směřování k nějakému cíli ve význam přenesený, což má následně pochopitelně vliv také na povahu potenciálních respondentů ([85] a [86]).

- [85] Era uno de los más capaces, entre los que **habían accedido** a ese club exclusivo.

Byl jedním z nejschopnějších, z těch, kteří **se propracovali** do vybraného klubu.

(Mario Vargas Llosa, *Kozlova slavnost*, přeložil: Petr Zavadil, Praha, 2006.)

- [86] Juan fue arrastrado y atropellado por una nueva estampida; pero cuando la turba pasó y el orden se restableció momentáneamente, comprobó con desencanto que esta vez no le habían robado nada, por lo que de nuevo **entró** a empujones en la muchedumbre que cada vez más entusiasmada miraba para el gran reloj.

Juana strhla a málem ušlapala nová vlna paniky, ale když se šílenství přehnal a na chvíli se obnovil pořádek, rozčarovaně si ověřil, že tentokrát mu nic neukradli, proto **se** znovu lokty **propracoval** do davu sledujícího stále nadšeněji velké hodiny. (Reinaldo Arenas, *Vrátný*, přeložila: Anežka Charvátová, Praha, 2006.)

3.3.2 Slovesa typu FINITIVA (KOMPLETIVA)

Význam povahy slovesného děje	Charakteristika daného významu	Vybraná slovesa	Explicitace významu
<i>finitiva/ kompletiva</i>	označují konečnou fázi děje	<i>dočíst, dozvonit, dodělat, dohrát, dokončit, doučit</i>	[do konce]

Do této skupiny sloves N. Nübler zařazuje slovesa implikující konečnou fázi slovesného děje. Velmi produktivním výrazovým prostředkem tohoto významu je prefix *do-*, který v češtině modifikuje finitivním významem řadu sloves (*dočíst, dozvonit, dodělat, dopít, dojít, dohrát, dokončit, doučit* apod). Na rozdíl od předchozích významů PSD je finitivní význam gramatikalizován i ve španělštině, a to prostřednictvím dvou opisných slovesných vazeb: *acabar de + infinitiv* a *terminar de + infinitiv*. Obě vazby jsou považovány za prakticky synonymní (L. García Fernández, 2006: 70), jak potvrzují také některá překladatelská řešení z korpusu. Volba jedné či druhé vazby pro postižení finitivního významu českého slovesa tak může souviset s volbou konkrétního překladatele či s jeho idiolektem.

[87] [...] a když hudba **dohrála** ten kvapík, hned navázala na valčík koncertní [...].

[...] y cuando la orquesta **terminó de tocar** ese kvapík, empalmaron de inmediato con un vals de concierto [...]. (Bohumil Hrabal, *Obsluhoval jsem anglického krále*, přeložili: Jitka Mlejnková, Albert Ortiz, Barcelona, 1989.)

[88] [...] a když jsme **dohráli**, Dvořáka a Smetanu a Janáčka, tak diváci se jen zvedli, frakové košile zazářily, stáli jsme taky ve fracích, [...].

[...] y cuando **acabamos de tocar** Dvorák, Smetana y Janáček, los oyentes se limitaron a levantarse en silencio, las camisas blancas lucían dentro de sus fracs, nosotros delante de ellos, también de frac, [...].

(Bohumil Hrabal, *Kdo jsem*, přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1989.)

Oproti vazbě *terminar de + infinitiv* vazba *acabar de + infinitiv* vykazuje tendenci k polysémnímu chování, neboť kromě fokalizace konečné fáze slovesného děje může vyjadřovat i „el estado de cosas que sigue y es consecuencia o resultado del evento denotado por la forma verbal de infinitivo. Además, la construcción añade el significado de que el evento verbal es inmediatamente anterior al estado de cosas resultante“ (L. García Fernández, 2006: 65). Užití vazby *acabar de + infinitiv* v záporu může být chápáno také jako prostředek atenuace větného sdělení. Výpověď se tak stává rovněž nositelem významu pragmatického: *No acaba de sentirse a gusto* – „[...] se evita decir directamente que el sujeto se encuentra a disgusto“ (L. García Fernández, 2006: 72). Všechny tyto skutečnosti dokládají, že také ve španělštině mohou exponenty některých významů PSD vyjadřovat více významů, stejně jako tomu je u některých předponových sloves českých (viz kapitolu 2.).

Cílem kontrastivní analýzy finitivních významů je zmapovat, jaké překladatelské strategie jsou pro převod těchto významů využívány. Zajímá nás, zda existence respondentního výrazu pro české finitivní významy může volbu jednotlivých překladových protějšků limitovat, či zda je i přesto jejich variabilita srovnatelná s významy PSD, které ve španělštině gramatikalizovány nejsou.

Sloves s finitivním významem a předponou *do-* je v češtině mnoho. Proto u tohoto významu nebylo nikterak problematické získat data vhodná k analýze, ba naopak bylo nutné jejich výběr nějak omezit. Pro účely kontrastivního srovnání systémových protějšků daného významu

v obou jazycích jsme vycházeli ze skutečnosti, že lze česká finitivní slovesa rozdělit do skupin podle činnosti, kterou vyjadřují (F. Štícha a kol., 2013: 245).

Tabulka č. 6

a) slovesa vyjadřující rozmanité sociální činnosti a aktivity		<i>dopracovat, dojít, dokouřit, dostudovat, dočíst</i>
b) slovesa vyjadřující dokončení činnosti, jejímž výsledkem je konkrétní objekt		<i>dopsat, dovařit, domodelovat</i>
c) slovesa vyjadřující mluvení a vydávání zvuků		<i>domluvit, dohovorit, dozpívat, dovyprávět, dozvonit, dohoukat, dohádat se</i>
d) slovesa vyjadřující fungování něčeho	(i) zánik něčeho, co fungovalo	<i>dosloužit, dosvítit, dotikat, dotlouct (o srdci)</i>
	(ii) ukončení fungování	<i>donosit (oblečení), dojezdít (auto)</i>
	(iii) uchování existence	<i>dochovat se, donosit (dítě)</i>
e) slovesa vyjadřující dosažení něčeho nebo snahu dosáhnout něčeho		<i>dosáhnout, dobrat se, domoct se (něčeho), donutit (někoho k něčemu), doprosit se (někoho), dovědět se (něco), dopátrat se (něčeho)</i>
f) slovesa vyjadřující přírodní procesy a zvuky		<i>dohořet, dokvést, došumět, doburácet, doskřípat</i>

Zajímalo nás přitom, zda by mohlo platit, že slovesa z jednoho sémantického pole budou preferovat podobný typ respondentu tohoto významu ve španělštině. Zástupce jednotlivých sémantických polí jsme zvolili podle jejich zastoupení v korpusu tak, že jsme se zaměřili na slovesa, jež byla nejvíce frekventovaná.³¹

³¹ Výskyt zvolených predikátů jsme určovali podle frekvence jednotlivých lemmat v korpusu Intercorp, kterou jsme ověřili zadáním tagového dotazu ve tvaru [tag="V.*" & word="do.+"]. Zjistili jsme, že Intercorp obsahuje celkem 235 českých sloves s prefixem *do-*, z nichž jsme následně ručně vyexcerpovali několik sloves s finitivním významem a nejvyšší frekvencí.

Pozornějším pozorováním výše uvedených sloves zjistíme, že je možné vymezit jednotlivé skupiny nejenom významem jednotlivých predikátů (sémanticky), ale i z pohledu syntaktického. Slovesa ve skupině a), b), c) jsou predikáty, které na sebe zpravidla váží nějaký přímý předmět: *dojíst jídlo, dočíst knihu, dovařit oběd, dozpívat píseň* apod. Pozice přímého předmětu je u nich obvykle obsazena substantivem, jež je kvantifikovatelné. Finitivní význam je proto u syntagmat tohoto typu velice často spojen s významem celistvosti: *dojíst jídlo – sníst všechno jídlo, dokud žádné nezbyde; dočíst knihu – přečíst celou knihu až do konce; dovařit oběd – uvařit oběd, dokud není celý hotový; dozpívat píseň – zazpívat celou píseň až do konce* apod. Tímto způsobem lze finitivní význam parafrázovat i ve španělštině.

[89] Určitě to **dočti**, stojí to za to.

Léetelo hasta el final, vale la pena.

(Miloš Urban, *Sedmikostelí: gotický román z Prahy*, přeložily: Luisa Rancano, Núria Mirabet, Barcelona, 2005.)

Jak jsme již zmínili výše, ve španělštině je nositelem významu ukončeného děje vazba *acabar de / terminar de + infinitiv*, a proto byly v mnohem větším množství případů predikáty s významem a), b), c) převáděny těmito vazbami.

[90] Raglánek **dovypprávěl** vyprávění o své noční úřední návštěvě u paní Rachel Starrettové, [...].

Rags **terminó de contarme** su visita nocturna a la casa de Raquel Starrett, [...].

(Josef Škvorecký, *Hříchy pro pátera Knoxe*, přeložila: Anita Gómez de Cardenas, Barcelona, 1999.)

Opisná slovesná vazba *acabar de / terminar de + infinitiv* umožňuje daný význam vyjádřit také vynecháním plnovýznamového slovesa, které je navíc v některých případech snadno odvoditelné z kontextu. To se

týká zejména sloves *dopít, dojíst, dozpívat, domluvit, dotančit*, u nichž převládá vyjadřování finitivního významu prostřednictvím slovesa *terminar/acabar* se substantivem.

- [91] Idiot hudby **dozpíval** píseň a prezident zapomnění rozpráhl ruce a zvolal: [...].

El idiota de la música **terminó su canción** y el presidente del olvido abrió los brazos y exclamó: [...].

(Milan Kundera, *Kniha smíchu a zapomnění*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2002.)

- [92] **Dopili** jsme víno, odešli se obléci do šaten a odtud jsme telefonovali do restaurace, aby pro nás rezervovali stůl.

Terminamos el vino, fuimos a cambiarnos al vestuario y desde allí llamamos a un restaurante para que nos reservaran mesa.

(Milan Kundera, *Nesmrtelnost*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1998.)

- [93] Teď cikánky **dojedly** a sesbíraly ze sukní drobečky a snědly je taky [...].

Mis gitanas **acabaron su comilona**, recogieron las migas y se las comieron [...].

(Bohumil Hrabal, *Příliš hlučná samota*, přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1990.)

- [94] Říká se, že když Husák **domluvil** svou řeč k dětem (to už jsem zavřel okno a tatínek se už zase chystal nasednout na koně), Karel Gott vystoupil na pódium a zpíval.

Dicen que cuando Husak **terminó su discurso** a los niños (para entonces yo ya había cerrado la ventana y papá volvía

a prepararse para montar a caballo), Karel Gott subió al podio y cantó.

(Milan Kundera, *Kniha smíchu a zapomnění*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2002.)

[95] Když jsme **dotančili**, zvažněla jsem.

Cuando **acabamos el baile**, me puse más seria.

(Bohumil Hrabal, *Svatby v domě*, přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1993.)

V některých případech byly významy českých finitivních sloves přivedeny pouze slovesem implikujícím ukončení děje (*terminar, acabar*). Je otázkou, zda tyto výskyty chápat více jako elipsy plnovýznamového slovesa v rámci dané opisné slovesné vazby, či spíše jako modulace výrazem s obecnějším významem.

[96] **Domluvil jsem**, pane předsedo.

He terminado, señor presidente.

(Karel Čapek, *Kniha apokryfů*, přeložila: Ana Orozco de Falbr, Praha, 1962.)

[97] [...] Břeťa byl dojat, protože houslista došel k němu, naklonil se a hrál Břeťovi do ouška, a když **dohrál**, Břeťa mu podal ruku a otočil se na vrchního a řekl [...].

[...] Břeťa estaba emocionado porque el violinista se le acercó y le tocó al oído, y cuando **acabó**, Břeťa le dio la mano y se volvió al camarero diciendo [...].

(Bohumil Hrabal, *Svatby v domě*, přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1993.)

Význam celistvosti a ohraničenosti, který spoluutváří finitivní význam, může být explicitován také prostřednictvím kvantifikačních vý-

razů *todo, entero* (příklad [98]). V těchto případech zůstane daný význam zachován i tehdy, neužijeme-li finitivního slovesa *terminar/ acabar* a nahradíme-li jej slovesem synonymním (příklad [99]).

- [98] Strýc Pepin vybíral vařené brambory se šrotem, otíral si šrot o kalhoty a jedl, až snědl slepicím všechny brambory, pak **dojeda i slupky**, které odhodil.

El tío Pepin comía patatas hervidas llenas de caca de las gallinas, limpiaba la caca con el pantalón, las pelaba y las devoraba, hasta que **se acabó todas las patatas** destinadas a las gallinas, y luego devoró incluso las pieles.
(Bohumil Hrabal, *Městečko, kde se zastavil čas*, přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1995.)

- [99] Upili, pak **dopili**, pak bylo ticho, jen mouchy bzučely v kramě a zběsile narážely do oken.

Los hermanos se tomaron un traguito y acto seguido **vacieron toda la copa**, se instaló un rato de silencio, sólo se oían las moscas que volaban en la cocina y zumbaban y chocaban violentamente contra los cristales de las ventanas.
(Bohumil Hrabal, *Městečko, kde se zastavil čas*, přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1995.)

Na základě výše uvedených ukázek bychom mohli usuzovat, že je vztah mezi českými a španělskými výrazovými prostředky pro vyjádření finitivního významu PSD symetrický. Obecně to tvrdit lze, ovšem na druhou stranu je třeba uvést, že některá česká finitivní slovesa jsou interpretovatelná dvojím způsobem. To je příklad slovesa *dočíst*, které můžeme chápat buď ve významu finitivním (*dočíst celou knihu až do konce*), nebo rovněž ve významu přerušného děje, jenž není ohraničený (*dočíst knihu, ale nepřečíst ji celou*). Španělština má tento druhý význam gramatikalizovaný jinou opisnou slovesnou vazbou *dejar* (*parar*;

cesar) de leer. Vedle toho mohou některá slovesa finitivní význam ztrácet či nabývat vlivem kontextu. To vidíme u sloves *doučit* a *doučit se*, z nichž první můžeme opět interpretovat dvojím způsobem: *až přestanu učit* nebo *až někoho všechno naučím*, zatímco druhé, sloveso *doučit se*, pouze způsobem jedním: *až se naučím všechno, co se mám z něčeho naučit*. Podchytit tyto jemné nuance je někdy velice obtížné, a proto volba vhodného výrazového prostředku nemusí být, i přes zdánlivou vzájemnou respondenci, jednoduchá.

Respondenty pro významy d) a e) jsou již více heterogenní. Významy těchto sloves, vyjadřujících buď fungování, zánik něčeho – d), nebo dosažení něčeho, příp. snahu dosáhnout něčeho – e), jsou silně lexikalizované (*dojít někomu něco*). K tomu dochází zpravidla tehdy, je-li subjektem neživotné substantivum, jehož přítomnost může finitivní význam oslabovat.

[100] **Došly** mně hřebíky, bručel.

Se me han acabado los clavos – rezongó .

(Karel Čapek, *Krakatit*, přeložila: Patricia Gonzalo de Jesús, Madrid, 2010.)

[101] Provazy **došly!**

¡Los cordones **se han terminado!**

(Bohumil Hrabal, *Pábitelé*, přeložily: Eva Kruntorádová, Núria Mirabet, Barcelona, 1996.)

[102] V pevnosti **došla** sůl, brambory byly černé a shnilé, chléb plesnivý, nezáleželo mi na tom, dědečka odvezli do táborové nemocnice a tušili jsme, že už se nevrátí, ale sotva jsem to postřehl.

En el gueto **se agotó** la sal, las patatas eran negras y estaban podridas, y el pan, enmohecido; nada de eso me importaba, ni siquiera que a mi abuelo se lo llevaran al

hospital del campo, del cual sospechábamos que ya no volvería: yo apenas reparaba en nada.

(Ivan Klíma, *Láska a smetí*, přeložila: Judit Romeu Labayen, Barcelona, 2007.)

Na výše uvedených příkladech vidíme, že také v této skupině sloves určité typy slovesných predikátů vykazují poměrně silné tendence k polysémnímu chování, viz *dojít: dojit někam (llegar), dojit něco někomu (darse cuenta), dojit k něčemu (suceder)*. Dané sloveso v každém z těchto významů vstupuje do jiných syntaktických vztahů, význam prefixu *do-* je v každé z těchto interpretací jiný. Tím se může pozměňovat i věcný význam jednotlivých predikátů. Některé z nich proto mohou mít dokonce tendence k vytváření ustálených fraseologických útvarů, např. *došla na mě řada – me tocó el turno*, které při překladu rovněž vyžadují zvláštní pozornost.

Finitivnost českého slovesa občas není úplně jednoznačná a některé z těchto významů je možno v určitém kontextu interpretovat jako terminativně-kvalitativní (viz kapitolu 3.3.1), jako např. *dosloužit → dobře někomu sloužit až do konce* (příklad [103]), v jiném kontextu jde o modifikaci spíše ve smyslu přerušného děje (příklad [104]), jako např. *dosloužit → přestat někomu sloužit*. To má následně pochopitelně rovněž vliv na kontrastivní analýzu těchto predikátů a na charakter zvolených výrazových prostředků.

[103] Vychovala osm dětí a **dosloužila** svému manželu až do smrti.

Educó ocho hijos y **sirvió** a su marido hasta la muerte.
(Karel Čapek, *Knihapokryfů*, přeložila: Ana Orozco de Falbr, Praha, 1962.)

[104] [...] klidně sis mě přemístil co nejdál, když jsem ti **dosloužila**.

[...] mí me quitaste de en medio, tranquilamente, cuando **dejé de ser te útil**.

(Ivan Klíma, *Láska a smetí*, přeložila: Judit Romeu Labayen, Barcelona, 2007.)

Podobné tendence vykazují rovněž slovesa typu f), vyjadřující přírodní procesy a zvuky (*dohořet, doznít*), která jsou oproti předchozím slovesům intranzitivní. Výskyt těchto sloves v korpusu nebyl příliš vysoký. Nejčastějšími respondenty takových významů byla samostatná slovesa, u nichž sém v ukončeného děje implicitně vyplýval z jejich vnitřní sémantiky (*apagarse, extinguirse, consumirse*).

[105] Když na nábřeží **dozněly** kroky odcházejících, zvedl muž hlavu a řekl: [...].

Quando se **apagó** el ruido de sus pasos en el muelle, el hombre levantó la cabeza y dijo: [...].

(Zdeněk Jirotka, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Praha, 2004.)

[106] Plamínky **dohořely**.

Las llamas se **extinguieron**.

(Ivan Klíma, *Láska a smetí*, přeložila: Judit Romeu Labayen, Barcelona, 2007.)

I u tohoto významu PSD si můžeme všimnout, že jeho zachování je silně vázáno na vid příslušného slovesa. Dojde-li k jeho změně, jak uvidíme v následujících příkladech, finitivní význam je oslaben ve prospěch významu děje pomalu směřujícího k ukončení (příklad [107]), nebo děje průběhového, neuzavřeného. Oba tyto významy mohou být ve španělštině akcentovány užitím vhodné durativní opisné slovesné vazby.

- [107] Tváře spálené sluncem klesly na chladnou desku dubového stolu, v číších stálo nedopité víno a svíce **dohořivaly**.

Los rostros, quemados por el sol, se recostaron sobre la fría superficie de la mesa de roble, las copas quedaron a medio beber y las velas **fueron consumiéndose**.

(Zdeněk Jirotka, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Praha, 2004.)

- [108] Když jsem **dočítal**, smrákalo se, srdce mi tlouklo.

Cuando **estaba terminando de leer** ya anochecía, sentía los latidos de mi corazón.

(Bohumil Hrabal, *Morytáty a legendy*, přeložily: Núria Mirabet, Luisa Rancaño, Barcelona, 1976.)

U určitých sloves mohou koncovou fází slovesného děje v češtině implikovat také další předpony, např. *vy-* (*vymřít*, *vyhasnout*, *vykrvácet*, *vyhladovět* apod.). Na rozdíl od sloves saturativních, u nichž jsme se s předponou *vy-* rovněž setkali (*vykřičet se*), nejsou tato slovesa parafrázovatelná ve smyslu kvality slovesného děje (*dosyta vymřít*, *vykrvácet* apod.). Na základě krátké analýzy (a rovněž na základě znalosti obou jazyků) lze i v tomto případě poměrně s určitostí tvrdit, že odpovídajícími protějšky těchto sloves ve španělštině jsou často buď autonomní lexémy (*desangrar*, *apagarse*), lexémy se zobecněným významem (*vymřít* – *desaparecer*), nebo opisná vyjádření (*vykrvácet* – *perder toda la sangre*, *vyhladovět* – *hacer pasar hambre a alguien*, *dejar matar de hambre*).

3.3.3 Slovesa typu EGRESIVA

Význam povahy slovesného děje	Charakteristika daného významu	Vybraná slovesa	Explicitace významu
<i>egresiva</i>	označují konec děje	<i>odzvučet, odučit, odpracovat, odtancovat</i>	[mít něco za sebou]

Poslední skupinou sloves, jejichž významy budeme zkoumat v rámci významů vyjadřujících konec děje, budou tzv. *egresiva*, jak je označuje Nübler: *odpracovat, odtancovat, odučit, odzvučet*. Podle F. Štichy a kol. (2013: 252) je řada sloves vyjadřujících tento odstín slovesného děje parafrázovatelných souslovím *mít něco splněno, mít něco odbyto*. Podle J. Zimy (1965) vyjadřuje část sloves s *egresivním* významem i sém negativního hodnocení děje, jež může podle našeho názoru částečně vyplývat i z významu „odbytého“ děje.

Výběr sloves s *egresivním* významem nebyl jednoduchý. Protože jsme předpokládali, že daný význam může vycházet z významu slovesa *odbyt*, omezili jsme naši analýzu pouze na slovesa s prefixem *od-*. I přesto však bylo vyhledání vhodných příkladů obtížné, neboť frekvence *egresivních* sloves v Intercorpu nebyla velká, a navíc nebylo vždy snadné odlišit význam *egresivní* od významu jiného.³² Jako příklad bychom mohli uvést slovesa *odblinkat* a *odzvracet*, která se v korpusu objevila několikrát v rámci jednoho díla B. Hrabala. Obě slovesa mohou být parafrázovatelná dvojím způsobem: (i) *odvrátit se a zvracet (blinkat)* a (ii) *odbyt si zvracení (blinkání)*. Vzhledem ke kontextu celé povídky (postava pana Valeriána tuto činnost provádí velmi často, jako by se snažila ji mít rychle za sebou) jsme se přiklonili k tomu, že je v tomto případě daný význam *egresivní*.

³² I u tohoto významu jsme v korpusu vyhledávali prostřednictvím tagového dotazu ve tvaru [tag="V.*" & word="od.+"] a ze získaných dat jsme následně ručně vybírali slovesa s tímto významem.

[109] „Nic nechci, jen abyste mi [...],“ řekl pan Valerián a **odzvracel** přes rameno, „abyste mi pomohl odnést ten obraz [...].“

No quiero nada, sólo que [...] - dijo el señor Valerián y **devolvió** por encima del hombro – que me ayude a llevar este cuadro [...].

(Bohumil Hrabal, *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*, přeložily: Clara Janés, Jana Stancel, Barcelona, 1989.)

V korpusu se nám podařilo dohledat tato slovesa s egresivním významem: *odrecitovat, odvysílat, odzvonit, odblinkat, odzvracet, odbubnovat, odsloužit, odřecht*. Protože sloves nebylo mnoho, bylo možné zcela jednoznačně charakterizovat povahu jejich překladových protějšků. Ve španělských textech těmto predikátům zpravidla neodpovídal žádný specifický prostředek, jenž by daný význam explicitně odlišil od významu základového slovesa (příklad [110]), nebo od významu jiné povahy slovesného děje, např. od významu saturativně-delimitativního ([111] a [112]).

[110] Teprve potom skočila, večer to **odvysílali** ve zprávách, smrt v přímém přenosu se stala hitem okurkové sezóny.

Quando los tuvieron listos, saltó. Por la noche lo **emitieron** en las noticias; la muerte en directo se convirtió en el éxito de una temporada baja.

(Miloš Urban, *Sedmikostelí: gotický román z Prahy*, přeložily: Luisa Rancaño, Núria Mirabet, Barcelona, 2005.)

[111] „Tetka,“ zařval pan Valerián, „neser mi, proboha, nesar, ale [...],“ **odblinkal** význam egresivní do kalfasu a míchal dál, „ale furt se jede!“

Tía – vociferó el señor Valerián–, no me jodas, por Dios, no me jodas, pero [...] – **devolvió** en la espuerta y siguió amasando. – Pero, ¡no se para!

(Bohumil Hrabal, *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*, přeložily: Clara Janés, Jana Stancel, Barcelona, 1989.)

- [112] „Do toho!“ zvolal pan Valerián a maličko **se vyzvracel** význam saturativně-delimitativní do kalfasu.

¡Adelante! – exclamó el señor Valerián, y **devolvió** un poco en la espuerta.

(Bohumil Hrabal, *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*, přeložily: Clara Janés, Jana Stancel, Barcelona, 1989.)

V povaze vzájemných protějšků jsme nezaznamenali ani způsobu, jimiž by byl do španělštiny přenesen odstín negativního hodnocení daného slovesného děje nebo děje vykonaného bez zaujetí.

- [113] Ztloukl ho proto, že to byl prý jeho bývalý spolužák z měšťanky a pohádali se spolu, ale to si soud vysvětlit nedal, Honza **si odseděl** půl roku v kriminále a přišel odtud rovnou k nám.

Al parecer le pegó porque había sido compañero suyo del colegio y discutieron, pero al tribunal no hubo manera de explicárselo, Honza **se pasó medio año en la cárcel** y de allí vino directamente a nuestra unidad.

(Milan Kundera, *Žert*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1994.)

Domníváme se, že tyto drobné sémantické nuance lze do jisté míry kompenzovat volbou expresivnější lexikální jednotky, jak ukazuje následující příklad.

- [114] A on řekl, že si **odseděl** deset let [...] a chtěl vstát, ale nešlo mu to, musel jsem ho podpírat, ptal se mne, jestli nepospíchám.

Y él dijo que **había estado diez años a la sombra** [...] y quiso levantarse pero no lo conseguía, tuve que sostenerle, me preguntó si no tenía prisa.
(Bohumil Hrabal, *Obsluhoval jsem anglického krále*, přeložili: Jitka Mlejnková, Albert Ortiz, Barcelona, 1989.)

S těmito překladatelskými řešeními jsme se však v korpuse nese- tkávali příliš pravidelně, dokonce ani v případech, kdy byl egresivní vý- znam vyjádřen prostředkem jednoznačně stylisticky příznakovým.

- [115] A kdyby to byl mystickej trojúhelník, a ne docela normální manželskej, musel by Henrickson touhle dobou mít už bačkorama **odbubnováno**.

Y si fuese este triángulo místico y no uno marital y normal, Henrickson ya **estaría muerto**.
(Josef Škvorecký, *Hříchy pro pátera Knoxe*, přeložila: Anita Gómez de Cardenas, Barcelona, 1999.)

- [116] A odcházeli, viděl jsem záda v zrcadlech, a když i z okenních tabulek se vzdálila světla a lucerny a rolničky **odřehaly** a odsupěl sněhový pluh, stál jsem před zrcadlem sám, díval jsem se na sebe, a čím víc jsem se na sebe díval, tím víc jsem se lekal, [...].

Y se marchaban, veía sus espaldas en los espejos y, cuando las luces se alejaron incluso de los cristales de las ventanas y las farolas, y el tintineo de los cascabeles **se había apagado**, y el resoplar de la máquina quitanieves se había perdido, yo estaba

delante del espejo solo, me miraba a mí mismo
y cuanto más me miraba, más me asustaba, [...].
(Bohumil Hrabal, *Obsluhoval jsem anglického krále*,
přeložili: Jitka Mlejnková, Albert Ortiz, Barcelona, 1989.)

V tomto případě tak, podobně jako P. Štichauer (2015: 178), docházíme k závěru, že v řadě případů pravděpodobně „fázovost nehraje roli tak důležitou, že by se měla nějak explicitně vyjadřovat“.

Některá slovesa s egresivním významem mají tendenci utvářet ustálená sousloví, jako např. *odtroubit* (*večerku, budíček*) nebo *odsloužit* (*mši*).

- [117] Lékaři dávali naději, která byla horší než oznámení smrti: páter Florian přežije, ale do konce svých dní už **nedoslouží mši** ani nepromluví jediné rozumné slovo.

El dictamen de los médicos era peor que el anuncio de la muerte: el padre Florian sobreviviría, pero hasta el fin de sus días no **daría misa** ni pronunciaría una sola palabra inteligible.

(Miloš Urban, *Sedmikostelí: gotický román z Prahy*,
přeložily: Luisa Rancaño, Núria Mirabet, Barcelona, 2005.)

Zajímavým příkladem egresivního slovesa je sloveso *odříkat*, které má odpovídající význam pouze tehdy, chápeme-li jej dokonavě.

- [118] Prokop vzal kus křídly a načmáral na tabuli svůj vzorec. „Přečtete.“ Prokop **odříkal** vzorec nahlas. Tu vstal profesor Wald a řekl [...].

Prokop cogió un trozo de tiza y garabateó en la pizarra su fórmula. „Léala.“ Prokop **recitó** la fórmula en voz alta. Entonces el catedrático Wald se levantó y dijo [...].

(Karel Čapek, *Krakatit*, přeložila: Patricia Gonzalo de Jesús, Madrid, 2010.)

Pokud bychom dané sloveso užili jako nedokonavé ve spojení s exponentem *se* (*odříkat se něčeho*), pak by toto sloveso význam egresivnosti nemělo stejně jako od něj odvozený dokonavý protějšek *odříci*.

[119] Myslíte, že **se odříkal** života?

¿Cree usted que **ha renunciado** a la vida?
(Milan Kundera, *Valčík na rozloučenou*, přeložil:
Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2006.)

[120] Kdo by to mohl tehdy **odříci**?

¿Quién hubiera podido **negarse**?
(Milan Kundera, *Žert*, přeložil: Fernando de Valenzuela,
Barcelona, 1994.)

Oproti tomu nedokonavé sekundární imperfektivum *odříkávat* již egresivní význam má, ovšem přidává se k němu ještě význam děje aktuálně probíhajícího nebo opakovaného.

[121] „Keinos d'au peri kéri makartatos,“ **odříkával** rychle.

– Keinos d'au per i kerí makartatos – **recitaba** con rapidez.
(Karel Čapek, *Krakatit*, přeložila: Patricia Gonzalo de Jesús,
Madrid, 2010.)

Všechny tyto skutečnosti opět poukazují na velice složité provázání některých významů povahy slovesného děje s významy aspektuálními.

3.4 Slovesa, která v češtině vyjadřují počáteční fázi slovesného děje

Do této skupiny řadíme významy, jimiž jsou postihovány různé odstíny počáteční fáze slovesného děje. Jako v předchozích kapitolách i zde se primárně zaměříme na vyjadřování těchto významů prostřednictvím několika vybraných deverbálně derivovaných českých sloves.

V rámci významů souvisejících s počáteční fází slovesného děje česká bohemistika, např. N. Nübler, vymezuje slovesa označující počátek děje, jenž je často spojený s jeho krátkým trváním – tzv. *ingresiva* (*zakašlat*, *zakřičet* aj.), a slovesa označující počáteční fázi slovesného děje, u nichž je zjevný pozvolný počátek děje – tzv. *evolutiva* (*rozplakat se*, *rozšumět se* aj.). Sloves, která mohou být modifikována některým z významů počáteční fáze slovesného děje, je v češtině velmi mnoho. Četný je zároveň také výskyt prefixů, jimiž je možno nejrůznější odstíny počátku slovesného děje postihovat.

Rozsah této práce nám nedovoluje zabývat se všemi slovesy a všemi prefixy, a proto se omezíme na detailnější kontrastivní analýzu pouze několika vybraných zástupců. Ty jsme volili zejména podle frekvence jejich výskytu v beletristických textech obsažených v korpusu Intercorp.

Významy pro postižení počáteční fáze slovesného děje jsou gramatikalizovány i ve španělštině, a na velice obecné rovině by se tudíž dalo předpokládat, že výrazové prostředky obou jazyků mohou fungovat symetricky a mohou si navzájem odpovídat. Ve španělštině existuje okolo 24 opisných slovesných vazeb (L. García Fernández, 2006: 295–296),³³ která modifikují základová slovesa z hlediska významu počátku slovesného děje. Rozdíly v jejich užívání jsou diatopické, stylistické a v neposlední řadě také významové: část z nich implikuje začátek slovesného

³³ *Abrir a + infinitiv, agarrar a + infinitiv, arrancar(se) a + infinitiv, arrastrarse a + infinitiv, aventarse a + infinitiv, coger a + infinitiv, comenzar a + infinitiv, dar a + infinitiv, darse por + participium, decir a + infinitiv, entrar a + infinitiv, echar(se) a + infinitiv, empezar a + infinitiv, explotar a + infinitiv, largarse a + infinitiv, liarse a + infinitiv, meterse a + infinitiv, pegar(se) a + infinitiv, ponerse a + infinitiv, romper + infinitiv, saltarse a + infinitiv.*

Tabulka č. 7 – Typologie českých deverbálně derivovaných sloves s ingresivním významem (upraveno podle F. Štícha a kol., 2013: 245–271)

Prefix	Sloveso	Typ modifikace počáteční fáze slovesného děje
nad-	např. <i>nadejít</i>	význam časový
od-	např. <i>odstartovat</i>	význam začátku slovesného děje
po-	např. <i>pokleknout, pozvednout, poklesnout, pomyslit si, posvítit si</i>	význam začátku slovesného děje
pro-	např. <i>promluvit</i>	význam začátku slovesného děje
roz-	např. <i>rozjet se, rozběhnout se, rozesmát se, rozplakat se, rozzuřit se, rozkřiknout se, rozzářit se, rozblikat se, rozdrnčet se</i>	význam náhlého začátku slovesného děje
	např. <i>rozhořet se, rozbouřit se, rozbujet se, rozdunět se, rozkoukat se, rozpovídat se, rozvyprávět se, rozzpomínat se, rozehrát se, rozbruslit se, roztančit se, rozhýbat se, rozechvět se, rozstonat se, rozšumět se</i>	význam pozvolného nástupu či pozvolného rozvíjení, resp. zvýšení intenzity slovesného děje
u-	např. <i>ucítit, upustit, uchopit, upadnout, utrpět</i>	význam náhlého nástupu děje
vy-	např. <i>vystartovat, vyrazit, vypuknout, vybafnout, vyštěknout, vysvitnout, vybuchnout, vyrušit, vykvést, vydráždit, vyvstat</i>	význam začátku slovesného děje
vz(e)-	např. <i>vzejít, vzplanout/vzplát, vzkvést, vzkřiknout</i>	význam začátku slovesného děje
za-	např. <i>zaštěkat, zamňoukat, zamečet, zaznít, zazvonit, zapraskat, zavrzat, zaskřípat</i>	význam začátku děje spojený s jeho velmi krátkým trváním
	např. <i>zatřpytit se, zablesknout se, zajiskřit se, zasnít, zablýskat se, zatmít se</i>	
	např. <i>zareagovat, zašeptat, zasmát se, zaplakat, zavzlykat, zakašlat, zamžourat, zabolet</i>	
	např. <i>zavelet, zatroubit, zatleskat, zaprosit, zauvažovat, zalhat</i>	

děje (např. *empezar a + infinitiv*), část z nich významy náhlého začátku slovesného děje (např. *ponerse a + infinitiv*). Naším cílem v této části proto bude ověřit, zda významy implikované těmito perifrázemi opravdu umožňují postihnout škálu významů počáteční fáze slovesného děje implikovanou českými slovesy, či nikoliv. Při klasifikaci významů počáteční fáze PSD budeme rozlišovat mezi dvěma typy sloves: inchoativními a ingresivními. Jako **slovesa inchoativní** označujeme slovesa, u nichž se význam začátku slovesného děje prolíná s jeho krátkým trváním (*zakašlat, zakřičet* atd.). Jako **slovesa ingresivní** naopak označujeme slovesa, v jejichž sémantice je obsažen rovněž význam jejich pozvolného, nebo naopak rychlého nástupu (*rozběhnout se, rozhořet se* atd.). Část těchto sloves Nübler označuje jako slovesa evolutivní, právě s ohledem na pozvolný počátek děje implikovaný některými z nich. My jsme rozdíl mezi slovesy, která tíhnou spíše k významům dějů postupně, pomalu se rozvíjejících (*rozpovídat se* [pomalu se rozpovídat]), nebo náhle a rychle se rozvíjejících (*rozběhnout se* [vtom, najednou se rozběhnout]), nepostihovali. Bližším pozorováním těchto sloves jsme došli k závěru, že přechod mezi oběma subtypy není jednoznačně identifikovatelný, neboť stejná slovesa mohou vlivem kontextu podporovat obě interpretace, jako např. [*pomalu*] *se rozpovídat* :: [*náhle*] *se rozpovídat*. Z tohoto důvodu jsme rozdíl v intenzitě, s níž daný slovesný děj začíná, nepostihovali a celou skupinu jsme se rozhodli označit jako skupinu sloves s významem ingresivním.

3.4.1 Slovesa typu INCHOATIVA

Význam povahy slovesného děje	Charakteristika daného významu	Vybraná slovesa	Explicitace významu
<i>inchoativa</i>	označují počátek děje spojený s jeho krátkým trváním	<i>zakřičet, zabolet</i>	[krátce něco začít dělat]

Do této skupiny řadíme slovesa vyjadřující začátek slovesného děje spojený s jeho krátkým trváním. Význam těchto sloves lze parafrázovat jako *začít něco dělat a krátce to dělat*. S významem krátkého děje jsme se již setkali u sloves delimitativních (kapitola 3.2.1), u nichž však byla kvantita slovesného děje přidružená k významu děje, který je nazírán v průběhu a který může být kombinován rovněž s významy kvalitativními – srov. např. *poplakat si [krátce a podle libosti plakat → význam delimitativní]* oproti *zaplakat [dát se do pláče a krátce plakat → význam inchoativní]*. Vzhledem k subsumovanému významu slovesa *začít* je tento význam velice produktivní u sloves s prefixem *za-*. Na základě výskytu sloves s tímto významem v korpusu Intercorp³⁴ jsme určili několik nejfrekventovanějších predikátů, jejichž kontrastivní analýzou se budeme zabývat.

Mezi nejčastěji se vyskytující slovesa s tímto významem patřila v korpusu slovesa vyjadřující tělesné procesy (*zašeptat, zakřičet, zasmát se, zahlédnout někoho, zadívat se, zaslechnout*) a slovesa vyjadřující děje označující lidské činnosti (*zaplatit, zapálit, zazvonit, zaklepat*). U překladových respondentů dominovaly dvě tendence, pro něž bylo příznačné, že překladatelé zpravidla akcentovali pouze některý z rysů, jimiž jsou inchoativní slovesa v češtině tvořena (srov. S. Hamplová, 1994: 91).

Méně často byla upřednostňována explicitace významu přidruženého významy kvantity slovesného děje. Dosti produktivním prostředkem byla v tomto případě transpozice verbonominálními vazbami, u nichž substantivní vyjádření děje umožňuje také jeho kvantifikaci. Jejich výskyt jsme zaznamenali např. u sloves *zakřičet, zabolet, zaklepat*, u kterých je navíc i v češtině, podle našeho názoru, sém krátkého trvání děje dominantnější než význam počátku slovesného děje.

- [122] A já jsem se polekala a stiskla jsem gumový balónek a pan doktor nedoopakoval po mně: – ... bory šumí po skalínách... – a posadil se a **zakřičel**, celý obličej se mu stáhl a [...].

³⁴ Slovesa jsme vyhledávali prostřednictvím tagového dotazu ve tvaru [tag="V.*" & word="za.+"] v textech české beletrie přeložené do španělštiny.

Me asusté y, como apretaba la pera de goma, le di más fuerza y el doctor ya no acabó de repetir ... los pinos que murmuran sobre las rocas... Se sentó y **soltó un grito**, su cara se encogió y [...].

(Bohumil Hrabal, *Postřižiny*, přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1976.)

[123] A příchozí muž strašlivě **zakřičel**.

Y el hombre que acababa de llegar **dio un grito** espantoso. (Bohumil Hrabal, *Ostře sledované vlaky*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1997.)

[124] Potom ho strhla na gauč a divoce se svíjejíc a hlasitě vzdychajíc kousla ho do rtu, a nakonec i do špičky jazyka, což Eduarda velmi **zabolelo**.

Después lo arrastró hacia el sofá y, retorciéndose salvajemente y respirando ruidosamente, le mordió el labio y hasta la punta de la lengua, lo cual le **produjo** a Eduard **un fuerte dolor**.

(Milan Kundera, *Směšné lásky*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2000.)

[125] Sotva usrkl, **zaklepal** mu někdo nesměle na rameno.

Bebía el primer sorbo cuando sintió que alguien le **daba una palmadita** tímida en el hombro.

(Josef Škvorecký, *Hříchy pro pátera Knoxe*, přeložila: Anita Gómez de Cardenas, Barcelona, 1999.)

Užití verbonominální vazby je velice výhodný způsob, neboť transpozice významu slovesa na dějové substantivum umožňuje kvantifikovat daný slovesný děj i ve smyslu několikanásobného opakování krátkého děje, který někdy rovněž bývá k významu inchoativních sloves

přidružen. Význam inchoativnosti může být v těchto případech částečně zachován volbou vhodného podpůrného slovesa, příp. vyjádřen opisem.

- [126] „Teda, ty blaho, ten to měl pošahaný,“ **zaklepal** si na čelo a s tím mě opustil.

¡Anda que no! a ése sí que le faltaba una tuerca – dijo **dándose unos golpecitos** en la sien, y con ello me dejó.
(Ivan Klíma, *Láska a smetí*, přeložila: Judit Romeu Labayen, Barcelona, 2007.)

- [127] Ptal jsem se, jaký klíč, a ona hněvivě **zadupala** nohou.

Le pregunté a qué llave se refería y ella, furiosa, **se puso a dar taconazos**.
(Zdeněk Jirotko, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Praha, 2004.)

Mnohem více bylo případů s překladovými respondenty, u nichž byla postižena pouze dokonavost příslušných inchoativních sloves, a to nejčastěji prostřednictvím jednoduchého času minulého a základového slovesa. Jak význam krátkého trvání, tak význam inchoativnosti zůstaly nevyjádřeny.

- [128] „Jak se to chováte, soudruhu!“ **zakřičel** na mne pan Záturecký v zoufalém hněvu.

¡Cómo puede comportarse de ese modo, camarada! – me **gritó** el señor Zaturecky, indignado y desesperado.
(Milan Kundera, *Směšné lásky*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2000.)

- [129] Než jsem za sebou zaklapl dveře od bytu, **zaslechl** jsem od ní slib, že se za mě bude modlit.

Antes de cerrar la puerta del piso, la **oí** prometer que rezaría por mí.

(Miloš Urban, *Sedmikostelí: gotický román z Prahy*, přeložily: Luisa Rancaño, Núria Mirabet, Barcelona, 2005.)

Případů, kdy překladatelé význam inchoativního slovesa vyjádřili prostřednictvím některé z opisných slovesných vazeb s významem počátku slovesného děje, bylo nejméně. Jednotlivé sémantické nuance byly v nalezených výskytech zároveň drobně posunuty.

- [130] Doktor mi vedl za loket a najednou jsem uviděla rozsvícenou plynovou lucernu a jen jsme vzali za kliku, tak tam na dvoře radostně **zaštěkal** Bobby, když jsme otevřeli dveře, vyběhl nám vstříc a štěkal a skákal, a trvalo dlouho, než se trošku utiřil.

El profesor me tenía cogida por el codo y de golpe me di cuenta de que habíamos llegado bajo el farol de gas encendido; sólo con mover el picaporte de la puerta, Bobby, desde la escalera, **se puso a ladrar** de alegría; cuando abrimos la puerta, se lanzó a nuestro encuentro saltando y ladrando de felicidad, y durante mucho rato no hubo manera de tranquilizarle.

(Bohumil Hrabal, *Svatby v domě*, přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1993.)

- [131] Pomyslíl si pan Felix, ale zacelená rána v hlavě **zabolela**, až zajajkal.

Pensó el señor Félix, pero la herida cicatrizada de su cabeza **empezó a dolerle**, hasta los ayes y los uyes.

(Bohumil Hrabal, *Pábitelé*, přeložily: Eva Kruntorádová, Núria Mirabet, Barcelona, 1996.)

Přestože jsme jednotlivá řešení nekvantifikovali, nelze říci, že by některé z uvedených tendencí převažovaly jen u určitých typů sloves a u jiných nikoliv, jak jsme původně předpokládali. Řešení byla nahodilá, a to nejenom napříč jednotlivými díly, ale dokonce i v rámci díla jednoho. Jako příklad bychom mohli uvést následující ukázkou, v níž překladatel u dvou inchoativních sloves (*zabolet*, *zajajkat*) užitých v rámci jednoho větného segmentu podchytil pokaždé jiný odstín PSD. V případě slovesa *zabolet* je to význam počátku slovesného děje, přičemž význam kvantity zůstal nevyjádřen, u slovesa *zajajkat* je to naopak význam kvantitativní (*los ayes*, *los uyes*).

[132] Pomyslíl si pan Felix, ale zacelená rána v hlavě **zaboleta**, až **zajajkal**.

Pensó el señor Félix, pero la herida cicatrizada de su cabeza **empezó a dolerle, hasta los ayes y los uyes.**

(Bohumil Hrabal, *Pábitelé*, přeložily: Eva Kruntorádová, Núria Mirabet, Barcelona, 1996.)

Výše uvedené opět potvrzuje náš dílčí závěr, že při překládání mohou být některé významy PSD vnímány jako doplňkové, příp. stylisticky expresivní složky daného komunikátu. Předložené asymetrie v překladových respondencích tak mohou opět poukazovat na jistou nesouměřitelnost a odlišnost vnitřního uspořádání jednotlivých konstituentů PSD v obou jazycích. Na druhou stranu však tato tvrzení nechceme nijak absolutizovat, neboť máme na paměti, že konkrétní respondenty jsou zvoleny jednotlivými překladateli jako optimální řešení z množiny dalších, více či méně srovnatelných variant.

Sémantický rys počátku slovesného děje na sebe může vázat i sloveso *promluvit*. S tímto slovesem jsme se setkali již ve významu delimitativním. Příkladů, které by poukazovaly na tento význam, jsme v korpusu mnoho nenašli (zhruba do 5 výskytů) – v překladech převažovalo spíše užití ve významu delimitativním. I přesto lze tvrdit, že ani v jednom případě nebyla ingresivnost v překladu nijak postižena; respondenty byla slovesa *hablar/pronunciar* v jednoduchém čase minulém.

- [133] „Co chcete udělat?“ ptal se Tomáš. V té chvíli **promluvil** jeho syn. Bylo to poprvé, co ho slyšel mluvit.

¿Qué quieren hacer? – preguntó Tomás. En ese momento **habló** su hijo. Era la primera vez que le oía hablar.
(Milan Kundera, *Nesnesitelná lehkost bytí*,
přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1985.)

Zajímavé však bylo, že inchoativní interpretaci slovesa *promluvit* naopak podporovaly některé konstrukce nalezené ve španělské beletrii, nicméně při převodu z češtiny do španělštiny jsme se s tímto řešením nesetkali.

- [134] Emma Giovanacci carraspeó ligeramente y, acercando su silla a la mesita de té, **se dispuso de nuevo a hablar**: [...].

Emma Giovanacciová si jemně odkašlala, přitáhla si židli k čajovému stolku a opět **promluvila**.
(Natalia Sanmartín Fenollera, *Procitnutí slečny Primové*,
přeložily: Dora Poláková, Jana Novotná, Brno, 2014.)

- [135] Una vez a solas, la dama **no tardó en hablar**.

Jakmile osaměly, stará žena **promluvila**.
(Natalia Sanmartín Fenollera, *Procitnutí slečny Primové*,
přeložily: Dora Poláková, Jana Novotná, Brno, 2014.)

V jiných případech se překladatelé u slovesa *promluvit* uchýlovali k četným modulacím (příklad [136]), nebo i k akcentování jiných sémantických rysů celé výpovědi ([137]–[139]), což může opět svědčit o tom, že dané významy mohou být chápány jako doplňková složka významu celého výpovědního celku.

[136] Do jeho úvah **promluvil** syn [...].

Su meditaci3n **se vio interrumpida** por su hijo [...].
(Milan Kundera, *Nesnesiteln3n lehkost byt3*, pŕeložil:
Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1985.)

[137] Od t3 chv3le Mark3ta **nepromluvila** ani slovo.

A partir de ese momento Marketa **no volvi3 a hablar**.
(Milan Kundera, *Kniha sm3chu a zapomn3n3*, pŕeložil:
Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2002.)

[138] „Ano, teĎ si **promluv3me**,“ ozval se Daimon ostŕe.

S3, ahora **vamos a charlar** un rato – se oy3 decir
a Daimon con acritud.
(Karel Ňapek, *Krakatit*, pŕeložil: Patricia Gonzalo
de Jes3s, Madrid, 2010.)

[139] Rty se j3 chv3ly, ale **nepromluvila**.

Los labios de la princesa temblaban, pero **no lleg3
a pronunciar** palabra.
(Karel Ňapek, *Krakatit*, pŕeložil: Patricia Gonzalo
de Jes3s, Madrid, 2010.)

3.4.2 Slovesa typu INGRESIVA

Význam povahy slovesného děje	Charakteristika daného významu	Vybraná slovesa	Explicitace významu
<i>ingresiva</i>	označují počátek děje spojený s kvantifikací jeho nástupu	<i>nadejít, rozběhnout se, rozjet se, rozzářit se</i>	[pomalou nebo rychle něco začít dělat]

Množství sloves, jež mohou být v češtině nositeli ingresivního významu, je značné. Nebylo proto možné se věnovat slovesům všem, a tak jsme se detailněji zaměřili pouze na několik vybraných: na slovesa s prefixem *roz-* a na sloveso *nadejít*.

3.4.2.1 Slovesa s prefixem *roz-* v kontrastivní perspektivě

Prefix *roz-* slovesný děj modifikuje heterogenním způsobem v závislosti na typu základového slovesa: významy prostorovými (*rozvézt*), časovými (*rozběhnout se*) a významem narušení či zničení struktury nebo celku objektu (*rozmixovat*; F. Štícha a kol., 2013: 260). Pro účely této práce se zaměříme pouze na slovesa, u nichž prefix *roz-* modifikuje základové sloveso směrem k začátku děje.

Slovesa, se kterými budeme pracovat, jsme rozdělili do dvou skupin: (i) na **ingresivní slovesa s prefixem *roz-*, u nichž je valenční pozice podmětu zpravidla obsazena životným substantivem** (*rozplakat se, rozběhnout se, rozkašlat se, rozesmát se* apod.), a (ii) na **ingresivní slovesa s prefixem *roz-*, u nichž je valenční pozice podmětu zpravidla obsazena neživotným substantivem** (*rozbolet se, rozsvítit, rozhořet se* apod.). Jednotlivé reprezentanty pro obě skupiny jsme vyhledávali v korpusu podle jejich frekvenčního zastoupení.³⁵

³⁵ Výskyt zvolených predikátů jsme určovali podle frekvence jednotlivých lemmat v korpusu Intercorp, kterou jsme ověřili zadáním tagového dotazu ve tvaru [tag="V.*" & word="roz.+"]. Slovesa jsme vyhledávali v překladech české beletrie do španělštiny. Zjistili jsme, že Intercorp obsahuje celkem 420 českých sloves s prefixem *roz-*, z nichž jsme následně ručně vyexcerpovali slovesa, u kterých byl prefix *roz-* nositelem námi sledovaného významu ingresivnosti.

3.4.2.1.1 Ingresivní slovesa s prefixem *roz-*, u nichž je valenční pozice podmětu obsazena životným substantivem (slovesa vyjadřující tělesné procesy)

Sloves, která jsou nositeli ingresivního významu ve spojení s životným podmětem, je v češtině velké množství. Jejich společným jmenovatelem je skutečnost, že se část těchto sloves často vztahuje k dějům označujícím rozličné tělesné procesy (*rozkašlat se, rozesmát se, rozkřičet se, rozplakat se, rozezpívat se, rozhovořit se* apod.). Tato slovesa se v korpusu vyskytovala vždy ve valenci s životným podmětem.³⁶ Jejich zastoupení bylo velké, a pro nás bylo proto obtížné věnovat se pouze jednomu slovesu. Důkladnou analýzou všech výše uvedených zástupců jsme následně došli k závěru, že při převodu těchto ingresiv do španělštiny dominovalo hned několik tendencí.

Častými respondenty byly tyto tři ingresivní opisné slovesné vazby: *empezar/comenzar + infinitiv, echar(se) a + infinitiv a ponerse a + infinitiv*. Další španělské opisné slovesné vazby s významem počátku slovesného děje se v překladech neobjevovaly. To nás překvapilo, neboť pro významy implikující začátek slovesného děje španělština disponuje minimálně devíti opisnými slovesnými vazbami (L. García Fernández, 2006: 303): *arrancar(se) a, comenzar a, echar(se) a, empezar a, pegar a, pegarse a, ponerse a, romper a, soltarse a + infinitiv*. Rozdíly mezi nimi bývají povahy diastratické či diatopické, v kombinatorice pomocných a plnovýznamových sloves a také ve významech, které vyjadřují.³⁷ Jednotlivé opisné slovesné vazby nelze chápat jako absolutně synonymní. Vazba *echar(se) a + infinitiv* např. vyjadřuje význam náhlého a rychlého začátku slovesného děje, význam vazby *ponerse a + infinitiv* je ve spojení se životnými podměty navíc obohacen o pragmatické sémy „de cierto

³⁶ V korpusu jsme narazili na jediný překlad, v němž podmět nebyl formálně vyjádřen životným substantivem: „*hospoda se rozesmála*“ → „*todo el bar se retorció de risa*“. Dané spojení zde však chápeme jako metonymické vyjádření.

³⁷ L. García Fernández (2006) tento význam označuje jako význam inchoativní (*aspecto incoativo*). Problematické opisných slovesných vazeb se ve španělské lingvistice věnují např. L. García Fernández (2006, 2011), z dřívějších studií o významu a užití opisných slovesných vazeb zmiňujeme zejména L. Gómeze Torregu (1970, 1988, 1999), F. Fernández de Castra (1999), R. Fenteho et al. (1977), J. Garcíu Gonzáleze (1992), A. Ylleroovou (1999).

esfuerzo, voluntariedad o decisión por parte de la entidad a la que hace referencia el sujeto" (L. García Fernández, 2006: 218).

Opisná slovesná vazba *echar(se) a + infinitiv* byla velmi často použita u sloves *rozesmát se* a *rozplakat se*, ve spojení s nimiž se často užívalo i vazby *ponerse a + infinitiv*.

- [140] Ale když tramvaj přijela, **rozesmála se** a chtěla se znovu rozběhnout ke dveřím našeho domu.

Pero cuando llegó el tranvía **se echó a reír** y trató de salir corriendo nuevamente hacia la puerta de nuestra casa.

(Milan Kundera, *Kniha smíchu a zapomnění*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2002.)

- [141] Potom **se** znovu **rozplakal**.

Y volvió a **echarse a llorar**.

(Milan Kundera, *Život je jinde*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2001.)

- [142] Zničehonic **se rozplakala**.

Sin más ni más **se puso a llorar**.

(Ivan Klíma, *Láska a smetí*, přeložila: Judit Romeu Labayen, Barcelona, 2007.)

- [143] Pak se **rozhovořila**, že by se oni dva měli opět zdůvěrnit, protože v tomto smutném světě nemají nikoho jiného než sami sebe.

Luego **comenzó a hablar** de que ellos dos debían volver a hablar con toda confianza, porque ninguno de ellos tenía a nadie más en este mundo.

(Milan Kundera, *Život je jinde*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2001.)

- [144] Jel jsem nedávno v Paříži taxíkem z jednoho konce města na druhý a taxíkář **se rozpovídal**.

No hace mucho cogí en París un taxi desde un extremo a otro de la ciudad y el taxista **se puso a charlar**.

(Milan Kundera, *Kniha smíchu a zapomnění*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2002.)

- [145] Pak našla slečna Barbora první hříbek a měla z toho dětinskou radost. **Rozpovídala se** a byla zase tak milá jako ráno.

Empezó a hablar y volvió a ser tan encantadora como por la mañana.

(Zdeněk Jirotka, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Praha, 2004.)

Užití těchto opisných slovesných vazeb se v případě výše uvede-
ných sloves dalo očekávat, neboť jak dokazují frekvenční analýzy zmí-
něných vazeb ve španělštině, nejčastější plnovýznamová slovesa s nimi
spojená jsou slovesa *llorar*, *reírse* (např. L. García Fernández, 2006). Vol-
ba opisné slovesné vazby však byla čistě nahodilá. Přestože u některých
sloves mohla jedna či druhá vazba převládat, nelze zobecnit, že by pře-
kladatelé pro vyjadřování ingresivních významů některého slovesa kon-
stantně užívali pouze jediné opisné slovesné vazby. Z toho důvodu jsme
dané výskyty ani nijak nekvantifikovali, neboť bychom se tím dobrali
pouze informace o tom, kolik překladatelů se v rámci námi vymezeného
množství textů rozhodlo užít tu či onu vazbu. Nutno však podotknout,
že v řadě případů byly ingresivní významy překládány možná až příliš
„stereotypně“ a dalo by se namítnout, že výchozí ingresivní význam byl
v překladu lexikálně ochuzen. To se týkalo zejména převádění ingresiv-
ních významů výše uvedených sloves vazbou *empezar a + infinitiv*, která
bývá z hlediska ingresivnosti považována za vazbu neutrální [srov. *za-
čít plakat :: rozplakat se*]. Náš výzkum v této souvislosti poodhalil (aniž
by to bylo naším primárním cílem), že volba této vazby byla velmi častá

v případě stylisticky příznakových a citově zbarvených sloves (*rozkdákat se, rozkecat se, rozeštkat se, rozkuckat se, rozvykládat se* apod.), jejichž významy byly převáděny rovněž slovesy spíše stylisticky neutrálními (srov. J. Levý, 1998: 139).

- [146] Když Francin obrátil stránku, tak se ty dvě bachraté lampy pohoršily nad každým pohybem, že hrozily zhasnutím, **rozkdákaly se** ty lampy, jako kdyby to byli ze spánku vyrušení dva velcí ptáci [...].

Cada vez que Francin giraba la página, los dos quinqués ventrudos, irritados con cada movimiento hasta el punto de que amenazaban con apagarse, **empezaban a chillar** como un par de grandes pajarracos despertados súbitamente [...].

(Bohumil Hrabal, *Postřižiny*, přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1976.)

- [147] Myšlenka mě strhla; **rozkecal** jsem se: [...].

Aquella idea me entusiasmó; **empecé a divagar**: [...].

(Milan Kundera, *Směšné lásky*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2000.)

- [148] Pak leželi vedle sebe a maminka nic neříkala a za krátkou chvílí se **rozeštkala** a štkala celou noc a její manžel se jí ani nedotkl [...].

Se quedaron acostados uno junto al otro y la mamá no dijo nada y al cabo de un rato **empezó a sollozar** y sollozó toda la noche y su marido ni la tocó [...].

(Milan Kundera, *Život je jinde*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2001.)

[149] Ale otec se **rozkuckal** a začal dávit.

Pero el padre **empezó a toser** y a ahogarse.
(Bohumil Hrabal, *Pábitelé*, přeložily: Eva Kruntorádová,
Núria Mirabet, Barcelona, 1996.)

[150] [...] **rozvykládal** se o dívce, kterou nedávno objevil a o niž už několik týdnů usiluje prý s velkou nadějí na úspěch.

[...] **empezó a hablarle** de una chica a la que había descubierto hacía poco tiempo y a la que trata de conquistar desde hace varias semanas, dijo, con grandes posibilidades de éxito.
(Milan Kundera, *Směšné lásky*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2000.)

Velmi často byl ingresivní význam signalizován pouze užitím jednoduchého času minulého, který vhodně koresponduje s dokonavostí jednotlivých ingresivních predikátů v češtině.

[151] Snažil jsem se Lucii přesvědčit slovy; **rozpovídal jsem se**; mluvil jsem patrně o tom, že ji mám rád a že láska znamená dát se jeden druhému se vším všudy; [...].

Intenté convencer a Lucie con palabras; **hablé** probablemente de que la quería y de que el amor significaba entregarse el uno al otro por completo; [...].
(Milan Kundera, *Žert*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1994.)

[152] Matka Clevisova se **rozesmála** a tleskala dceři: [...].

Mamá Clevis **se rio** y aplaudió a su hija: [...].
(Milan Kundera, *Knih smíchu a zapomnění*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2002.)

V některých případech byla ingresivnost vyjádřena také verbonominální vazbou.

- [153] „Lepší to nebude,“ zavrčel patolog namísto pozdravu a **rozkašlal** se.

Ya no quedará mejor – gruñó el patólogo en lugar de saludar, y **le dio un ataque de tos**.

(Miloš Urban, *Sedmikostelí: gotický román z Prahy*, přeložily: Luisa Rancaño, Núria Mirabet, Barcelona, 2005.)

- [154] A jak závozník, tak šofér se **rozesmáli**, tak, až se zakuckali, ale doktor pokračoval [...].

Tanto el jefe como el acompañante **soltaron una carcajada**, pero el profesor prosiguió [...].

(Bohumil Hrabal, *Svatby v domě*, přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1993.)

Poslední skupina respondentů těchto sloves byla převáděna buď modulací, slovesem s jiným významem, nebo opisem.

- [155] [...] skoro se **rozslzeli** tou smutnou písní, že... všechno je pryč, z té lásky nezbyl mi klíč [...].

[...] todos cantaban, emocionados, una canción tan triste que **casi les brotaban lágrimas**... luego todo se acabó, mi gran amor me abandonó [...].

(Bohumil Hrabal, *Svatby v domě*, přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1993.)

- [156] Prokop se dal strhnout, **rozpovídal se**, zapomněl na okamžik dívat se na princeznu [...].

Prokop se dejó llevar, **pegó la hebra**, se olvidó por un instante de contemplar a la princesa, [...].

(Karel Čapek, *Krakatit*, přeložila: Patricia Gonzalo de Jesús, Madrid, 2010.)

Rozkřiknout se a rozplakávat

K ingresivnímu významu mohou být v některých případech přidruženy i významy další, doplňující. V rámci korpusu jsme se s tímto případem setkali např. u sloves *rozkřiknout se* a *rozplakávat*. Sloveso *rozkřiknout se* oproti slovesu *rozkřičet* implikuje navíc ještě krátký, momentální (semelfaktivní) děj. S vyjádřením obou sémantických rysů (ingresivnost a semelfaktivnost) jsme se dosud nesetkali, ba naopak jednotlivé respondenty byly ve všech případech totožné s významem slovesa *rozkřičet se*.

[157] Jak se opovažuješ nosit mi takovou drobotinu, **rozkřikla se** Acatu a vyhodila rybky z domu.

¡Cómo te atreves a traerme esta menudencia! – **gritó** Acatu y arrojó los peces fuera de la casa.

(Oldřich Kašpar, *Kojot a oposum a jiné mexické pohádky*, přeložila: Ludmila Holková, Praha, 2006.)

[158] Nevím, **rozkřikl** se doktor nesvým hlasem a **práskl** dveřmi.

¡No lo sé! – **gritó** el doctor con una voz extraña, y **dio un portazo**.

(Karel Čapek, *Krakatit*, přeložila: Patricia Gonzalo de Jesús, Madrid, 2010.)

Výše uvedené opět nepřímou potvrzuje hypotézu, že kumuluje-li derivačně české sloveso více významů povahy slovesného děje, pak v překladu mnohdy tyto drobné významové nuance zůstávají nepostiženy, neboť srovnatelné výrazové prostředky ve španělštině k dispozici nejsou. Jiné, např. lexikální vyjádření těchto významů by mohlo text obsahově zatížit.

K významu slovesa *rozplakávat se* je zase, oproti slovesu *rozplakat se*, sekundárně přidružen význam obvykle vykonávaného (habituálního) děje. V korpusu jsme se však se slovesem *rozplakávat se* nasetkali, dané sloveso bylo užito pouze bez zájmena *se*, kdy naopak nabylo významu rezultativního (kauzativního). Těmito vazbami jsme se my blíže nezabývali, v české romanistice se jim v kontrastivním pohledu věnovali např. P. Čermák a P. Štichauer (2010).

[159] Kamila pochopila, že je v jejím smutku síla, o níž netušila, která Klímu přitahuje, rozněžňuje i **rozplakává**.

Kamila comprendió que había en su tristeza una fuerza desconocida que atraía, enternecía y **hacía llorar** a Klíma.
(Milan Kundera, *Valčík na rozloučenou*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2006.)

3.4.2.1.2 Ingresivní slovesa s prefixem *roz-*, u nichž je valenční pozice podmětu obsazena životným nebo neživotným substantivem (slovesa pohybu)

Další velkou skupinu sloves s ingresivním významem představují slovesa označující pohyb (*rozjet se*, *rozběhnout se*). Tato skupina sloves se objevovala jak s podmětem životným, tak i neživotným. Ingresivní význam byl silněji patrný při obsazení podmětové pozice substantivem rodu životného. Oproti slovesu *rozběhnout se* jsme však v případě slovesa *rozjet se* ani jednou nezaznamenali užití opisné slovesné vazby vyjadřující ve španělštině počátek slovesného děje ([160]–[162]). Daný význam byl nejčastěji vyjadřován modulací slovesy *salir*, *partir*, *ir*:

Rozjet se

[160] Poslední den tatínkova života jsme **se** s Petrem **rozjeli** do nemocnice hned ráno.

El último día de la vida de mi padre, Petr y yo **salimos** para el hospital a primera hora de la mañana.
(Ivan Klíma, *Láska a smetí*, přeložila: Judit Romeu Labayen, Barcelona, 2007.)

- [161] Chtěla nejdřív napsat na zdejší hřbitovní správu, ale pak si uvědomila, jak nekonečná a marná je korespondence s úřady, a **rozjela se** sem.

Lo primero que se le ocurrió fue enviar una carta a la administración del cementerio, pero pensó en lo interminable e inútil que era la correspondencia con las instituciones y decidió **ir** personalmente.
(Milan Kundera, *Směšné lásky*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2000.)

- [162] Nařídila, aby byla připravena modrá limuzína, svěřila malého Milana pečlivé ošetřovatelce a **rozjela se** do Prahy.

Mandó que prepararan la limusina azul, dejó al pequeño Milan en manos de la cuidadosa enfermera y **partió** para Praga.
(Zdeněk Jirotka, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Praha, 2004.)

Rozběhnout se

- [163] Pan Carson **se rozběhl** po světnici.

El señor Carson **se puso a recorrer** la habitación.
(Karel Čapek, *Krakatit*, přeložila: Patricia Gonzalo de Jesús, Madrid, 2010.)

[164] **Rozběhl se** za ní.

Prokop **echó a correr** tras ella.

(Karel Čapek, *Krakatit*, přeložila: Patricia Gonzalo de Jesús, Madrid, 2010.)

[165] Teď zasekl srp do krtiny, vyskočil a **rozběhl se** zděšeně do polí.

Entonces clavó la hoz en una madriguera de topos, dio un salto, y **empezó a correr** por los campos, asustado.

(Bohumil Hrabal, *Pábitelé*, přeložily: Eva Kruntorádová, Núria Mirabet, Barcelona, 1996.)

Dalšími respondenty byly užití základového slovesa v jednoduchém čase minulém (*correr*) nebo modulace jiným slovesem.

[166] Jeden ze starých pánů **se** k němu **rozběhl** a pes se na něho překvapeně díval.

Uno de los ancianos **corrió** hacia él y el perro lo miró sorprendido.

(Milan Kundera, *Valčík na rozloučenou*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2006.)

[167] **Rozběhla jsem se** do pokoje, pan Martin běžel za mnou, křičela jsem, ani jsem si neuvědomila, že už za touto zdí zasedá správní rada pivovaru.

Yo me precipité al comedor, con el señor Myclík detrás, grité a pleno pulmón sin pensar que en la sala contigua estaba reunido el consejo de administración de la cervecería.

(Bohumil Hrabal, *Postřižiny*, přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1976.)

Jinou možností byla opisná vyjádření typu *salir/acercarse corriendo*, u nichž bychom však již mohli uvažovat o kongruenci tohoto respondentu s významem českého slovesa *vyběhnout*, které spíše nežli začátek slovesného děje implikuje směr pohybu (*běžet ven*).³⁸

[168] Ale když tramvaj přijela, rozesmála se a chtěla **se** znovu **rozběhnout** ke dveřím našeho domu.

Pero cuando llegó el tranvía se echó a reír y trató de **salir corriendo** nuevamente hacia la puerta de nuestra casa. (Milan Kundera, *Kniha smíchu a zapomnění*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2002.)

[169] Brzy nato, když se zvečera anebo spíš v noci vracela domů, spatřila na druhé straně ulice mě, jak se opírám o sloup lucerny, **rozběhla** se za mnou, ale já se jí rozplynul před očima.

Poco después, una tarde, o más bien una noche que regresaba a casa me vio al otro lado de la calle, apoyado en una farola, y **se me acercó corriendo**, pero yo me desvanecí ante sus ojos.

(Ivan Klíma, *Láska a smetí*, přeložila: Judit Romeu Labayen, Barcelona, 2007.)

Již jsme uvedli, že slovesa typu *rozjet se* a *rozběhnout se* mohou být užita i ve spojení s neživotnými podměty (*vlak se rozjel*, *průmysl se rozjel*). V těchto případech jsme zaznamenali, že převládajícím výrazovým prostředkem, jímž byl daný význam vyjadřován ve španělštině, byla modulace jiným slovesem.

³⁸ Srov. analogická vyjádření pro *vběhnout* → *entrar corriendo*, *vyběhnout (nahoru)* → *subir corriendo*, *přeběhnout* → *atravesar corriendo*. Daná problematika je velice zajímavá, dalo by se na ni nahlédnout pohledem L. Talmyho (1985, cit. z V. Demonte, 1991: 18) typologie tzv. *lenguas de marco satelital* a *lenguas de marco verbal*. Ovšem vzhledem k zaměření této práce pouze na problematiku povahy slovesného děje se jí blíže zabývat nemůžeme.

[170] Dívka usedla a auto se rozjelo.

La chica se sentó y el coche **se puso en marcha**.

(Milan Kundera, *Směšné lásky*, přeložil:

Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2000.)

[171] Xaver naskočil rychle do vlaku, a to už stařec zvedl lucernu do výše, z jiného konce peronu se ozval táhlý zvuk trubky a vlak se rozjel.

Xavier saltó rápidamente al tren cuando el anciano levantaba ya la linterna; desde el otro extremo del andén se oyó el prolongado sonido de un silbato y el tren **arrancó**.

(Milan Kundera, *Život je jinde*, přeložil:

Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2001.)

[172] **Věci se** nakonec **rozběhly** svým vlastním loudavým, ale jistým tempem, venkovanka byla už dávno nahá, ležela v objetí s nějakým mužem a ostatní se rozptýlili do ostatních pokojů.

Finalmente **las cosas cogieron su ritmo** propio, lento pero seguro, la chica de provincias hacía tiempo que estaba desnuda, abrazada a uno de los hombres y los demás se repartieron por las demás habitaciones.

(Milan Kundera, *Kniha smíchu a zapomnění*, přeložil:

Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2002.)

Z předchozích analýz vyplývá, že povaha jednotlivých respondentů je velice rozmanitá i v případě, kdy je daný význam povahy slovesného děje gramatikalizován v obou jazycích. Nelze jednoznačně říci, že je-li význam ingresivnosti gramatikalizován také ve španělštině, znamená to, že všem českým ingresivním slovesům automaticky odpovídá jedna z ingresivních opisných slovesných vazeb ve španělštině. Nalezené příklady vypovídají spíše o respondenci na úrovni několika prototy-

pických sloves (např. *rozesmát se*, *rozplakat se*). Povaha jednotlivých respondentů se však rozrůžňuje např. v případě sloves citově zabarvených (*rozkuckat se – empezar a toser*) nebo sloves pohybu (*rozjet se – arancar*), u nichž se ingresivní význam může jevit z hlediska významu celého komunikátu jako sekundární.

Domníváme se, že užití prototypických výrazových prostředků určitého významu povahy slovesného děje, v tomto případě ingresivnosti, je vázáno též na sémantiku daného plnovýznamového slovesa a dále na sémantiku jeho valenčních komplementů. Jako příklad zde můžeme uvést sloveso *rozjet se* v kombinaci s neživotným podmětem, jež v námi analyzovaných příkladech prostřednictvím některé z ingresivních opisných slovesných vazeb vyjádřeno nebylo. S podobnými sémantickými restrikcemi se ostatně občas setkáváme i v češtině. Uvedme např. význam distributivnosti, kterému jsme se věnovali v kapitole 3.2.5 a který může být rovněž u některých českých sloves derivačně nevyjádřitelný – srov. např. *zavírala skříňky jednu po druhé* → *pozavírala skříňky jednu po druhé*, ale *koupala jedno dítě po druhém* → *pokoupala jedno dítě po druhém* (?).

Výše uvedené se do jisté míry vhodně doplňuje s kvantifikační analýzou D. Kratochvílové (2015: 173), která významy počáteční fáze slovesného děje studovala na překladech ze španělštiny do češtiny a došla k závěru, že: „[...] volba českého respondenta byla závislá také na typu plnovýznamového slovesa, které se v konstrukci [pozn. opisné slovesné vazbě] vyskytovalo. Předchozí zkoumání jasně prokázala, že například předpona *roz-* byla velmi často užívána pro překlad vazeb, v nichž se objevovaly infinitivy *llorar*, *reír* a *llover*, a to bez velkého ohledu na to, o jakou konkrétní perifrázi šlo.“

V neposlední řadě je při analýzách tohoto typu nutné přihlídnout také k vlivu překladatelova idiolektu a k jeho vlastní volbě optimální varianty.

3.4.2.1.3 Ingresivní slovesa s prefixem *roz-*, u nichž je valenční pozice podmětu obsazena neživotným substantivem

Pro jiná slovesa s ingresivním významem je charakteristické, že se vyskytují ve valenci s neživotným podmětem. Příkladem jsou slovesa typu *rozeznít se*, *rozsvítit se*, *rozhořet se*, příp. jejich citově zbarvená synonyma (*rozbzučet se*, *rozdoutnat se*).

- [173] Potlesk dodal Jaromilovi smělosti, takže druhou báseň četl ještě s větší jistotou než první a vůbec mu nevadilo, že **se** najednou **rozžaly** v jeho blízkosti dva velké reflektory, ozářily ho a deset metrů od něho **se rozbzučela** kamera.

El aplauso le dio coraje, de forma que el segundo poema lo leyó aún con mayor soltura que el primero y no le importó para nada que se **encendieran** cerca de él dos grandes reflectores, lo iluminaran y a diez metros de distancia **zumbase** la cámara.

(Milan Kundera, *Život je jinde*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2001.)

- [174] Když ucítla poprvé synova bloudící ústa, jak se přísála k jejímu prsu, **rozdoutnalo se** jí sladké chvění uprostřed ňadra [...].

Quando sintió por vez primera la boca errante del hijo que se adhería al pezón, un dulce temblor se **despertó** en medio del pecho [...].

(Milan Kundera, *Život je jinde*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2001.)

- [175] Automobilem **se rozezněla** hlasitá hudba.

Dentro del coche **resonó** la música a todo volumen.

(Milan Kundera, *Valčík na rozloučenou*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2006.)

- [176] Každých pět minut otrásla stavením detonace z vojenského cvičiště a v kredenci **se rozezvučely** všechny hrníčky a talířky.

Cada cinco minutos una detonación del campo de maniobras sacudía la casa, y dentro de la vitrina **resonaban** todos los platitos y vasitos.

(Bohumil Hrabal, *Pábitelé*, přeložily: Eva Kruntorádová, Núria Mirabet, Barcelona, 1996.)

U mnoha z těchto sloves nebyl počátek slovesného děje nijak explicitován, protějškem bylo často základové sloveso v minulém čase. Na druhou stranu nemůžeme dané tvrzení generalizovat, neboť v několika příkladech byla i u těchto sloves ingresivnost vyjádřena některou opisnou slovesnou vazbu. Nezřídka překladatelé akcentovali jiný význam PSD, jako např. v ukázce [178], v níž je opisnou slovesnou vazbou postižen význam opakovaného děje, zatímco význam ingresivnosti vyjádřen není.

- [177] Zatím **se oheň** pěkně **rozhořel** a kouř nás už tolik neobtěžoval.

Mientras tanto, el fuego **había comenzado a arder** de nuevo y ya no nos molestaba tanto el humo.

(Zdeněk Jirotka, *Saturnin*, přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Praha, 2004.)

- [178] [...] na počest tohohle mého slavného a úspěšného vjezdu do života se **rozdrnčely** i telefony, [...], teď se staniční budova **znovu roztrásla**, maličko sebou pohnula v základech [...].

[...] oí cómo en honor de mi glorioso y exitoso ingreso en la vida **se ponían a sonar** los teléfonos, [...], ahora

el edificio de la estación **volvió a temblar**, se movieron un poquito sus cimientosa.

(Bohumil Hrabal, *Ostře sledované vlaky*, přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1997.)

3.4.2.1.4 Sloveso *nadejít* v kontrastivní perspektivě

Ingresivnost jsme sledovali také u jiných sloves, než jsou ta s předponou *roz-*. Jako zástupce jsme zvolili sloveso *nadejít*. Korpusovou analýzou jsme zjistili, že se toto sloveso v ingresivním významu v češtině typicky vyskytuje jako sloveso transitivní se substantivním subjektem neživotného rodu: čas, den, chvíle, okamžik, doba, hodina, večer, noc.³⁹ Přítomnost substantiva životného vyloučená není, ovšem v takovém případě české sloveso přibírá ještě zvrtné zájmeno *si* a ingresivní význam je zpravidla blokován ve prospěch významu směrového (srov. *Děti si nadešly* [např. *tomar un atajo*], *aby si zkrátily cestu.*), který není předmětem výzkumu v této práci. Kolokace typu *nadejít + čas* aj. lze považovat za svým způsobem ustálené, ingresivní význam se u nich podle našeho názoru prolíná s významem pohybu. To má následně vliv na volbu příslušného překladového respondentu. Ingresivní význam vyjadřovaný slovesem *nadejít* byl v překladech české beletrie do španělštiny nejčastěji modulován slovesem pohybu *llegar* (*el momento*, *el día*, *la hora* apod.), okrajově i slovesem jiným, jako např. *venir*, *sobrevenir*, *acercarse*. Můžeme si všimnout, že překladatelé většinou upřednostňují explicitaci významu pohybu inherentně implikovaného základovým slovesem *jít*, sekundární ingresivní význam bývá zpravidla implicitován.

³⁹ Substantiva jsou seřazena podle frekvence v korpusu ČNK (konz.: 9. 7. 2016). Vzhledem k tomu, že je možno daného slovesa v češtině užít rovněž ve významu směrovém, nebudeme udávat údaje o frekvenci tohoto slovesa a všech jeho komplementů, neboť bychom museli jednotlivé výskyty protřítit ručně, což by pro náš výzkum bylo časově náročné a svým způsobem i nepotřebné.

- [179] [...] až **nadejde** její čas, bude se dívat v samou zář
Boha [...].

[...] un día, cuando **llegara** su hora, miraría el rostro
del mismo Dios [...].

(Bohumil Hrabal, *Městečko, kde se zastavil čas*,
přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1995.)

- [180] [...] ale když **nadešel** nový večer a ona se podívala
na nebe [...].

[...] pero cuando **se acercó** la nueva noche y volteó
al cielo [...].

(Oldřich Kašpar, *Kojot a oposum a jiné mexické pohádky*,
přeložila: Ludmila Holková, Praha, 2006.)

- [181] A tak tito nepatrní jsou jen předchůdci onoho věku,
který **nadejde**.

Y ésos son solamente los precursores de la nueva época
que **va a venir**.

(Bohumil Hrabal, *Morytáty a legendy*, přeložily:
Núria Mirabet, Luisa Rancaño, Barcelona, 1976.)

Další možnou překladatelskou strategií je modulace stavovým slovesem *ser + el momento de / hora de*. S tímto řešením jsme se v překladech české beletrie setkali pouze jednou, jeho lehce vyšší frekvenci lze konstatovat v textech publicistických a zpravodajských (*Syndicate a PressEurop*).

- [183] [...] taky mi to připadalo, jak od nás chodili z hotelu
Paříž každý den rozjaření hosté, když **nadešel** jejich čas,
nebo byla zavírací hodina.

[...] me hacía recordar cuando cada día se iban divertidos los huéspedes de nuestro hotel París, cuando ya **era su hora** o la hora **de** cierre.

(Bohumil Hrabal, *Obsluhoval jsem anglického krále*,
přeložili: Jitka Mlejnková, Albert Ortiz, Barcelona, 1989.)

ZÁVĚR

V předchozích analýzách jsme se zaměřili na kontrastivní výzkum deseti vybraných významů povahy slovesného děje, které byly voleny tak, aby zastupovaly jednak významy počáteční fáze slovesného děje (*inchoativnost, ingresivnost*), jednak průběh slovesného děje (*delimitativnost, perdurativnost, exhaustivnost, saturativnost, distributivnost*) a v poslední řadě také koncovou fází slovesného děje (*terminativnost, finitivnost, egresivnost*). K některým z těchto významů byly ještě přidruženy významy další, komplementární, a to zpravidla významy vyjadřující kvalitu, kvantitu nebo intenzitu slovesného děje, jak jsme blíže specifikovali v jednotlivých dílčích kapitolách. Při vymezení výše uvedených významů povahy slovesného děje jsme vycházeli z českého jazyka, v němž jsou vyjadřovány prostřednictvím derivačních prefixů připojených k významům základového slovesa. Jako základové sloveso jsme označovali sloveso, které je nositelem základního významu daného slovesa a které je vzhledem k výše uvedeným významům PSD neutrální, nepříznačové (např. *pracovat, běžet, smát se*). Z každé skupiny jsme přesně specifikovaným korpusovým dotazem vybrali několik prototypických deverbálně derivovaných českých sloves zastupujících příslušný význam PSD. Některá slovesa jsme zvolili i proto, že je jako hlavní nositele daného významu označovaly některé z námi použitých sekundárních pramenů – zejména N. Nübler (2017), dále okrajově též L. Veselý (2014) nebo F. Štícha (2013). Naším hlavním cílem bylo popsat charakter překladových protějšků výše uvedených významů povahy slovesného děje ve španělštině a možnosti a meze jejich vzájemné response. Zaměřili jsme se rovněž na detailní analýzu kontextů, v nichž jsou dané významy nejvíce produktivní, na povahu kontextů, v nichž mohou být dané významy PSD buď blokovány ve prospěch významů jiných (např. *dobře se vyspat – vyspat se s někým; proběhat celou noc – proběhat ponožky*), nebo oslabovány (např. *děti došly do cíle – došly provazy*), a konečně také na možnosti, kdy se k centrálnímu významu PSD může periferně přidružit význam další (např. *dočíst – dočítat*).

Jedním z prvních podstatných zjištění bylo, že **řada významů** povahy slovesného děje **nebývá** v češtině konstantně **implikována jedním exponentem** – např. nositeli ingresivních významů může být v češtině zhruba devět různých předpon. **Stejné exponenty** naopak **nemusejí být nositeli** výhradně **jednoho významu** – např. prefix *pro-* může slovesný děj determinovat významem perdurativním (*promluvit celé odpoledne*) nebo významem ingresivním (*svědek nakonec promluvil*). **Přítomnost** potenciálního **nositele dané povahy slovesného děje** přítom zároveň **nemusí** vždy **signalizovat význam povahy slovesného děje** a v řadě případů jsou jednotlivé významy aktivovány toliko v prototypickém obsazení valenčních pozic kontextového okolí daného predikátu (např. *vyspat se s někým* – *vyspat se dosyta*). Tyto specifické vlastnosti české povahy slovesného děje velice silně zvyšovaly množství potenciálních respondentů v jazyce typologicky odlišném (španělštině), který má navíc danou kategorii založenou na naprosto jiném základě, jak jsme ukázali zejména v kapitole 1.2. To bylo ostatně i důvodem, proč jsme se nakonec rozhodli neanalyzovat všechny významy povahy slovesného děje, jež může české sloveso vyjadřovat, a proč jsme se omezili „pouze“ na výše uvedených deset významů, jejichž analýza se jevila jako nejzajímavější pro další zkoumání.

Jedním z hlavních závěrů této práce je potvrzení hypotézy, že charakter překladových protějšků těchto sloves ve španělštině je velice variabilní, a to dokonce i v případech, kdy jsou významy PSD ve španělštině gramatikalizovány (např. ingresivnost nebo terminativnost), a kdy by se tak teoreticky dala předpokládat relativně symetrická a jednoznačná *responde* konstituentů příslušných významů. Pro přehlednost jsme závěry, které vplynuly z dílčích kapitol věnovaných jednotlivým významům PSD (3.2–3.4), shrnuli do následujících třech tabulek, jež krátce okomentujeme.

Tabulka č. 8 – Průběh slovesného děje

Typ povahy slovesného děje	Sémantická charakteristika daného významu povahy slovesného děje	Orientační typologie vybraných respondentů nalezených v korpusu	
delimitativa	trvání slovesného děje	základové sloveso	posnídat → <i>desayunar</i>
	kvantita slovesného děje	základové sloveso + lexikálně vyjádřené trvání slovesného děje	[rychle] poobědvat → <i>almorzar rápidamente</i>
	kvalita slovesného děje	základové sloveso + lexikálně vyjádřená kvalita slovesného děje	[výborně] si pobesedovat → <i>tener una charla agradable</i>
perdurativa	trvání slovesného děje	základové sloveso	probloumat → <i>vagar</i>
		vazba <i>pasar</i> + <i>gerundium</i>	prodebatovat [celou noc] → <i>pasar [toda la noche] discutiendo</i>
	intenzita slovesného děje	<i>pasar</i> + adverbialní sousloví	probdít [celou noc] → <i>pasar [toda la noche] en vela</i>
exhaustiva	trvání slovesného děje s důrazem na explicitaci závěrové situace	derivované sloveso	ubodat → <i>apuñalar</i>
		<i>matar</i> + explicitace způsobu konce slovesného děje	ukopat → <i>matar a patadas</i>
	konec slovesného děje implikující vyčerpání nebo smrt	základové sloveso + <i>hasta</i>	upracovat se → <i>trabajar hasta morir</i>
		základové sloveso	ukolébat [někoho] → <i>cunar</i>

Typ povahy slovesného děje	Sémantická charakteristika daného významu povahy slovesného děje	Orientační typologie vybraných respondentů nalezených v korpusu	
saturativa	trvání slovesného děje kvalita slovesného děje (uspokojení)	vazba <i>hartarse de</i> + infinitiv	<i>vysmát se</i> → <i>hartarse de reír</i>
		základové sloveso + lexikálně vyjádřená kvalita slovesného děje	[dobře] <i>se vyspat</i> → <i>dormir bien</i> <i>vynadívat se</i> → <i>estar harto de mirar</i>
		základové sloveso	<i>vykřičet se</i> → <i>gritar</i>
distributiva	trvání slovesného děje násobenost uvnitř slovesného děje	základové sloveso	<i>pootevřít</i> → <i>abrir</i> <i>povraždit</i> → <i>asesinar</i>

Tabulka č. 9 – Konec slovesného děje

Typ povahy slovesného děje	Sémantická charakteristika daného významu povahy slovesného děje	Orientační typologie vybraných respondentů nalezených v korpusu	
terminativa	průběh a konec slovesného děje	základové sloveso	propracovat → <i>elaborar</i>
	kvantita slovesného děje kvalita slovesného děje	základové sloveso + lexikálně vyjádřená kvalita slovesného děje	promyslet → <i>tener algo muy pensado</i> propít [výplatu] → <i>gastar todo el sueldo</i>
finitiva	konec slovesného děje	opisná slovesná vazba	dovyprávět → <i>terminar de contar</i>
		základové sloveso + lexikálně vyjádřený konec slovesného děje	dočíst → <i>leer hasta final</i>
		základové sloveso s významem konce slovesného děje + substantivum	dozpívat → <i>terminar la canción</i>
		základové sloveso s významem konce slovesného děje	domluvit → <i>terminar</i>
		základové sloveso	dohořet → <i>extinguir</i>
		derivované sloveso	vykrváctet → <i>desangrar</i>
egresiva	konec slovesného děje „odbytý“ slovesný děj, občas i negativní nádech	základové sloveso	odvysílat → <i>emitir</i>

Tabulka č. 10 – Začátek slovesného děje

Typ povahy slovesného děje	Sémantická charakteristika daného významu povahy slovesného děje	Orientační typologie vybraných respondentů nalezených v korpusu	
inchoativa	začátek slovesného děje	základové sloveso v jednoduchém čase minulém	promluvit → <i>hablar</i>
	kvantita slovesného děje	verbonominální vazba	zakřičet → <i>dar un grito</i>
		opisná slovesná vazba	
ingresiva	začátek slovesného děje	opisná slovesná vazba	rozplakat se → <i>echarse a llorar</i> rozhovořit se → <i>comenzar a hablar</i>
		základové sloveso v jednoduchém čase minulém	rozpovídat se → <i>hablar</i> rozjet se → <i>salir</i>
		základové sloveso	dohořet → <i>extinguir</i>
		verbonominální vazba	rozkašlat se → <i>dar un ataque de tos a alguien</i>

Všechny námi studované významy PSD měly společné to, že jsou ve španělštině vyjádřitelné i „pouhým“ **základovým slovesem**. Tuto skutečnost si vysvětlujeme tím, že překladatelé někdy mívají sklon k zobecňování a neutralizování svých překladů, jak ostatně již poznamenal J. Levý. Náš korpus se opírá o příklady z celkem 25 titulů od 9 autorů, které byly přeloženy 16 překladateli (viz dále).

1. Čapek Karel: *Kniha apokryfů*,
přeložila: Ana Orozco de Falbr, Praha, 1962.
2. Čapek Karel: *Krakatit*,
přeložila: Patricia Gonzalo de Jesús, Madrid, 2010.
3. Fučík Julius: *Reportáž psaná na oprátce*,
přeložila: Libuše Prokopová, Kolumbie, 1978.
4. Hrabal Bohumil: *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*,
přeložily: Clara Janés, Jana Stancel, Barcelona, 1989.
5. Hrabal Bohumil: *Kdo jsem*,
přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1989.
6. Hrabal Bohumil: *Městečko, kde se zastavil čas*,
přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1995.
7. Hrabal Bohumil: *Morytáty a legendy*,
přeložily: Núria Mirabet, Luisa Rancaño, Barcelona, 1976.
8. Hrabal Bohumil: *Obsluhoval jsem anglického krále*,
přeložili: Jitka Mlejnková, Albert Ortiz, Barcelona, 1989.
9. Hrabal Bohumil: *Ostře sledované vlaky*,
přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1997.
10. Hrabal Bohumil: *Pábitelé*,
přeložily: Eva Krontorádová, Núria Mirabet, Barcelona,
1996.
11. Hrabal Bohumil: *Postřižiny*,
přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1976.
12. Hrabal Bohumil: *Příliš hlučná samota*,
přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1990.
13. Hrabal Bohumil: *Svatby v domě*,
přeložila: Monika Zgustová, Barcelona, 1993.
14. Jirotka Zdeněk: *Saturnin*,
přeložil: Eduardo Fernández Couceiro, Praha, 2004.
15. Kašpar Oldřich: *Kojot a oposum a jiné mexické pohádky*,
přeložila: Ludmila Holková, Praha, 2006.
16. Klíma Ivan: *Láska a smetí*,
přeložila: Judit Romeu Labayen, Barcelona, 2007.
17. Kundera Milan: *Kniha smíchu a zapomnění*,
přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2002.

18. Kundera Milan: *Nesmrtelnost*,
přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1998.
19. Kundera Milan: *Nesnesitelná lehkost bytí*,
přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1985.
20. Kundera Milan: *Směšné lásky*,
přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2000.
21. Kundera Milan: *Valčík na rozloučenou*,
přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2006.
22. Kundera Milan: *Žert*,
přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1994.
23. Kundera Milan: *Život je jinde*,
přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 2001.
24. Škvorecký Josef: *Hříchy pro pátera Knoxe*,
přeložila: Anita Gómez de Cardenas, Barcelona, 1999.
25. Urban Miloš: *Sedmikostelí: gotický román z Prahy*,
přeložily: Luisa Rancaño, Núria Mirabet, Barcelona, 2005.

Zjistili jsme, že převod některého z významů povahy slovesného děje prostřednictvím základového slovesa je strategií, která není vlastní pouze jednomu dílu nebo idiolektu jednoho překladatele. Z toho důvodu se domníváme, jak jsme již naznačili na několika místech v předchozím textu, že určité významy PSD mohou být v některých kontextech vnímány jako akcesorní, přidaná složka daného komunikátu. Naši domněnku posiluje také skutečnost, že se s tímto způsobem převodu v beletristických textech setkáváme i v případech, kdy španělština disponuje nějakým systémovým prostředkem umožňujícím daný význam PSD vyjádřit. Zde máme na mysli např. opisné slovesné vazby u některých významů počáteční fáze slovesného děje (*rozpovídat se* → *hablar*). Užití základového slovesa jakožto respondentu významu PSD nás naopak nepřekvapilo u významů egresivních (*odvysílat* → *emitir*) a distributivních (*povraždit* → *asesinar*), neboť tyto významy považujeme za natolik specifické, že jsme podobný výsledek očekávali. Sklon k zobecňování a neutralizaci v překladových textech jsme zaznamenali rovněž v kontextech, v nichž bylo sloveso determinované nějakým významem PSD zároveň slovesem stylisticky silně příznakovým (*rozkdákat se, odzvracet*).

V těchto případech byl daný význam PSD buď zachován, či nikoliv, a navíc v převažující většině příkladů bylo k převodu významu daného děje užíváno slovesa stylisticky neutrálního.

Další velká skupina respondencí byla založena na **lexikálním vyjádření** daného významu PSD opisem nebo vhodným adverbialním komplementem. S tímto typem response jsme se setkali zejména u významů trvání slovesného děje, k nimž byl sekundárně přidružen další kvalitativně-quantitativní atribut: delimitativa, saturativa a částečně též finitiva a terminativa.

V několika případech náš výzkum prokázal určité tendence k **analytickému vyjadřování** některých významů, jež čeština může vyjádřit synteticky. Takový typ respondencí jsme zaznamenali u významu perdurativního (*propít celou noc – pasar la noche bebiendo*) a dále u významů exhaustivních (*ubodat někoho – matar a puñaladas, ukopat – matar a patadas*). Tato analytičnost byla patrná také u některých významů postihujících počáteční a koncovou fázi slovesného děje, pro niž španělština disponuje poměrně rozsáhlým souborem ustálených výrazových prostředků přemorfologické povahy (*zakřičet – dar un grito, rozkašlat se – dar un ataque de tos*), přičemž užití analytické, zpravidla verbonominální vazby lze považovat za vhodný prostředek pro vyjádření přidruženého významu kvantity slovesného děje (zejména u inchoativ).

Jedním z posledních typů respondentních prostředků bylo užití **opisné slovesné vazby**. Tento typ response převládal podle očekávání v případech, v nichž španělština disponovala opisnými slovesnými vazbami k vyjádření daného významu (ingresiva a finitiva). Na druhou stranu, jak jsme již poznamenali výše, rovněž u ingresiv a finitiv jsme se setkali s tím, že daného prostředku užito nebylo, ať už z důvodu subjektivního (spjatého s volbou konkrétního překladatelského řešení), jež je možno v tomto typu analýz jen obtížně vystopovat, nebo z důvodu zcela objektivního, jímž může být např. skutečnost, že některé významy jsou ve španělštině natolik lexikalizované, že pro jejich vyjádření tento jazyk disponuje samostatným slovesem (*dohořet → extinguir*).

Z našich analýz dále vyplynulo, že vnitřní systém jednotlivých významů PSD nelze v češtině a ve španělštině tak úplně srovnávat, neboť jeho fungování je podřízeno uspořádání vztahů, které v rámci daného

jazyka pro danou kategorii existují. Zdá se nám, že povaha slovesného děje je v každém z jazyků založena na jiných principech. Přikláníme se k tomu, že v obou jazycích jde o kategorii sémantickou, přičemž vyjadřování jednotlivých sémantických atributů je v češtině možné prostřednictvím velmi propracovaného systému derivačních afixů. To vede k tomu, že je v češtině dané kategorii věnována poměrně velká pozornost, ostatně stejně jako příbuzné kategorii vidu (aspektu), jíž je sice vlastní podobný typ výrazových exponentů, povahu slovesného děje je však nutné od ní v češtině odlišit. Systém výrazových prostředků ve španělštině, jimiž lze systematicky vyjadřovat významy povahy slovesného děje, není primárně založen na derivačních prostředcích. Nejsilnější spektrum nositelů významů PSD lze ve španělštině vztáhnout na prostředky analytické povahy, zejména na opisné slovesné vazby, případně na vazby verbonominální, na jejichž základě je možno vymezit několik pro španělštinu typických modifikací slovesného děje. Množství těchto modifikací se oproti češtině liší. Jak navíc vyplynulo z našeho výzkumu, často i ty významy, jenž se vyskytují v obou jazycích a jeví se jako srovnatelné (počátek a konec slovesného děje), nejsou zcela obsahově totožné. To byl případ jak počáteční fáze slovesného děje, která je v češtině mnohdy obohacena o sém kvantity slovesného děje (inchoativa: *zakřičet* [krátce]), tak i koncové fáze slovesného děje, k níž bývá někdy přidružen význam kvality slovesného děje (terminativa: *promyslet něco* [dobře od začátku do konce]). Španělské opisné slovesné vazby nositeli těchto významů nebývají, jejich užívání je založeno na jiných vlastnostech.

Dále jsme zjistili, že jsou v češtině příslušné významy PSD často velmi silně podřízeny konfiguraci kontextového okolí, jako např. v případech, kdy odlišná syntaktická konfigurace predikátových komplementů může význam centrálně přisuzovaný určitému slovesu oslabit či zablokovat. Jako příklad můžeme uvést slovesa, která jsme analyzovali jako tzv. slovesa perdurativní (*prospat, propracovat*). Perdurativnost přitom byla podporována zejména časovou delimitací doby, po níž děj trval (v akuzativu: *prospat, propracovat celý den*). Jiné obsazení valenčních pozic však může podporovat odlišnou interpretaci, např. terminativní (*propracovat něco k dokonalosti*), což svědčí o silné vazbě sé-

mantiky českých slovesných předpon na kontextové okolí slovesa, jež může někdy vést až k jejich postupnému sémantickému vyprazdňování a lexikalizaci příslušných slovesných predikátů. To se kontrastivně může projevat i tím, že řada deverbálně derivovaných českých sloves disponuje ve španělštině samostatnými slovesy (*propracovat něco nějak – profundizar, precisar, perfeccionar*). Tak se zároveň potvrdila naše hypotéza, že řada českých deverbálně derivovaných sloves je silně polysémnních a jejich přesná taxonomie do skupin podle významů, které nesou, je prakticky nerealizovatelná.

Předložené je však třeba relativizovat jednak vzhledem k vzorku textů, s nimiž jsme pracovali, a dále také s ohledem k povahám slovesného děje, které jsme si vymezili na základě toho, jak jsou dané významy gramatikalizovány v češtině. Je proto třeba hypoteticky předpokládat, že jiné významy PSD, vymezené na pozadí jiného jazyka, by mohly vést k jiným výsledkům. S tím také souvisí zhodnocení toho, jak jsou dané významy PSD konstituovány ve španělštině. Lze konstatovat velký vliv sémantiky plnovýznamových sloves na utváření některých významů PSD v rámci tzv. opisných slovesných vazeb (zejména *ingresivnost* a *finitivnost*) a také to, že některé významy PSD nejsou ve španělštině patrně gramatikalizovány tak, abychom o nich mohli uvažovat jako o dostatečně strukturovaných morfematických konfiguracích (zejména *delimitativnost, perdurativnost, exhaustivnost, saturativnost, distributivnost, egresivnost*). Můžeme tudíž říci, že na řadu jazykových kategorií nelze kontrastivně pohlížet jako na kategorie univerzální a souměřitelné, neboť každý jazyk disponuje odlišnou vnitřní diferenciací vztahů v rámci svého jazykového systému.

Pochopitelně musíme zdůraznit, že naše výsledky je nezbytné relativizovat též vzhledem k jazykovému materiálu, s nímž jsme pracovali. Na několika místech jsme proto opakovaně upozorňovali na fakt, že se jedná pouze o překladatelská řešení významů daných sloves, v daném typu textů a daným překladatelem. Tuto skutečnost máme stále na paměti, nicméně i přesto jsme jazykový materiál tohoto typu vyhodnotili jako dostačující k tomu, abychom mohli poukázat na velice komplikovanou souměřitelnost dané kategorie v obou jazycích. Z důvodu objektivnosti však rovněž uvádíme, že daná řešení rozhodně nepovažujeme

za absolutní, neboť se plně ztotožňujeme s názorem P. Čermáka (2015: 19), který tvrdí, že: „[...] paralelní korpusy již ze své definice nemohou nikdy být reprezentativní pro celek daného jazyka, protože jsou omezeny na texty a textové typy, pro něž existuje překlad.“ Proto je potřeba v těchto pracích počítat i s případy určitých individuálních posunů, k nimž může docházet a dochází, jak vidíme na příkladu následující ukázky, v níž překladatel vyhodnocuje význam povahy slovesného děje jako ingresivní děj, který ovšem z našeho úhlu pohledu tímto významem PSD determinován není.

- [183] A když se vynadivali do modrého nebe, **dívali se** užasle na výpravčího Hubičku, který byl najednou krásný.

Y cuando se quedaron satisfechos de mirar al cielo azul, **se pusieron a mirar** asombrados al factor Hubicka, que de pronto era hermoso.

(Bohumil Hrabal, *Ostře sledované vlaky*,

přeložil: Fernando de Valenzuela, Barcelona, 1997.)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ALARCOS LLORACH, Emilio. *Estudios de gramática funcional del español*. Madrid: Gredos, 1987.
- ALBERTUZ, Francisco J. En torno a la fundamentación lingüística de la Aktionsart. *Verba*, 22, 1995, str. 285–337.
- AUROVÁ, Miroslava. El orden de palabras y el dinamismo comunicativo: una contribución al estudio contrastivo del español y checo. *Hermenéus, Revista de Traducción e Interpretación*, 18, 2016, str. 27–58.
- BELLO, Andrés, CUERVO, Rufino J. *Gramática de la lengua castellana*. Buenos Aires: Sopena, 1970. (1. vydání 1847.)
- CARTAGENA, Nelson. Acerca de las categorías de tiempo y aspecto en el sistema verbal del español. *Revista Española de Lingüística*, 8/2, 1978, str. 373–408.
- CARTAGENA, Nelson. Los tiempos compuestos. In Bosque, Ignacio; Demonte, Violeta (ed.). *Gramática Descriptiva de la Lengua Española*. Madrid: Espasa, 1999, str. 2935–2975.
- COMRIE, Bernard. *Aspect. An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. London: Cambridge University Press, 1976.
- COSERIU, Eugenio. La notion d'aspect. *Colloque organisé par le Centre d'Analyse syntaxique de l'Université de Metz (18–20 mai 1978). Actes publiés par Jean David et Robert Martin*. Paris: Klincksieck, 1978.
- CUARTERO OTAL, Juan, GARCÍA FERNÁNDEZ, Luis, SINNER, Carsten. *Estudios sobre perifrasis y aspecto*. Munchen: Verlag Anja Urbanek, 2011.
- ČERMÁK, Petr, NÁDVORNÍKOVÁ, Olga (eds.). *Románské jazyky a čeština ve světle paralelních korpusů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015.
- ČERNÝ, Jiří. Sobre la asimetría de las categorías del tiempo y del aspecto en el verbo español. *Philologica Pragensia*, 12, 1969, str. 83–93.
- ČERNÝ, Jiří. O vzniku a vývoji gramatických kategorií. *Slovo a slovesnost*, 31, 1970, str. 207–222.
- ČERNÝ, Jiří. Dos niveles temporales del verbo español y la doble función del pretérito imperfecto. *Estudios Filológicos (Valdivia)*, 7, 1971, str. 173–195.
- ČERNÝ, Jiří. *Morfología española*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000.
- DEMONTE, Violeta. *Detrás de la palabra. Estudios de gramática del español*. Madrid: Alianza, 1991.
- DIETRICH, Wolf. *El aspecto verbal perifrástico en las lenguas románicas*. Madrid: Gredos, 1983.
- DUBSKÝ, Josef. *L'aspect du verbe et l'action verbale en français et en espagnol*. Brno: Sborník prací filosofické fakulty University J. E. Purkyně, 1956.
- DUBSKÝ, Josef. El valor explícito de las construcciones verbales y verbonominales del español. *Español Actual*, 41, 1984, str. 13–20.

- DUBSKÝ, Josef. Debilitamiento del valor comunicativo del verbo español. In Wotjak, Gerd (ed.). *Estudios de fraseología y fraseografía del español actual*. Frankfurt – Madrid: Vervuert – Iberoamericana, str. 239–244.
- FERNÁNDEZ DE CASTRO, Félix. *Las perífrasis verbales en el español actual*. Madrid: Gredos, 1999.
- FERNÁNDEZ PÉREZ, Milagros. Consideración del aspecto en español a partir de sus implicaciones sintácticas. In Wotjak, Gerd; Veiga, Alexandre. *La descripción del verbo español*. *Verba*, 32, 1990, str. 127–131.
- FERNÁNDEZ PÉREZ, Milagros. Sobre la distinción Aspecto vs. Aktionsart. *Estudios de Lingüística. Universidad de Alicante. Departamento de Filología Española, Lingüística General y Teoría de la Literatura*, 9, 1993, str. 223–251.
- FOGSGAARD, Lene. *Algunas perífrasis aspectuales del español*. Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante, 2002.
- GARCÍA FERNÁNDEZ, Luis. *El aspecto gramatical en la conjugación*. Madrid: Arco/Libros, 1998.
- GARCÍA FERNÁNDEZ, Luis (dir.). *Diccionario de perífrasis verbales*. Madrid: Gredos, 2006.
- GARCÍA FERNÁNDEZ, Luis. *Las perífrasis verbales en español*. Madrid: Castalia, 2012.
- GARCÍA GONZÁLEZ, Javier. *Perífrasis verbales*. Madrid: SGEL, 1992.
- GILI Y GAYA, Samuel. *Curso superior de sintaxis española*. Barcelona: Bibliograf, 1961. (1ª edición en 1943.)
- GÓMEZ TORREGO, Leonardo. La estilística en las perífrasis verbales. In *Homenaje Universitario Dámaso Alonso*. Madrid: Gredos, 1970, str. 85–96.
- GÓMEZ TORREGO, Leonardo. *Perífrasis verbales. Sintaxis, semántica y estilística*. Madrid: Arco/Libros, 1988.
- GÓMEZ TORREGO, Leonardo. *Gramática didáctica del español*. Madrid: Ediciones SM, 1997.
- GÓMEZ TORREGO, Leonardo. Los verbos auxiliares. Las perífrasis verbales de infinitivo. In Bosque, Ignacio; Demonte, Violeta (ed.). *Gramática Descriptiva de la Lengua Española*. Madrid: Espasa, 1999, str. 3325–3389.
- GUZMÁN TIRADO, Rafael, HERRADOR DEL PINO, Manuela. *Investigaciones de gramática funcional: La aspectualidad en ruso y en español*. Granada: Imprenta Comercial, 2000.
- HAMPLOVÁ, Sylva. Acerca de la manera de acción y el problema de su expresión mediante las perífrasis verbales en español. *Philologica Pragensia*, 11, 1968, str. 209–231.
- HAMPLOVÁ, Sylva. *K problematice vidovosti v italštině*. Praha: Univerzita Karlova, 1994.
- HAMPLOVÁ, Sylva. Aspetto verbale v pojetí moderních italských lingvistů. *ČMF*, 82/2, 2001, str. 85–89.
- JINDROVÁ, Jaroslava. *Perifrástické konstrukce v portugalštině*. Univerzita Karlova: Nakladatelství Karolinum, 2016.
- KOPEČNÝ, František. Dvě nové práce o prostě vidových předponách v češtině. *Slovo a slovesnost: časopis pro otázky teorie a kultury jazyka*, 17/1, 1956, s. 28–35.
- KRÁLOVÁ-KULLOVÁ, Jana a kol. *Fiesta: španělština pro střední a jazykové školy*. Plzeň: Fraus, 2003.

- KRATOCHVÍLOVÁ, Dana. Perifráze s významem iniciální ingresivnosti: španělština. In Čermák, Petr; Nádvorníková, Olga (eds.). *Románské jazyky a čeština ve světle paralelních korpusů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, str. 160–172.
- KRATOCHVÍLOVÁ, Dana, JINDROVÁ, Jaroslava. Ingressive verbal periphrases in Spanish and Portuguese. *Linguistica Pragensia*, 1, 2017, str. 38–56.
- LÁZARO CARRETER, Fernando. *Diccionario de términos filológicos*. 3. opravené vydání. Madrid: Editorial Gredos, 1974.
- LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998.
- MIGUEL APARICIO, Elena De. El aspecto léxico. In Bosque, Ignacio; Demonte, Violeta (ed.). *Gramática Descriptiva de la Lengua Española*. Madrid: Espasa, 1999, str. 2977–3060.
- MORIMOTO, Yuko. *El aspecto léxico: delimitación*. Madrid: Arco/Libros, 1998.
- NÜBLER, Norbert. Způsob slovesného děje. In Karlík, Petr; Nekula, Marek; Pleskalová, Jana (eds.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2017, URL: https://www.czechency.org/slovník/ZPŮSOB_SLOVESNÉHO_DĚJE (poslední stažení: 18. 1. 2018).
- PEŠKOVÁ, Jana. *Acerca de algunas perífrasis verbales incoativas en la lengua española (empezar a + infinitivo, echar(se) a + infinitivo, romper a + infinitivo): sus equivalentes checos y su capacidad combinatoria, Las lenguas románicas: su unidad y diversidad. Homenaje al profesor Bohumil Zavadil con ocasión de su 65º cumpleaños*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Filozofická fakulta, 2005, s. 108–120.
- PEŠKOVÁ, Jana. Las construcciones verbonominales en los textos especializados (español-checho). *Studia romanistica*, 15, 2015, str. 21–31.
- PEŠKOVÁ, Jana. K překladu českých významů povahy slovesného děje: aplikace myšlenek Jiřího Levého. *Acta Universitatis Carolinae – Philologica*, 2, 2018, str. 129–140.
- PETR, Jan a kol. *Mluvnice češtiny II*. Praha: Academia, 1986.
- RAE-ASALE = REAL ACADEMIA ESPAÑOLA / ASOCIACIÓN DE ACADEMIAS DE LA LENGUA ESPAÑOLA. *Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa Libros, 2009.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Esbozo de una nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa Calpe, 1991.
- ROCA PONS, José. *Estudios sobre perífrasis verbales del español*. Madrid: CSIC, 1958.
- ROCA PONS, José. Sobre los verbos auxiliares en las lenguas románicas. *Actas del XIV Congreso de Lingüística y Filología Románicas*, 3, 1977, str. 313–324.
- ROJO, Guillermo. El tiempo verbal. Los tiempos simples. In Bosque, Ignacio; Demonte, Violeta (ed.). *Gramática Descriptiva de la Lengua Española*. Madrid: Espasa, 1999, str. 2867–2934.
- ROJO, Guillermo. Relaciones entre temporalidad y aspecto en el verbo español. In Bosque, Ignacio (ed.). *Tiempo y aspecto en español*. Madrid: Cátedra, 1990.
- SÁNCHEZ RUIPÉREZ, Martín. *Estructura del sistema de aspectos y tiempos del verbo griego antiguo*. Salamanca: CSIC, 1954.
- SECO, Rafael. *Manual de gramática española*. Madrid: Aguilar, 1967.
- SLÁDKOVÁ, Miroslava. Obžalovaný sponzorské dary vysvětloval, ale nevysvětlil aneb česká a francouzská pojetí vidovosti. *Plav*, 12, 2012, str. 57–60.

- SPAULDING, Robert K. *History and Syntax of the Progressive Constructions in Spanish*. Berkeley: University of California Press, 1926.
- SPITZOVÁ, Eva. *Morfología española*. Brno: Masarykova univerzita, 2001.
- STIEBITZ, Ferdinand. Vid a způsob slovesného děje. *Listy filologické*, 55, 1928, str. 1–14.
- ŠABRŠULA, Jan. *Nominálně verbální konstrukce a povaha děje ve francouzštině*. Praha: Univerzita Karlova, 1962.
- ŠABRŠULA, Jan. *Kapitoly z rozboru moderní francouzštiny II. Nefinitní tvary slovesné*. Praha: Univerzita Karlova, 1964.
- ŠABRŠULA, Jan a kol. *Základy jazykovědy pro romanisty*. Praha: Univerzita Karlova, 1983.
- ŠABRŠULA, Jan. *Vědecká mluvnice francouzštiny*. Praha: Academia, 1986.
- ŠTICHAUER, Jaroslav. Aspect verbal – une approche contrastive est-elle pertinente. *Points communs: linguistique, traductologie, glottodidactique*, 2002, str. 269–274.
- ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013.
- VENDLER, Zeno. *Linguistics in Philosophy*. Ithaca: Cornell University Press, 1957.
- VERKUYL, Henk J. *A Theory of Aspectuality. The Interaction Between Temporal and Atemporal Structure*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
- VESELÝ, Luboš. *Gramatické studie 2*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014.
- VEYRAT RIGAT, Montserrat. *Aspecto, Perífrasis y Auxiliación: un enfoque perceptivo*. Valencia: Universitat, Departament de Teoria dels Llenguatges, 1993.
- ÝLLERA, Alicia. Las perífrasis verbales de gerundio y participio. In Bosque, Ignacio; Demonte, Violeta (ed.). *Gramática Descriptiva de la Lengua Española*. Madrid: Espasa, 1999, str. 3391–3441.
- ÝLLERA, Alicia. Nociones aspectuales en la gramática francesa del siglo XVI: las clases semánticas de verbos. In *Homenaje a Alonso Zamora Vicente I. Historia de la Lengua: El español contemporáneo*. Madrid: Editorial Castalia, 1988, str. 317–329.
- ÝLLERA, Alicia. *Sintaxis histórica del verbo español: las perífrasis verbales*. Zaragoza: Universidad de Zaragoza, 1980.
- ZAVADIL, Bohumil, ČERMÁK, Petr. *Mluvnice současné španělštiny (Lingvisticky interpretační přístup)*. Praha: Karolinum, 2010.
- ZAVADIL, Bohumil. *Současný španělský jazyk II. Základní slovní druhy: slovesa*. Praha: Univerzita Karlova, 1995.
- ZIMA, Jaroslav. Sloveso odzkoušet. *Naše řeč*, 48/2, 1965, str. 124–126 a 156.

SUMMARY

The present study focused on the contrast analysis of selected meanings of verbal action (Aktionsart) in Spanish and Czech. It investigates possibilities to express in Spanish meanings of Czech verbs determined by a meaning which has the character of verbal action, such as *promluvit (si)*, *proschůzovat*, *umlátit*, *odsedět si*, *pozabíjet*, *pročíst*, *dozpívát*, *rozhorlit se* and others. We ask ourselves a question whether, given the difference between the two language systems, these verbs can be translated at all, and if they can, what means are used.

The nature of verbal action is a category the description of which is complicated not only because of typological differences between Czech and Spanish but also due to different perspectives by Czech and Spanish linguists, what can be understood as a meaning of the verbal action character. It is for this reason that the introductory chapters pay attention to the way in which this category is seen in the context of Czech and Spanish linguistics, and, then, the choice of the theoretical framework applied for our concrete analyses is justified.

Then, in the third chapter, we offer some hypotheses on possible response means in Spanish and Czech in regard to the meanings of verbal action, which are then analysed in detail. Attention is paid to benefits and drawbacks of contrast corpus analyses (based on the Intercorp data) for analysis of the character of verbal action.

The fourth part of the study presents concrete analyses of selected meanings of verbal action (delimitation, perduration, exhaustion, saturation, distribution, termination, finite, egressive, inchoative, ingressive) on the material of mostly fiction translated from Czech to Spanish.

The study is to be mainly a probe, the purpose of which is to find out what response means of expression are to be found in translated texts (Czech-Spanish) to express the above-mentioned verbal-action nuances of the Czech verb. In this sense, the work follows a number of goals, namely to compare approaches by which to grasp what is called the character of verbal action in Spanish and Czech and to document, on the basis of the Intercorp probe, the possibility of response of selected meanings of the verbal action in Czech and Spanish.

JMENNÝ A VĚCNÝ REJSTŘÍK

A

Agrell, Sigurt 11
Aktionsart 11, 14, 15, 20, 21, 27, 31
Alarcos Llorach, Emilio 20
Albertuz, Francisco J. 24, 25
aspecto gramatical 15, 21
aspecto léxico 10, 15, 21–24
aspecto perifrástico 10, 23, 24, 27
aspekt 10, 11, 15, 17–28, 30, 31, 33, 57, 150
aspekt atelický 22–24
aspekt flektivní 20
aspekt lexikální 10, 18, 21–23
aspekt perifrastický 10, 23, 24
aspekt syntagmatický 20
aspekt telický 22, 23
aspektuálnost 10, 13, 15, 21–23, 30–32
Aurová, Miroslava 29

B

Bello, Andrés 18

C

cílovost 22, 51
Comrie, Bernard 25

Č

Čermák, Petr 11, 27, 28, 33–35, 130, 152
Černý, Jiří 28, 35

D

delimitativnost 9, 32, 44, 49, 51, 89, 141, 151
Demonte, Violeta 24, 133
Dietrich, Wolf 16
distributivnost 9, 32, 44, 49, 51, 84, 86, 87, 89, 93, 135, 141, 151
Dubský, Josef 16, 28, 29
durativnost 14, 28

E

egresivnost 9, 32, 44, 88, 111, 141, 151
exhaustivnost 9, 32, 44, 49, 51, 65, 89, 141, 151

F

Fernández de Castro, Félix 17, 88, 123
Fernández Pérez, Milagros 25
finitivnost 9, 32, 44, 88, 89, 103, 141, 151

G

García Fernández, Luis 10, 12, 15–18, 21, 23, 33, 74, 88, 95, 96, 112, 123–125
García González, Javier 123
Gili y Gaya, Samuel 15, 17, 19
Gómez Torrego, Leonardo 15, 17, 123

H

Hamplová, Sylva 22, 26, 27, 31, 33, 81, 84, 115

I

imperfektum 13, 20, 24, 26, 34, 36, 38, 111
ingresivnost 9, 12, 28, 32, 34, 44, 119, 122, 125, 128, 129, 134, 135, 137, 138, 141, 142, 151
inchoativnost 9, 32, 44, 117, 141
iterativnost 13, 28, 34

J

Jindrová, Jaroslava 16, 28, 31

K

Kopečný, František 35, 42, 71
Králová-Kullová, Jana 45
Kratochvílová, Dana 16, 28, 135

L

Lázaro Carreter, Fernando 30
Levý, Jiří 51, 67, 126, 146

M

Miguel Aparicio, Elena De 18, 21–24, 30
Morimoto, Yuko 15, 18, 21, 24

N

Nádvorníková, Olga 28
Nübler, Norbert 41, 44, 46, 50, 52, 58, 73,
81, 89, 95, 106, 112, 114, 141

O

opisné slovesné vazby 12, 14–19, 21, 24,
27, 29, 35, 74, 77, 88, 95, 98, 100, 101,
104, 112, 118, 123–125, 130, 134, 135,
137, 145, 146, 148–151

P

perdurativnost 9, 32, 44, 49, 51, 59, 63,
89, 90, 141, 150, 151
perífrasis verbales 12, 15, 17, 74
Pešková, Jana 16, 29
povahy slovesného děje (PSD) 9–20,
22–36, 39–46, 49–51, 54, 58, 63, 64, 67,
68, 73, 77, 80, 84, 87–89, 91, 93, 95, 96,
101, 104, 106, 107, 111, 114, 119, 122,
129, 133–135, 137, 141–146, 148–152
pretérito imperfecto 13
pretérito indefinido 13

R

Roca Pons, José 17–19
Rojo, Guillermo 25

S

saturativnost 9, 32, 44, 49, 51, 63, 73, 75,
78–80, 89, 141, 151
Seco, Rafael 15, 17
Sládková, Miroslava 34, 35
Spaulding, Robert K. 17
Spitzová, Eva 28, 29

Š

Šabršula, Jan 12, 22, 27, 28, 31
Štichauer, Jaroslav 30, 34
Štícha, František 14, 33, 34, 42, 97, 106,
113, 122, 141

T

terminativnost 9, 12, 28, 32, 34, 42, 44,
88–90, 92, 141, 142

V

Vendler, Zeno 24
verbonominální vazby 16, 27, 29, 115,
116, 128, 146, 149, 150
Veselý, Luboš 65, 81, 141
vid 10–12, 14, 18, 20, 22, 26–29, 31,
33–39, 42, 92, 104, 150

Y

Yllera, Alicia 15, 17, 123

Z

Zavadil, Bohumil 11, 17, 26–28, 31,
33–35, 88, 89
Zima, Jaroslav 106
způsob slovesného děje 10, 31, 41, 44,
143

Kontrastivní analýza vybraných významů povahy slovesného děje v češtině a ve španělštině

Jana Pešková

Vydala Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích v edici Episteme,
Branišovská 31a, 370 05 České Budějovice.

Obálka a grafická úprava Radka Folprechtová

Odpovědná redaktorka Kateřina Selner

Sazba Barbora Solperová

Tisk: Typodesign s.r.o., Hany Kvapilové 10, 370 10 České Budějovice

Vydání první, České Budějovice 2018

Jana Pešková (1975) vystudovala španělský a latinský jazyk na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Doktorské studium v oboru Románské jazyky – španělský jazyk absolvovala na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze pod vedením prof. PhDr. Bohumila Zavadila, CSc. V současné době působí jako odborná asistentka na Ústavu romanistiky Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Ve svém odborném výzkumu se zaměřuje na morfosyntax současné španělštiny v konfrontaci s češtinou a na problematiku překladu odborných (zejména právních) textů. V této oblasti je autorkou několika studií a článků.

Žije v Českých Budějovicích.
Je vdaná, má dceru a syna.